



Αργοστόλι 1953 - 1960

Ανιχνεύοντας το χωρικό και κοινωνικό αποτύπωμα της
άυλης μαρτυρίας στη μετασεισμική πόλη.

Εισαγωγή



Εισαγωγικά



Η μετάδοσή της προφορικής μαρτυρίας αποτελεί μία διαδικασία εγγενή της καθημερινής ζωής των ανθρώπων, έχοντας ως αφετηρία τη μεταβίβαση γνώσεων και εμπειριών από τις παλαιότερες στις νεότερες γενιές. Διαδραματίζεται στο πλαίσιο ενός αδιάλειπτου διαλόγου με το παρελθόν και αποτελεί επακόλουθο της ανάκλησης της ατομικής μνήμης του αφηγητή ή μέρους της συλλογικής μνήμης της ομάδας της οποίας είναι μέλος. Η προφορική μαρτυρία, συνδέει τα άτομα με το οικογενειακό τους παρελθόν, με την ιστορία του χώρου μόνιμης κατοίκησης τους και με τις κοινωνικές ομάδες στις οποίες συμμετέχουν. Σηματοδοτεί το χώρο στον οποίο κινούνται και κατοικούν ως τόπο αναφοράς βιωμένων εμπειριών, συντελώντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην απόκτηση μίας συλλογικής ταυτότητας.

Η αναμφίβολη αυτή αξία της προφορικής μαρτυρίας, η εγκυρότητα της οποίας αμφισβητήθηκε και εξακολουθεί να αμφισβητείται μέχρι σήμερα, έγινε τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα αντικείμενο μελέτης της επίσημης ιστορίας, την οποία ανέκαθεν απασχολούσε μόνο η μελέτη γραπτών πηγών. Η προφορική ιστορία συνδέθηκε με τον εκδημοκρατισμό της ιστορίας και την ανάδυση υποκειμένων και κοινωνικών ομάδων που είχαν αποκλειστεί από την ιστορική αφήγηση¹. Η επαλή-

θευση γραπτών και προφορικών τεκμηρίων οδηγεί στη σύνθεση μιας πιο αναβαθμισμένης και εμπλουτισμένης γνώσης, απαραίτητης για την πληρέστερη κατανόηση και ερμηνεία των γεγονότων². Η συλλογή και χρήση των προφορικών, προσωπικών αφηγήσεων, αποτελεί διαδικασία επίκαιρη και αναγκαία στο πλαίσιο της αναζήτησης από τους κατοίκους της σύγχρονης πόλης, της αστικής τους ταυτότητας. Η ανάγκη αυτή προβάλλει επιτακτική σε περιπτώσεις πόλεων που δέχτηκαν τις επιπτώσεις κάποιας φυσικής ή ανθρωπογενούς καταστροφής.

Το Αργοστόλι, πρωτεύουσα του νομού Κεφαλονιάς και Ιθάκης, αποτελεί μία από αυτές. Στα μέσα του 20^{ου} αιώνα δύο διαδοχικοί καταστρεπτικοί σεισμοί, ισοπέδωσαν το σύνολο του δομημένου περιβάλλοντος, προκάλεσαν έντονο μεταναστευτικό κύμα, το οποίο συντέλεσε σε ραγδαία μείωση πληθυσμού. Παράλληλα οδήγησαν στον αφανισμό του συνόλου των χαρτών, μέρους του ιστορικού αρχείου, ιδιωτικών βιβλιοθηκών, σημαντικού φωτογραφικού υλικού και κειμηλίων αιώνων. Προκλήθηκε συνεπώς μία βίαιη ιστορική τομή στην προέκταση της οποίας και με γνώμονα την άυλη μαρτυρία των κατοίκων της πόλης δημιουργήθηκε η μετασεισμική επαρχιακή πόλη του Αργοστολίου.

1. Μπούσχοτεν Βαν., Βερβενιώτη Τ., Μπάδα Κ., Νάκου Κ., Πανταζής Π., Χαντζαρούλα Π. (επιμ.) (2013). Γεφυρώνοντας τις γενιές: διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21ο αιώνα, Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου. Βόλος. Στο [http:// www.film.auth.gr/sites/default/files/gefyronontas_tis_genies-vivlio.pdf](http://www.film.auth.gr/sites/default/files/gefyronontas_tis_genies-vivlio.pdf) (πρόσβαση 19/9/2015). σσ.22.

2. Thompson, Paul (επιμ.) (1988). The voice of the past: oral history, σσ.25. Oxford: Oxford University Press.

Σκοπός

Στην παρούσα έρευνα επιχειρείται η διερεύνηση και η ερμηνεία του ρόλου που διαδραμάτισε η προφορική μαρτυρία των κατοίκων της κατεστραμμένης, από τους σεισμούς, πόλης του Αργοστολίου, κατά την ανοικοδόμηση της νέας πρωτεύουσας.

Στο πλαίσιο του σκοπού της έρευνας θα αναλυθούν έννοιες που αφορούν στην αλληλεξάρτηση προφορικής μαρτυρίας και αστικού χώρου, με στόχο να διερευνηθεί σε βάθος η σχέση μεταξύ δομημένου αστικού περιβάλλοντος, προφορικής μαρτυρίας, κεντρικής εξουσίας και υλικών θραυσμάτων που διασώθηκαν από το σεισμό, κατά το διάστημα 1953 – 1960.

Πεδίο Μελέτης

Ως πεδίο μελέτης ορίζεται το μεγαλύτερο σε πληθυσμό αστικό κέντρο της Κεφαλονιάς, το Αργοστόλι, κατά τη διαδικασία μετάβασής του, από την προσεισμική πόλη του 1953, στην πρώτη μετασεισμική του 1960. Οι λόγοι επιλογής του Αργοστολίου ως μελέτη περίπτωσης, αφορούν στο γεγονός ότι το συγκεκριμένο αστικό κέντρο αποτελεί το πιο χαρακτηριστικό πεδίο σύγκλισης ζητημάτων που σχετίζονται με την προφορική μαρτυρία σε περίπτωση καταστροφής υλικών τεκμηρίων και αρχείου, στους νεότερους χρόνους, στον ελληνικό χώρο.

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Το θέμα της συμβολής της προφορικής μαρτυρίας στην κατασκευή, εκ νέου, της πόλης του Αργοστολίου δεν έχει προσεγγιστεί από προϋπάρχουσα έρευνα. Για τη μελέτη θεμελιωδών ζητημάτων, απαραίτητων για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφορικά με την έννοια της προφορικής μαρτυρίας και τη σχέση της με την εκάστοτε κοινωνική συγκρότηση, καθώς και σχετικά με τα γεγονότα που ακολούθησαν των σεισμών σε πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και οικιστικό επίπεδο στο Αργοστόλι, βιβλία αναφοράς ήταν αντίστοιχα:

- Thompson, Paul (επιμ.) (1988). The voice of the past: oral history. Oxford: Oxford University Press.
- Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (1976). Το χρονικό του σεισμού του 1953. Αργοστόλι.

Μέθοδος

Μέθοδος συλλογής υλικού

Το υλικό της παρούσας εργασίας προέκυψε έπειτα από έρευνα πεδίου, έρευνα αρχείου, βιβλιογραφική έρευνα και από διαδικτυακές πηγές. Πιο συγκεκριμένα προήλθε από μελέτη των παρακάτω αρχείων:

- Ιστορικό Αρχείο Κεφαλονιάς και Ιθάκης.
- Βιβλιογραφικό αρχείο και αρχείο τύπου της Κοργιαλενείου Βιβλιοθήκης Αργοστολίου.
- Φωτογραφικό αρχείο Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Κεφαλονιάς.
- Προσωπικό αρχείο φωτογραφιών Γεράσιμου Γαλανού.

Στην εξέλιξη της έρευνας καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η μελέτη πλήθους φωτογραφικών τεκμηρίων προερχόμενων από λευκώματα, ιδιωτικές και δημόσιες συλλογές. Επίσης σημαντικό μέρος του υλικού βασίστηκε σε απομαγνητοφωνημένες προφορικές συνεντεύξεις ανθρώπων που διέμεναν μόνιμα στην πόλη του Αργοστολίου πριν και μετά τους σεισμούς του 1953.

Αναφορικά με την επιλογή του δείγματος των πληροφορητών, οι συνεντεύξεις προέρχονται από άτομα διαφορετικών ηλικιακών ομάδων, τα οποία διατηρούν μνήμες της πρότερης πόλης, των γεγονότων του 1953 και της δημιουργίας του πρώτου μετασεισμικού οικισμού, με διαφορετικό χώρο δράσης και κατοίκησης, επαγγελματική κατάσταση και οικογενειακό υπόβαθρο. Το δείγμα συγκροτείται από προφορικές συνεντεύξεις οκτώ πληροφορητών, εκ των οποίων δύο γυναίκες και έξι άνδρες:

Αντωνάτος Σπύρος
Δεμπόνος Αγγελοδιονύσης
Μπάλλας Γεράσιμος
Παυλάτος Παναγής
Παυλάτος Γεράσιμος
Σιμάτου Ευαγγελία
Τσουρούφλη Αικατερίνη
Τσιλιμιδός Γεράσιμος

Όσον αφορά στη διαδικασία που ακολουθήθηκε για τη συλλογή τους, αρχικά ορίστηκαν οι κατευθυντήριες γραμμές αναφορικά με το θέμα της μελέτης. Στη βάση αυτή, οι μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις, είτε προέκυψαν ως ελεύθερη αφήγηση ζωής στο χωρικό και χρονικό πλαίσιο που τέθηκε εξ αρχής, είτε δομήθηκαν στα παρακάτω ερωτήματα, τα οποία απηύθυναν προς τους πληροφορητές:

Ερωτηματολόγιο

Προσεισμικά

1. Μπορείτε να περιγράψετε μία τυπική ημέρα; Ποιες ήταν οι ασχολίες σας; καθημερινές – σαββατοκύριακο / καλοκαίρι – χειμώνας.
2. Σε ποια συνοικία βρισκόταν η κατοικία σας; Μπορείτε να την εντοπίσετε στο χάρτη;
3. Περιγράψτε μου την κατοικία σας.
4. Πώς ορίζονταν οι συνοικίες; Είχαν αυστηρά όρια;
5. Που συγκεντρώνονταν οι κάτοικοι σε επίπεδο συνοικίας;
6. Υπήρχε εμφανής κοινωνικός διαχωρισμός; Αν ναι, με ποια κριτήρια γινόταν αυτός;
7. Ποιοι δημόσιοι χώροι συνέλλεγαν μεγάλο αριθμό κατοίκων σε επίπεδο πόλης; -πρωί –βράδυ, χειμώνας – καλοκαίρι-.
8. Μπορείτε να περιγράψετε τους σημαντικότερους δημόσιους υπαίθριους χώρους; -Η κεντρική πλατεία, ο κήπος του Νάπιερ, η πλατεία καμπάνας; Η πλατεία του Μέτελα-
9. Ποια η θρησκευτική ζωή της περιόδου; Ή σχέση των κατοίκων με τη μουσική; Με το θέατρο;

Για το γεγονός του σεισμού

10. Πού βρισκόσασταν την ώρα του σεισμού;
11. Μπορείτε να μου δώσετε μία περιγραφή της εικόνας της πόλης τις πρώτες ώρες μετά το σεισμό;
12. Η κατοικία σας καταστράφηκε ολοσχερώς; Καταφέρατε να διασώσετε υλικά στοιχεία, έπιπλα, κειμήλια, προσωπικά αντικείμενα;
13. Πού εγκατασταθήκατε προσωρινά, τις πρώτες ημέρες μετά το σεισμό; Μπορείτε να εντοπίσετε το σημείο στο χάρτη;
14. Στον πρώτο προσωρινό οικισμό υπήρξε κοινωνικός διαχωρισμός;

Μετασεισμικά

15. Έκτος από τις δύο κατοικίες (Βρεττού – Κοσμετάτου) γνωρίζετε άλλα στοιχεία κτιρίων ή υλικά θραύσματα που διασώθηκαν στην πόλη;
16. Ποιο διάστημα παραμένετε στο ξύλινο παράπηγμα;
17. Ποια χρονιά μετακινήκατε από τη σκηνή, παράγκα, ξύλινο παράπηγμα στο σπίτι της αρωγής;
18. Το νέο σπίτι ήταν στο ίδιο σημείο που ήταν το παλαιότερο; Γενικά οι νέες κατοικίες τις αρωγής βρίσκονταν στο ίδιο σημείο με τις παλαιότερες;
19. Γνωρίζω ότι είχε προβλεφθεί συγκεκριμένο σχέδιο για όλα τα σπίτια της αρωγής. Ορισμένοι ζήτησαν από μηχανικό να προσαρμόσει τα σχέδια στις ανάγκες τους. Εσείς;
20. Μπορείτε να περιγράψετε το νέο σπίτι;
21. Στη νέα κατοικία μεταφέρατε στοιχεία από το προηγούμενο; Δημιουργήσατε στοιχεία ώστε να προσομοιάζουν στα αντίστοιχα προσεισμικά;
22. Η κοινωνική ζωή επανήλθε ή μεταβλήθηκε; -σε επίπεδο γειτονιάς - πόλης-
23. Τα έθιμα ή συνήθειες και οι γιορτές διατηρήθηκαν; Αν ναι μπορείτε να περιγράψετε;
24. Η προσεισμική κοινωνική διαστρωμάτωση διατηρήθηκε ή μεταβλήθηκε; Σε ποιο βαθμό;

Ο τρόπος που επιλέχθηκε σε κάθε μεμονωμένη περίπτωση εξαρτήθηκε από την εκφραστική δεινότητα του αφηγητή. Εν τέλει, τα ζητήματα που συζητήθηκαν με το σύνολο των πληροφορητών, ήταν κοινά. Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας των προφορικών συνεντεύξεων, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν από το Νοέμβριο του 2015 έως τον Φεβρουάριο του 2016, έγινε απομαγνητοφώνηση τους, επεξεργασία και ερμηνεία του υλικού με σκοπό την ένταξη του σε ένα ιστορικό πλαίσιο.

Ερμηνευτική μέθοδος: υπόθεση εργασίας, δομή εργασίας, ερευνητικά ερωτήματα

Προκειμένου να εντοπιστεί και να ερμηνευθεί ο ρόλος της προφορικής μαρτυρίας, των κατοίκων του πρώτου μετασεισμικού Αργοστολίου, για το προϋπάρχον αστικό κέντρο, ακολουθήθηκε μία διαδικασία αντιπαραβολής φωτογραφικών τεκμηρίων της προσεισμικής πόλης, άρθρων από τον τύπο της εποχής και υλικού που προήλθε από έρευνα πεδίου με αντίστοιχες φωτογραφίες της μετασεισμικής περιόδου και στοιχεία της μεταγενέστερης βιβλιογραφίας, σχετικής με την ανοικοδόμηση. Στο πλαίσιο αυτό και δεδομένης της ανεπάρκειας επίσημων πηγών και της αποσπασματικότητας των περιορισμένων υλικών τεκμηρίων, οι προφορικές συνεντεύξεις που συνέλλεξα χρησιμοποιήθηκαν ως πηγή πληροφοριών, η οποία αποκάλυψε τη διαδικασία μετάβασης από την προσεισμική στην μετασεισμική πόλη, ιδωμένη μέσα από την αλληλεπίδραση των εμπειριών ζωής των κατοίκων με συγκεκριμένους τόπους της πόλης. Ουσιαστικά εμπλούτισαν το υλικό της μελέτης σε σχέση με γεγονότα και κοινωνικές συμπεριφορές, μείζονος σημασίας, οι οποίες δεν ήταν δυνατό να αποτυπωθούν μέσω των εικόνων και των διαφόρων αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών μελετών. Σε ένα δεύτερο επίπεδο οι περιγραφές αυτές, λειτούργησαν επιβεβαιωτικά αναφορικά με τις παρατηρήσεις και τα συμπεράσματα, τα οποία εξήχθησαν από την παραπάνω διαδικασία αντιπαραβολής.

Υπόθεση εργασίας

Η προφορική μαρτυρία των κατοίκων μιας κατεστραμμένης πόλης, παίζει καθοριστικό ρόλο στην οικοδόμηση της νέας.

Η ιστορία, θεμελιωμένη στη αδιάλειπτη ανάγκη του ανθρώπου για την κατανόηση, την περιγραφή και την ερμηνεία του παρελθόντος, συνιστά μία εξελισσόμενη επιστήμη. Η επίσημη θεσμική ιστοριογραφία συγκροτούταν ανέκαθεν βάσει της κριτικής εξέτασης του υλικού που πρόσφεραν τα έγκυρα γραπτά τεκμήρια. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η επίσημη ιστοριογραφία να δίνει, κατά την περιγραφή και ερμηνεία των κομβικών ιστορικών γεγονότων, έμφαση στο ρόλο που διαδραμάτιζαν προσωπικότητες που ανήκαν στις ανώτερες τάξεις. Υπήρχε επομένως μία τάση καταγραφής της ιστορίας “από πάνω προς τα κάτω”. Στην ίδια λογική, η ιστορία της αρχιτεκτονικής, κατά τη μελέτη και την ερμηνεία των κινήματων και των στυλ των τελευταίων αιώνων, απέδιδε ιδιαίτερο βάρος στην επίσημη δημόσια και την επώνυμη ιδιωτική αρχιτεκτονική.

Τη δεκαετία του 1960, κατά την κριτική του μοντέρνου κινήματος, το οποίο υποδείκνυε τη ριζική άρνηση του παρελθόντος και την αναζήτηση νοήματος στο μέλλον³, αναδύθηκε η μεταμοντέρνα θεώρηση. Ο μεταμοντερνισμός παρουσίαζε μια τάση για γενικότερη επίκληση των αξιών του παρελθόντος⁴. Η αναθεωρητική αυτή προσέγγιση ανέκλυψε ως επακόλουθο της ανάγκης της εποχής για συντήρηση και αποκατάσταση όλων των προγενέστερων αστικών ιχνών. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ανάδειξη της πολύπλευρης γοητείας της ιστορικής διαστρωμάτωσης του αστικού ιστού, δίνοντας έμφαση στη συνύπαρξη περιόδων και στην πολυπλοκότητα των πόλεων⁵.

Στο πλαίσιο της στροφής στη μελέτη της ιστορίας και στην ανάγνωση της κοινωνικής και χωρικής δομής της πόλης, προέκυψε μία πρόθεση καταγραφής της τοπικής ιστορίας. Στη βάση αυτής, αναδύθηκε σταδιακά η ανάγκη διάσωσης προφορικών μαρτυριών⁶. Η προσπάθεια καταγραφής, μελέτης και ερμηνείας της προφορικής μαρτυρίας οδήγησε στο μετασχηματισμό του περιεχομένου και του σκοπού της ιστορίας, δημιουργώντας νέες περιοχές έρευνας και δίνοντας κεντρικό ρόλο στις κατώτερες κοινωνικές ομάδες, η φωνή των οποίων συστηματικά



3. Μαμουλάκη, Έλενα (2006). Η διαχείριση της μνήμης και η πόλη: το παράδειγμα της Βαρκελώνης. Στο Σταυρίδης Σταύρος (επιμ.), Μνήμη και εμπειρία του χώρου, σσ.185. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

4. Τουρνικιώτης, Παναγιώτης (2004). Πρέπει να ξεχνάς για να θυμάσαι. Αρχιτέκτονες. τεύχος 45, σσ.65. Στο http://www.sadas-pea.gr/archive/2000-2011/ARXITEKTONES_45.pdf

5. Τουρνικιώτης, Παναγιώτης (2004). Πρέπει να ξεχνάς για να θυμάσαι. Αρχιτέκτονες. τεύχος 45, σσ.66. Στο http://www.sadas-pea.gr/archive/2000-2011/ARXITEKTONES_45.pdf

6. Σακκά, Βασιλική (2008). Προφορική Ιστορία και Σχολείο: Η ιστορία ως βιωμένη εμπειρία και η διδακτική της αξιοποίηση, Προφορική Ιστορία, κοινωνία και μνήμη. Στο πρακτικά συνεδρίου ΣΕΦΚ-ΠΕΦ, σσ.12. Λεμεσός.

εικ. 2 Νίκος Παναγιωτόπουλος, Πηνελόπη Πετσίνη, “Aufarbeitung: The Wall”
Τείχος Βερολίνου είκοσι χρόνια μετά την πτώση. Δημιουργία σηματοδοτημένων διαδρομών.Αποκατάσταση και ερμηνεία της μνήμης της πόλης.



αγνοούταν από την επίσημη ιστοριογραφία⁷. Το γεγονός αυτό έφερε στο προσκήνιο την προφορική ιστορία, ένα νέο επιστημονικό πεδίο, το οποίο ήδη από τη δεκαετία του 1970 αποτέλεσε ξεχωριστό αντικείμενο ακαδημαϊκής έρευνας.

Πιο συγκεκριμένα η μεταβίβαση γνώσεων, εμπειριών, εθίμων, στοιχείων τρόπου ζωής στα λαϊκά στρώματα πραγματοποιούνταν από γενιά σε γενιά κατεξοχήν με τον προφορικό λόγο, ως αποτέλεσμα ενός σχεδόν καθολικού αναλφαριθμητισμού των στρωμάτων αυτών⁸. Επομένως επί αιώνες, στοιχεία που καθόριζαν και διαφοροποιούσαν κάθε θεμελιώδη κοινωνική οργάνωση και κάθε πολιτισμό εξέλειπαν από την καταγεγραμμένη ιστορία. Η προφορική ιστορία αναζήτησε τα πολιτιστικά αυτά στοιχεία έχοντας ως αφετηρία την έρευνα σε επίπεδο οικογενειακής και γενεαλογικής ιστορίας⁹ και σταδιακά διευρύνθηκε σε όλο το φάσμα της κοινωνικής ζωής και της σύνδεσης της με τον αστικό χώρο. Αντικείμενο της προφορικής ιστορίας είναι η συστηματική συλλογή, αρχειοθέτηση και ερμηνεία των προσωπικών αφηγήσεων και τεκμηρίων βιωμένης εμπειρίας ανθρώπων εν ζωή που υπήρξαν μάρτυρες ή επηρεάστηκαν μεταγενέστερα από κάποιο ιστορικό γεγονός. Το υλικό που απαιτείται για τη συγγραφή προφορικής ιστορίας αντλείται κυρίως μέσω της ηχογράφησης προσχεδιασμένων συνεντεύξεων. Ο ιστοριογράφος ωστόσο δευτερευόντως λαμβάνει υπόψη, κατά τη διαδικασία της καταγραφής, βιογραφίες, αυτοβιογραφίες, φωτογραφίες και πλείστα άλλα είδη αφηγηματικών τεκμηρίων¹⁰. Η διαδικασία συντελείται είτε ως ελεύθερη αφήγηση ζωής, είτε δομείται σε συγκεκριμένα ερωτήματα. Μετά την απομαγνητοφώνηση του προφορικού υλικού, τίθενται κριτήρια προκειμένου να γίνει η αξιολόγηση του¹¹. Σκοπός της προφορικής ιστορίας είναι η συλλογή πρωτογενών ντοκουμέντων, ως βάσης για τη δημιουργία αρχείων¹², τα οποία προσφέρονται για πολλαπλές αναγνώσεις¹³. Προωθείται συνεπώς μια ενεργός θέση των υποκειμένων όχι μόνο στην παραγωγή νοημάτων και ιστορίας, αλλά και στη

7. Thompson, Paul (επιμ.) (1988). *The voice of the past: oral history*, σσ.25. Oxford: Oxford University Press.

8. Πάπυρος Larousse Britannica (1998). Λήμμα: Ιστορία, Ιστοριογραφία. Τόμος 51, σσ.5. Αθήνα: Πάπυρος.

9. Μπούσχοτεν Βαν., Βερβενιώτη Τ., Μπάδα Κ., Νάκου Κ., Πανταζής Π., Χαντζαρούλα Π. (επιμ.) (2013). Γεφυρώνοντας τις γενιές: διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21ο αιώνα, Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου, σσ.70. Βόλος. Στο www.film.auth.gr

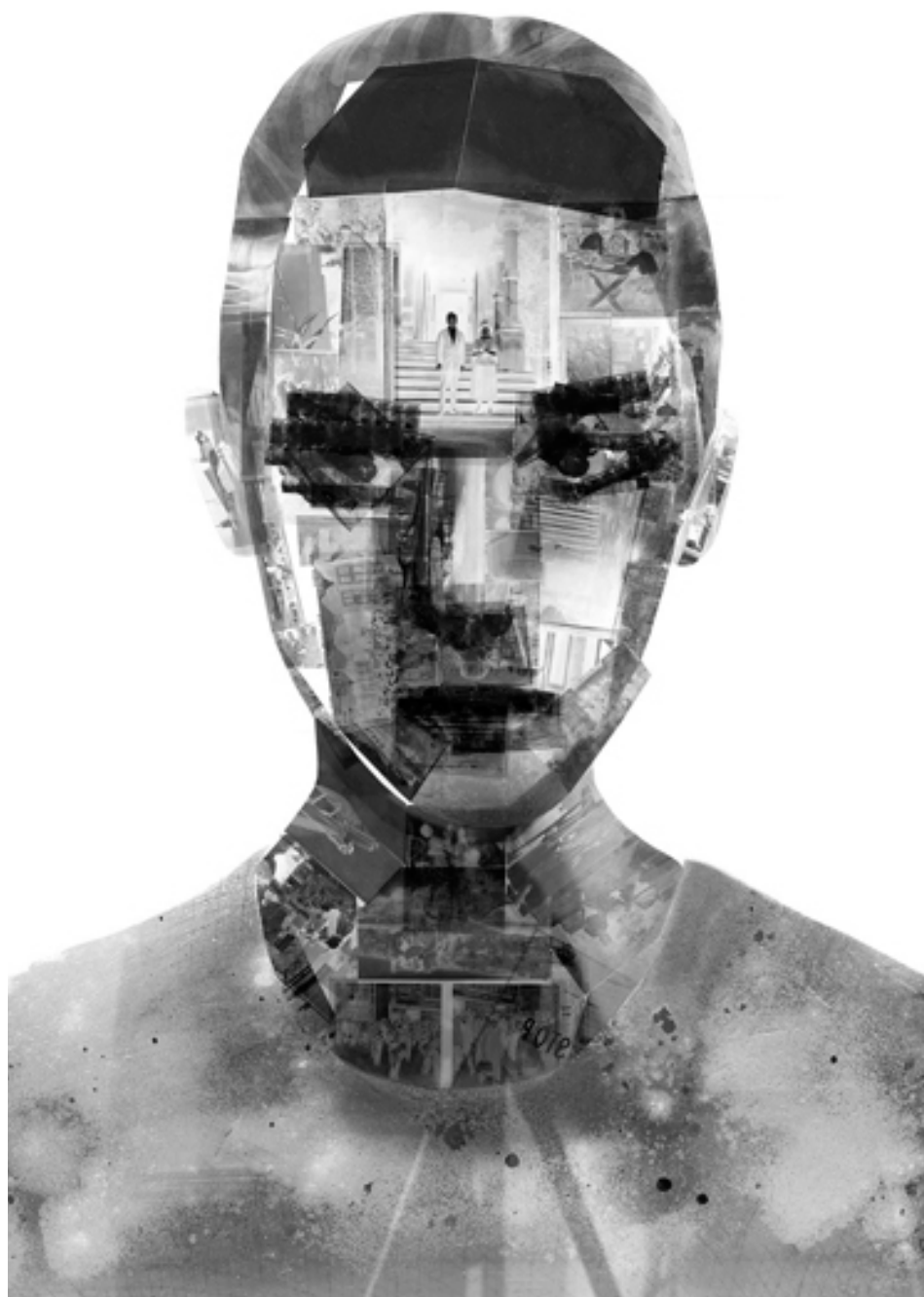
10. Σακκά, Βασιλική (2008). Προφορική Ιστορία και Σχολείο: Η ιστορία ως βιωμένη εμπειρία και η διδακτική της αξιοποίηση, Προφορική Ιστορία, κοινωνία και μνήμη. Στο πρακτικά συνεδρίου ΣΕΦΚ-ΠΕΦ, σσ.18. Λεμεσός.

11. ό.π. σσ.30.

12. Αρχείο: συνιστά μορφή συλλογικής μνήμης. Ορίζεται ως συγκεντρωμένο υλικό για τη διαφύλαξη της μνήμης του παρελθόντος και ως τόπος παρακαταθήκης και συγκέντρωσης υλικού. Το δικαίωμα ερμηνείας των αρχείων είναι πολύ σημαντικό (Α. Βιδάλη, 1998: 114). Βλ. και Council of Europe, (1998). Draft Recommendation No. R (97). On a European Policy on Access to Archives.

13. Σακκά, Βασιλική (2008). Προφορική Ιστορία και Σχολείο: Η ιστορία ως βιωμένη εμπειρία και η διδακτική της αξιοποίηση, Προφορική Ιστορία, κοινωνία και μνήμη. Στο πρακτικά συνεδρίου ΣΕΦΚ-ΠΕΦ σσ 3. Λεμεσός.

εικ.3, Νικόλαος Γυζης, το παραμύθι της γιαγιάς.



“συμμετοχή” τους στον εμπλουτισμό των τεκμηρίων¹⁴.

Η προφορική μαρτυρία ως το κυρίαρχο εργαλείο συγκρότησης της προφορικής ιστορίας απαιτεί από τον εκάστοτε αφηγητή μία διαδικασία ενεργοποίησης εντυπώσεων και πληροφοριών που έχουν παρέλθει και τις οποίες ο ίδιος αναπαριστά στο παρόν ως παρελθούσες¹⁵. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει τη θεμελιώδη σύνδεση της ιστορίας με τη μνήμη, όπως αυτή ορίζεται αφενός ως νοητική λειτουργία, αφετέρου ως μηχανισμός απόδοσης νοήματος και κατασκευής κοινωνικών ταυτοτήτων στο χώρο¹⁶. Η διαδικασία ανάκλησης της μνήμης δεν είναι γραμμική, αλλά εκτυλίσσεται μέσω συνεχών συσχετισμών. Σύμφωνα με τον Frederic Bartlett¹⁷, οι γνωστικές και θυμικές διαδικασίες επηρεάζονται επιλεκτικά από τους κοινωνικούς θεσμούς¹⁸. Η μνήμη του ατόμου τοποθετημένη στο πλαίσιο της προσωπικότητάς του, αναθεωρείται και μετασχηματίζεται κάτω από την επιρροή των γεγονότων που διαδραματίζονται στο χώρο κατοίκησης και εργασίας του. Στο πλαίσιο αυτό ενσωματώνει και οικειοποιείται μέρος της συλλογικής μνήμης της κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκει¹⁹. Η μνήμη επομένως είναι επιλεκτική και ευπροσάρμοστη και άρα τα όρια ανάμεσα στην ατομική και τη συλλογική είναι δυσδιάκριτα. Συνεπώς η μνήμη είναι μια κατασκευή η οποία προκύπτει με πολύπλοκες διαδικασίες ανάσυρσης και σύνθεσης στοιχείων του παρελθόντος, με αποτέλεσμα τη δημιουργία της ταυτότητας του ατόμου. Η ταυτότητα αυτή, προϋποθέτει μια μακρά και συνεχή διαδικασία λήθης όλων των δεδομένων που κρίθηκε σκόπιμο να απωθηθούν²⁰. Στην περίπτωση του αφηγητή μάρτυρα, από τον οποίο αντλείται το υλικό για την καταγραφή ιστορίας, οι αναπόφευκτα επιλεκτικές λειτουργίες της μνήμης και οι αυτοδικαιωτικοί μηχανισμοί υπό το φως των νέων συγκυριών παρεμβαίνουν στην αφηγηματική διαδικασία²¹. Καθένας μεταφέρει την ιστορία που περιγράφει στη δική του γνωστική δομή, που είναι απόρροια του πολιτισμού του²². Η αφήγηση νοηματοδοτεί

14. Αυγερινού – Κολώνια, Σοφία (2013). Δημιουργικές πόλεις και εργαστήρια – μουσεία. Στο Πετρίδου Βασιλική και Πάγκαλος Παναγιώτης (επιμ.). Μνήμη - Μουσείο - Πόλη: Η αρχιτεκτονική των μουσείων του Δημήτρη Φατούρου, σσ.55. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.

15. Le. Goff, Jacques (1998). Ιστορία και Μνήμη σσ.87. Αθήνα: Νεφέλη.

16. Σταυρίδης, Σταύρος(2006). Η σχέση χώρου και χρόνου στη συλλογική μνήμη. Στο Σταυρίδης Σταύρος (επιμ.), Μνήμη και εμπειρία του χώρου, σσ.15. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

17. 1886-1969. Βρετανός ψυχολόγος και πρώτος καθηγητής της πειραματικής ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο του Cambridge. Πρωτοπόρος της γνωστικής ψυχολογίας.

18. Παπαρδέλης, Θεόδωρος (1995). Ανθρωπολογία της μνήμης. Στο Μπενβενίστε Ρίκα και Παραδέλλης Θεόδωρος (επιμ.). Διαδρομές και τόποι της μνήμης – ιστορικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις, Πρακτικά επιστημονικής συνάντησης στο τμήμα κοινωνικής ανθρωπολογίας του πανεπιστημίου Αιγαίου, σσ.33. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

19. Μπούσχοτεν Βαν., Βερβενιώτη Τ., Μπάδα Κ., Νάκου Κ., Πανταζής Π., Χαντζαρούλα Π. (επιμ.) (2013). Γεφυρώνοντας τις γενιές: διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21ο αιώνα, Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου. σσ.29. Βόλος.

20. Μαμουλάκη, Έλενα (2006). Η διαχείριση της μνήμης και η πόλη: το παράδειγμα της Βαρκελώνης. Στο Σταυρίδης Σταύρος (επιμ.), Μνήμη και εμπειρία του χώρου, σσ.167. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

21. Φ. Ηλίου, 2000:159

22. Παπαρδέλης, Θεόδωρος (1995). ό.π. σσ. 34.

εικ.4, Nick Gentry, surface
The Impermanence of Memory

το παρελθόν μέσα από το φίλτρο του παρόντος και την εμπειρία ζωής των υποκειμένων της έρευνας. Δεν είναι συνεπώς ούτε εύκολη υπόθεση, ούτε αδιαμεσολάβητη²³.

Η επιλεκτικότητα και η ανακατασκευή της μνήμης κατά τη διάρκεια της αφήγησης αποτελούν τους βασικούς λόγους αμφισβήτησης της αξιοπιστίας των προφορικών μαρτυριών ως ιστορικά τεκμήρια. Η μειωμένη αντικειμενικότητα βασίζεται επίσης στο γεγονός ότι στην περίπτωση της προφορικής ιστορίας η επιστημονική γνώση – θεματολογία, προσεγγίσεις, μέθοδοι, μοντέλα, τρόποι ερμηνείας – κατασκευάζεται από τους ερευνητές με διαφορετικές τοποθετήσεις στην κοινωνική και πολιτιστική πραγματικότητα, με αποτέλεσμα να τους ωθούν σε διαφορετικές αναγνώσεις²⁴. Παράλληλα οι διάφοροι περιορισμοί, που προκύπτουν από το περιεχόμενο της προφορικής ιστορίας, με κύριους το βραχύ χρονολογικό της φάσμα, την αδυναμία χρονολογικής ακρίβειας, τη χρονική απόσταση της βίωσης της εμπειρίας του ιστορικού γεγονότος από την αφήγηση και τη νοσταλγία ενός εξιδανικευμένου παρελθόντος που δημιουργείται στον αφηγητή, γενούν αμφιβολίες για την εγκυρότητά της. Παρόλα όσα προαναφέρθηκαν η αναγκαιότητα ύπαρξης των προφορικών ιστοριών είναι αδιαμφισβήτητη. Σκοπός τους είναι να προβάλλουν την πολυπρισματικότητα των αποτελεσμάτων των ιστορικών γεγονότων, να προωθήσουν και να επεκτείνουν την έρευνα. Η εκ των υστέρων γνώση, η επεξεργασία και η διαχείριση της μνήμης, η κυριαρχούσα άποψη, τα τραύματα και οι απωθήσεις, η αναπαραγωγή επιβεβλημένων και ευρέως αποδεκτών ερμηνευτικών σχημάτων ή απλά ο φόβος συνιστούν παράγοντες οι οποίοι λαμβάνονται σοβαρά υπόψη κατά τη διαδικασία αξιολόγησης, επεξεργασίας και ερμηνείας του προφορικού υλικού²⁵. Κενά μνήμης - εκούσια ή ακούσια – δεν αποτελούν τεκμήρια αξιοπιστίας μιας μαρτυρίας, αλλά αντικείμενο διεπιστημονικής ερμηνείας από την ψυχολογία, την ανθρωπολογία και την κοινωνιολογία, σε συνεργασία με την ιστορία²⁶. Άλλωστε η επιλεκτική μνήμη είναι αυτή που κατασκευάζει το νόημα²⁷.

Η μνήμη έχει αποτελέσει ένα σημαντικό διακύβευμα στο πλαίσιο της πάλης των κοινωνικών δυνάμεων του αστικού χώρου για την

εξουσία²⁸. Η μνήμη της ισχυρότερης κοινωνικής τάξης ή ομάδας ανέκαθεν επικρατούσε έναντι αυτής των άλλων κοινωνικών ομάδων διαμορφώνοντας την κοινώς αποδεκτή θεσμική μνήμη²⁹. Σε αυτή την διαμορφωμένη μνήμη, αντιδιαστέλλεται η μνήμη ατόμων ή κοινωνικών ομάδων με κοινές βιωματικές εμπειρίες, χωρίς όμως πρόσβαση στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Αυτή η μνήμη 'από κάτω' συχνά αναπτύσσει αντίλογο ο οποίος αμφισβητεί τα ηγεμονικά αφηγήματα της επίσημης μνήμης³⁰. Και οι δυο μορφές, παρουσιάζουν συχνά ρήγματα, τα οποία διαμορφώνουν εναλλακτικές εκδοχές του παρελθόντος, ενώ βρίσκονται σε αλληλεπίδραση μεταξύ τους³¹. Η σχέση μεταξύ θεσμικής και ατομικής μνήμης είναι μια σημαντική θεματική, που διερευνάται κατά τη συγγραφή προφορικής ιστορίας.

Σύμφωνα με τον Maurice Halbwachs κάθε συλλογική μνήμη αναπτύσσεται σε ένα χωρικό υπόβαθρο³². Κάθε άτομο και κοινωνική ομάδα ορίζει ένα πεδίο, μέσα στα όρια του οποίου υλοποιείται η κοινωνική οργάνωση³³. Το πεδίο μπορεί να είναι περιορισμένο ή ευρύτερο, μόνιμο ή εποχιακό και φέρει τα χαρακτηριστικά της ομάδας που το δημιουργήσε. Προκύπτει επομένως μία εγγενής σχέση ανάμεσα στις ομάδες και τον αστικό χώρο. Κατά αυτόν τον τρόπο οι χώροι της πόλης λειτουργούν ως πλαίσια αναφοράς και ως σύμβολα, τα οποία νοηματοδοτούνται με τη μνήμη της χωρικής εμπειρίας. Τα πιο χαρακτηριστικά σύμβολα διάρκειας της πόλης είναι τα μνημεία της³⁴. Η ιστορική τους βαρύτητα, η αξία τους ως πολιτιστικά σύμβολα, η σύνδεση μεταξύ τους συγκροτούν ένα πυκνό χωρικό και χρονικό νόημα³⁵. Για κάθε σημείο της πόλης προκύπτει ένας πλούτος αναγνώσεων του τοπίου ανάλογα με τον παρατηρητή-αφηγητή³⁶ και το υποκείμενο το οποίο εκφράζει. Δεδομένου ότι η άυλος

29. Η θεσμική μνήμη είναι η επίσημη μνήμη που διαμορφώνεται -κατασκευάζεται- από την κρατική εξουσία και τους φορείς της και εκφράζεται μέσα από το λόγο -νομοθετικά κείμενα, σχολικά εγχειρίδια, επίσημες ομιλίες- αλλά και από μνημονικές πρακτικές -γιορτές μνήμης, παρελάσεις, μετονομασίες κτιρίων - οδών, ίδρυση μουσείων-.

30. Μπούσχοτεν Βαν., Βερβενιώτη Τ., Βουτυρά Ε., Δαλκαβούκης Β., Μπάδα Κ. (2008) Μνήμες και λήθη του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου. Μπάδα Κ. (επιμ.). Συλλογικό έργο. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο. σσ.11.

31. Σακκά, Βασιλική (2008). Προφορική Ιστορία και Σχολείο: Η ιστορία ως βιωμένη εμπειρία και η διδακτική της αξιοποίηση, Προφορική Ιστορία, κοινωνία και μνήμη. Στο πρακτικά συνεδρίου ΣΕΦΚ-ΠΕΦ. σσ.11. Λεμεσός.

32. Μαμουλάκη, Έλενα (2006). Η διαχείριση της μνήμης και η πόλη: το παράδειγμα της Βαρκελώνης. Στο Σταυρίδης Σταύρος (επιμ.), Μνήμη και εμπειρία του χώρου. σσ.166. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

33. Μαράθου, Χριστίνα (2006). Bangla Bazaar: Ένας τόπος εναπόθεσης συλλογικής μνήμης. Στο Σταυρίδης Σταύρος (επιμ.), Μνήμη και εμπειρία του χώρου. σσ.199. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

34. Μνημείο: Κάθε ανθρώπινο τέχνημα, το οποίο διαρκεί υλικά στο χρόνο, συμπεκνώνει ένα σύνολο νοημάτων και μπορεί να επικοινωνήσει το σύνολο των ιδιοτήτων του.

35. Τερζόγλου, Νικόλαος – Ίων (2006). Ιστορία – Μνήμη - Μνημείο. Στο Σταυρίδης Σταύρος (επιμ.), Μνήμη και εμπειρία του χώρου. σσ.272. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

36. Λεοντίδου, Λίλα (2005). Αστικά τοπία του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού: "αναγνώσεις" και αναδιαρθρώσεις. Στο Δουκελής, Παναγιώτης Ν. (επιμ.). Το Ελληνικό Τοπίο, μελέτες ιστορικής γεωγραφίας και πρόσληψης του τόπου, σσ.387. Αθήνα: Βιβλιπωλείον της "Εστίας".

23. Σακκά, Βασιλική (2008). Προφορική Ιστορία και Σχολείο: Η ιστορία ως βιωμένη εμπειρία και η διδακτική της αξιοποίηση, Προφορική Ιστορία, κοινωνία και μνήμη. Στο πρακτικά συνεδρίου ΣΕΦΚ-ΠΕΦ. σσ.4. Λεμεσός.

24. Λεοντίδου, Λίλα (2005). Αστικά τοπία του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού: "αναγνώσεις" και αναδιαρθρώσεις. Στο Δουκελής, Παναγιώτης Ν. (επιμ.). Το Ελληνικό Τοπίο, μελέτες ιστορικής γεωγραφίας και πρόσληψης του τόπου, σσ.387. Αθήνα: Βιβλιπωλείον της "Εστίας".

25. Σακκά, Βασιλική (2008). ό.π. σσ.4.

26. Μπούσχοτεν Βαν., Βερβενιώτη Τ., Μπάδα Κ., Νάκου Κ., Πανταζής Π., Χαντζαρούλα Π. (επιμ.) (2013). Γεφυρώνοντας τις γενιές: διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21ο αιώνα, Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου σσ.292. Βόλος.

27. Μπενβενίστε Ρ. (1995). Μνήμη και ιστοριογραφία. Στο Μπενβενίστε Ρ., Παπαρδέλης Θ. (επιμ.). Διαδρομές και τόποι της μνήμης, Ιστορικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις, Πρακτικά επιστημονικής συνάντησης στο τμήμα κοινωνικής ανθρωπολογίας του πανεπιστημίου Αιγαίου. σσ.12. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

28. Goff, Jacques Le. (1998). Ιστορία και Μνήμη. Αθήνα: Νεφέλη. σσ.110.



μαρτυρία των κατοίκων της πόλης δημιουργείται βάσει χωρικών συσχετισμών, η πόλη λειτουργεί ως το υπόβαθρο ανάκλησης της ανάμνησης και κατ' επέκταση της διατήρησης και μεταβίβασής της. Πώς ωστόσο επιβιώνει η άυλος μαρτυρία σε περιπτώσεις καταστροφής του χωρικού υπόβαθρου;

Σε μία τέτοια βίαιη ιστορική τομή, σε πρώτο στάδιο παύει να υφίσταται η κοινωνική διαστρωμάτωση, καθώς πρωταρχικό μέλημα του συνόλου του πληθυσμού είναι η προσαρμογή στο χώρο μέσω της επίλυσης βιοποριστικών ζητημάτων. Η αποδιοργάνωση του κοινωνικού ιστού κάτω από συνθήκες καταστροφής, δημιουργεί ρήγματα στην κοινωνική μνήμη³⁷. Σύμφωνα με τον Roger Bastide³⁸, τα χάσματα της μνήμης δεν οδηγούν σε πλήρη λήθη, αλλά αντίθετα οδηγούν την ομάδα σε αναζήτηση στοιχείων από το νέο περιβάλλον, προκειμένου να καλυφθούν τα κενά³⁹. Οι αισθήσεις αποθηκεύονται στη συλλογική μνήμη. Εφόσον οι εικόνες εκλείπουν, οι αισθήσεις και οι συνήθειες είναι τα πρώτα στοιχεία που αποδίδουν ταυτότητα

στη νέα εφήμερη χωρική συγκρότηση. Η ανάγκη γρήγορης προσαρμογής οδηγεί τους κατοίκους στην προσπάθεια, οι νέοι χώροι κατοίκησης και δράσης που κατασκευάζονται, να προσομοιάζουν στους προγενέστερους.

Δεδομένων των παραπάνω παραδοχών, από τον 19^ο αιώνα και τη συγκρότηση των κρατών εθνών μέχρι σήμερα, η κρατική εξουσία, συχνά σε συνεργασία με τους δημόσιους φορείς καλούταν να επιλέξει τον τρόπο συνολικού σχεδιασμού των νέων πόλεων ανάλογα με τα μέσα τα οποία διέθετε και το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Η απόφασή της αποτελούσε καθοριστικό παράγοντα για τον τρόπο και το βαθμό, στον οποίο η συλλογική μνήμη της παρελθούσας κατάστασης εγγραφόταν στο νέο περιβάλλον κατοίκησης και δράσης και μεταδιδόταν από γενιά σε γενιά μέσω της προφορικής μαρτυρίας. Σε άμεση αλληλεξάρτηση με το βαθμό διατήρησης της προφορικής μαρτυρίας, σε κάθε περίπτωση καταστροφής, η παλιά πόλη συνυπήρχε με τη νέα, όχι ως φυσική παρουσία, αλλά ως έννοια που νοηματοδοτούσε τον αστικό χώρο⁴⁰.

εικ.5,6, Αποκατάσταση κτιρίων στο κέντρο της Βαρσοβίας μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο.

37. Παπαρδέλης, Θεόδωρος (1995). Ανθρωπολογία της μνήμης. Στο Μπενβενίστε Ρίκα και Παραδέλλης Θεόδωρος (επιμ.). Διαδρομές και τόποι της μνήμης – ιστορικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις, Πρακτικά επιστημονικής συνάντησης στο τμήμα κοινωνικής ανθρωπολογίας του πανεπιστημίου Αιγαίου, σσ.32. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

38. (1898-1974) Γάλλος κοινωνιολόγος και ανθρωπολόγος. Καθηγητής της φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο του Σάο Πάολο και το Πανεπιστήμιο της Σορβόνης. Μερικά από τα έργα του είναι η κοινωνιολογία και η ψυχανάλυση (1950), Κοινωνιολογία της ψυχικής ασθένειας(1965) και το όνειρο, trance, τρέλα (1972).

39. Παπαρδέλης, Θεόδωρος (1995). ο.π. σσ.32.

40. Φιλιππίδης, Δημήτριος και Μωραΐτης, Κωνσταντίνος (1993). Η ιστορική επαλληλία των πόλεων ως συνθετικό αίτημα για το φυσικό σχεδιασμό. Στο Νέες πόλεις πάνω στις παλιές, Πρακτικά επιστημονικού συνεδρίου υπό την αιγίδα του Δήμου Ρόδου, σσ.29. Αθήνα: Επτάλοφος.

Δομή της εργασίας

Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερθέντα, στο πλαίσιο της πληρέστερης κατανόησης της σχέσης ανάμεσα στην προφορική μαρτυρία και τον αστικό χώρο, όπως αυτή συμπεραίνεται μέσω του παραδείγματος της πόλης του Αργοστολίου, το περιεχόμενο της παρούσας έρευνας αποτελείται από δύο ευρείες ενότητες.

Στην πρώτη ενότητα προσεγγίζεται η μετάβαση από την προσεισμική πόλη του έτους 1953 στην ανοικοδομημένη του 1960. Αναζητούνται τα πολεοδομικά, αρχιτεκτονικά και κοινωνικά στοιχεία συγκρότησης των δύο πόλεων και τα γεγονότα που διαμεσολάβησαν το πέρασμα από την παλιά στη νέα. Σε αυτήν εμπεριέχονται τέσσερις υποενότητες. Η πρώτη αφορά στις διοικητικές, δημογραφικές, πολεοδομικές, και αρχιτεκτονικές μεταβολές που παρατηρήθηκαν στην πόλη έως το έτος 1953. Η δεύτερη αναφέρεται στη διάταξη του χώρου σε επίπεδο πολεοδομίας, αρχιτεκτονικής και κοινωνικής συγκρότησης το έτος 1953. Η τρίτη περιγράφει το γεγονός των καταστρεπτικών σεισμών του Αυγούστου του 1953 και τα γεγονότα που ακολούθησαν μέχρι την ολοκλήρωση της κατασκευής εγκαταστάσεων προσωρινής στέγασης. Στην τέταρτη, αποκαλύπτεται ο τρόπος και ο χώρος ανοικοδόμησης και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες επιτεύχθηκε.

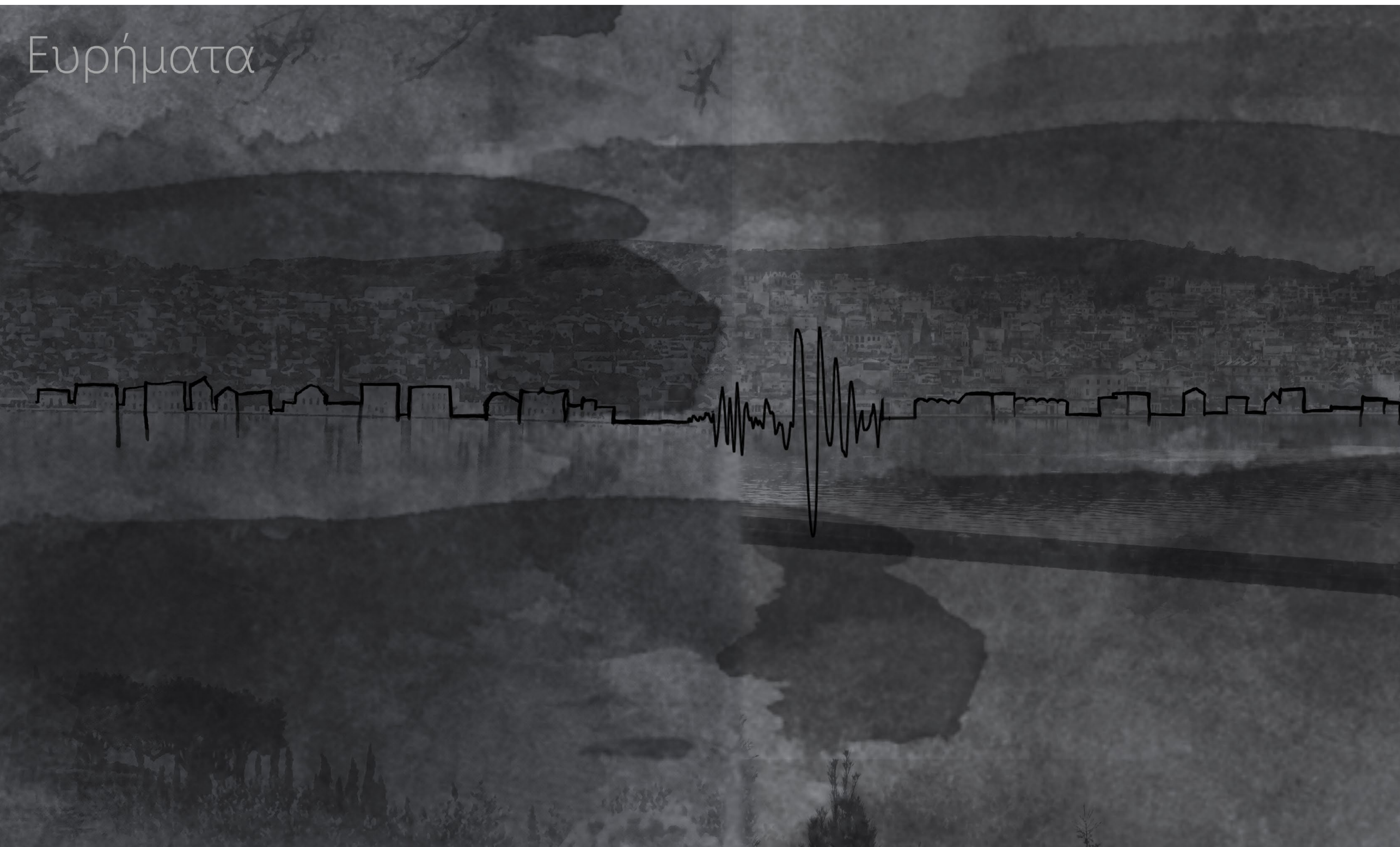
Στη δεύτερη ενότητα διερευνάται ο ρόλος της προφορικής μαρτυρίας στην ανοικοδόμηση της νέας πόλης και περιλαμβάνονται δύο υποενότητες. Στην πρώτη, ανιχνεύεται η σύγκρουση με τις προθέσεις και τις αποφάσεις της κρατικής εξουσίας και των αρμόδιων, για την ανοικοδόμηση, φορέων. Στη δεύτερη, αναζητείται ο διάλογος ανάμεσα στην προφορική μαρτυρία και τα υλικά αποτυπώματα της πρότερης πόλης, τα οποία διασώθηκαν καθώς και ο βαθμός επικράτησής της.

Ερευνητικά ερωτήματα

Η εργασία θα επιχειρήσει να απαντήσει στα παρακάτω ερωτήματα:

- Με ποιο τρόπο η μνήμη της πρότερης πόλης, εκφρασμένη μέσω της προφορικής μαρτυρίας των κατοίκων της, λειτούργησε ως μορφή αντίστασης στην εφαρμογή των αποφάσεων των φορέων εξουσίας;
- Ποιο είναι το επίπεδο αφομοίωσης της ταυτότητας των κατοίκων στη νέα πόλη;
- Η επιλογή του νέου τρόπου ζωής σχετίζεται με οικεία χαρακτηριστικά του αντίστοιχου προσεισμικού;
- Πώς ερμηνεύεται η ανάγκη ανεύρεσης αναγνωρίσιμων υλικών στοιχείων της παρελθούσας κατάστασης, στο νέο χώρο κατοίκησης;
- Σε ποιο βαθμό, μέσω της προφορικής μαρτυρίας των κατοίκων της πόλης, επιτεύχθηκε η αναπαράσταση του προσεισμικού χώρου; Ποιοι παράγοντες καθόρισαν το βαθμό αυτό;

Ευρήματα





1.1. Διοικητικές, δημογραφικές, πολεοδομικές, αρχιτεκτονικές μεταβολές έως το 1953.

Η πόλη του Αργοστολίου, πρωτεύουσα της Κεφαλονιάς –του μεγαλύτερου σε έκταση νησιού των Επτανήσων- χωροθετείται σε χερσόνησο στο κέντρο του νησιού. Οι γεωλογικές συνθήκες επέβαλλαν την διαμήκη επέκτασή της, με προσανατολισμό βορά – νότου. Είναι αμφιθεατρικά κτισμένη και το ανώτερο υψομετρικά σημείο της δεν ξεπερνά τα εκατό μέτρα από το επίπεδο της θάλασσας⁴¹. Οριοθετείται από τον ομώνυμο κόλπο, τη λιμνοθάλασσα του Κουτάβου και την παραλιακή ζώνη στα ανατολικά και το λόφο του Φαραώ στα δυτικά.

Παρότι έρευνες έφεραν στο φως ευρήματα, τα οποία αποδεικνύουν την ύπαρξη πολιτισμού ήδη από την προϊστορική περίοδο⁴² στο χώρο του σημερινού αστικού κέντρου, η πόλη αποτελεί δημιούργημα των τελευταίων τριών αιώνων. Ποιο συγκεκριμένα, στις αρχές του 18^{ου} αιώνα επί βενετικής κατοχής των Επτανήσων, έριδες μεταξύ αριστοκρατικών οικογενειών, υποχρέωσαν τους προύχοντες να ζητήσουν από τη Βενετία τη μεταφορά της πρωτεύουσας από την Φορτέτσα, στη σημερινή περιοχή της Λειβαθούς, στο Αργοστόλι⁴³. Βασικό λόγο της ανάγκης για μεταφορά αποτέλεσε η δύσκολη επικοινωνία του Κάστρου με τα βόρεια τμήματα του νησιού καθώς και η μεγάλη απόστασή του από τη θάλασσα. Με διάταγμα του Βενετού Δόγη Φραγκίσκου Λαουρεδάνου, τον Απρίλιο του 1757, το Αργοστόλι ορίστηκε ως η νέα πρωτεύου-

εικ.7, Το Αργοστόλι στα μέσα της δεκαετίας του 1940.

41. Καρπουζής, Νικόλαος Ξ. (2005). Αργοστόλι Κεφαλονιάς μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης, σσ.109.Αθήνα: Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών.

42. Φωκάς Κοσμετάτος, Κοσμάς Π. (1962). Κεφαλληνιακά. Αρχιτεκτονικά, σσ.2. Αθήνα.

43. ό.π. σσ.6.



σα του νησιού⁴⁴. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε την απαρχή της ιστορικής εξέλιξης της πόλης.⁴⁵

Την περίοδο της μετακίνησης του διοικητικού κέντρου, το Αργοστόλι συγκροτούταν από λιγοστές κατοικίες ψαράδων και αποθήκες εμπορευμάτων⁴⁶. Επακολούθησε μία σταδιακή μετακίνηση πληθυσμού από την πρότερη πρωτεύουσα και από τον αγροτικό χώρο προς το Αργοστόλι, η οποία συντέλεσε σε μια βαθμιαία ανάπτυξη του οικισμού. Η εφήμερη οικιστική ανάπτυξη ανακόπηκε πρόωρα από τους καταστρεπτικούς σεισμούς του 1767, καθώς σημαντικό μέρος του δομημένου ιστού ισοπεδώθηκε. Η εικόνα της πόλης του 1785 όπως προκύπτει από περιγραφές ξένων περιηγητών⁴⁷ παρουσίαζε τη δομή αγροτικού χώρου. Οποιασδήποτε μορφής σχεδιασμός, πολεοδομικού επιπέδου, εξέλειπε. Τα περισσότερα ιδιωτικά οικοδομήματα, ήταν χαμηλού ύψους και παρουσίαζαν φθορές από τους σεισμούς. Καθένα από αυτά διέθετε στην ανατολική του όψη, προς την πλευρά της θάλασσας αυτοσχέδιο μικρό μόλο αποτελούμενο από βράχους. Ανάμεσα στις διάσπαρτες κατοικίες χωροθετούνταν γήπεδο, το οποίο είχε προκύψει από την κατεδάφιση κατοικιών και θεωρούνταν η πλατεία, γνωστή με την ονομασία πλατεία του Αγίου Μάρκου. Μικρός αριθμός δημοσίων κτηρίων συμπλήρωνε το τοπίο του πρώτου μετασεισμικού οικισμού. Από εκείνη τη χρονική στιγμή, διαπιστώνεται μία ραγδαία οικιστική μεταβολή του χώρου, η οποία είχε ως αποτέλεσμα, κατά την περίοδο της Ενετικής κυριαρχίας, μία αρχικά αραιοκατοικημένη πόλη⁴⁸.

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, η αλλαγή των πολιτικών, ιδεολογικών και στρατιωτικών συνθηκών στον ευρωπαϊκό χώρο καθόρισαν την τύχη των Επτανήσων⁴⁹. Για έναν αιώνα οι διπλωματικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν και κατ' επέκταση οι συνθηκολόγηση μεταξύ των κυρίαρχων ευρωπαϊκών κρατών διαμόρφωσαν την πολιτική κατάσταση των ιονίων νήσων και συνεπώς της πόλης του Αργοστολίου⁵⁰. Πιο αναλυτικά, το έτος 1797, η Κεφαλονιά προσαρτήθηκε στη Γαλλία με τη συνθήκη του Campo Formio.⁵¹ Το γεγονός της προσάρτησης, συνακολουθούμενο από την παράλληλη ανάδυση στον Ευρωπαϊκό χώρο πολιτικοκοινωνικών ρευμάτων που διεκδικούσαν μεγαλύτερες

44. Καρπουζής, Νικόλαος Ξ. (2005). Αργοστόλι Κεφαλληνίας μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης, σσ.51. Αθήνα: Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών.

45. Λειβαδά – Ντούκα, Ευρυδίκη (1999) «Αργοστόλι: Μύθοι συναρπαστικοί – θυελλώδης ιστορία – ραγδαία πρόοδος – καταστρεπτικοί σεισμοί». αρ. 377, σσ.87. Αθήνα: Πάπυρος.

46. Καρπουζής, Νικόλαος Ξ. (2005). ό.π. σσ.51.

47. ό.π. σσ.51.

48. ό.π. σσ.52.

49. Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη, Αφροδίτη (2003). Κερκυρα, αστική αρχιτεκτονική περιόδου Αγγλοκρατίας, σσ.3. Αθήνα.

50. ό.π. σσ.3.

51. Καρπουζής, Νικόλαος Ξ. (2005). ό.π. σσ.52.

εικ.8, Λιμάνι Αργοστολίου το 1856, σχέδιο του Sir Arthur Herbert. εικ.9, Η πρωτεύουσα πριν την ένωση το έτος 1864.

ελευθερίες και κοινωνικές ανακατατάξεις⁵², σηματοδότησε το τέλος της ταξικής διάρθρωση της ενετικής κατοχής και έγινε αποδεκτό με ενθουσιασμό από τα λαϊκά στρώματα της πόλης. Παρά το γεγονός αυτό, το ίδιο έτος ξεκίνησε μια περίοδος κοινωνικών αναταραχών και εμφύλιων διενέξεων οποία ολοκληρώθηκε το 1798, όταν τα ιόνια νησιά και μαζί τους η Κεφαλονιά πέρασαν σε Ρωσική κυριαρχία. Την περίοδο εκείνη η ισχυροποίηση νέων ευρωπαϊκών δυνάμεων, επέφερε ανακατατάξεις και στον έλεγχο των θαλάσσιων δρόμων⁵³. Η συνεχώς αυξανόμενη ενασχόληση των Αργοστολιωτών με τη Ναυτιλία και το εμπόριο συντέλεσαν σε μία ταυτόχρονη οικονομική άνθιση της πόλης. Το έτος 1800, με τη συνθήκη της Κωνσταντινούπολης, ιδρύθηκε η Επτάνησος πολιτεία, το πρώτο ανεξάρτητο κράτος στον Ελλαδικό χώρο⁵⁴ και δύο χρόνια αργότερα ο Ι. Καποδίστριας ήρθε στο Αργοστόλι με σκοπό να αναλάβει την προσωρινή διοίκηση του νησιού.⁵⁵ Οι Γάλλοι επανήλθαν προσωρινά το 1807, μέχρι το 1809 οπότε άρχισε να εδραιώνεται οριστικά η Βρετανική κατοχή⁵⁶.

Τοπογραφικά το Αργοστόλι, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, περιοριζόταν σε ένα τρίγωνο⁵⁷, το οποίο περιελάμβανε το εμπορικό κέντρο, το οποίο συγκεντρωνόταν στη Σπιανάδα, το κοινωνικό κέντρο, οργανωμένο γύρω από την Πιατσέτα, γνωστή προγενέστερα ως πλατεία του Αγίου Μάρκου, και διάσπαρτες περιοχές κατοικιών. Η πραγματοποίηση μεγάλων έργων και η σκληρή διοίκηση από πλευράς των Βρετανών, καθόρισε

τη μετέπειτα εξέλιξη της πόλης. Με εργατικό δυναμικό τον τοπικό πληθυσμό και μέσα στα επόμενα πενήντα χρόνια, προχώρησαν στην κατασκευή οδικού δικτύου που συνέδεε την πρωτεύουσα με κάθε σημείο του νησιού, στη διάνοιξη λεωφόρων, στη ρυμοτομηση του τμήματος της παραλιακής οδού, στη διαμόρφωση της πλατείας Μάιτλανδ, στην απόκτηση του γηπέδου όπου δημιουργήθηκε μετέπειτα η κεντρική πλατεία, στην κατασκευή γέφυρας και στην ανέγερση δημοσίων κτηρίων στο βόρειο τμήμα. Η επέκταση της πόλης είχε ως αποτέλεσμα τη μετατόπιση του αριστοκρατικού κέντρου από την περιοχή της Καμπάνας, στο νεοαναγειρόμενο

εικ.10, Σχέδιο πόλης πριν τους σεισμούς του 1953. Εσωτερικά του τριγώνου η έκταση της αρχικής πόλης στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Κλ. 1_5000.

52. Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη, Αφροδίτη (2003). Κερκυρα, αστική αρχιτεκτονική περιόδου Αγγλοκρατίας, σσ.5. Αθήνα.

53. ό.π. σσ.6.

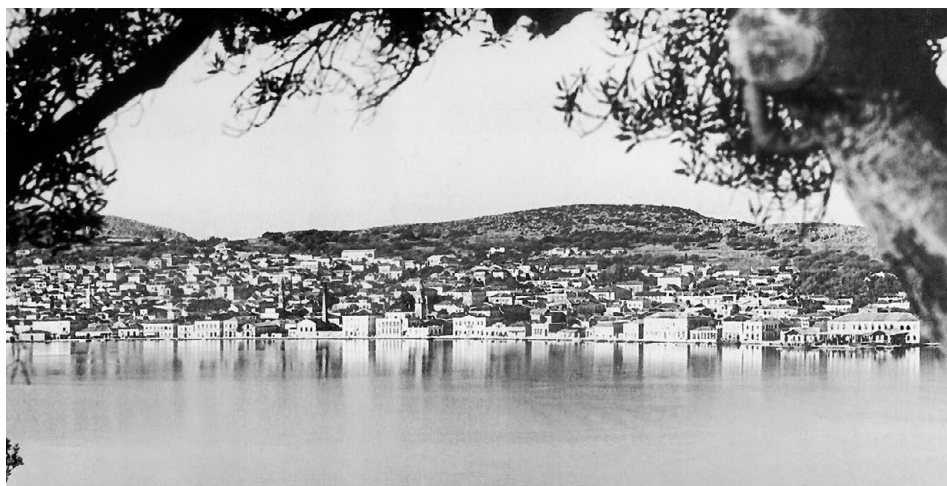
54. ό.π. σσ.5.

55. Ντεροζάριο, Μαρία (2002). ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ. σσ.10. Αργοστόλι: Λασκαράτος.

56. Καρπουζής, Νικόλαος Ξ. (2005). Αργοστόλι Κεφαλληνίας μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης, σσ.53. Αθήνα: Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών.

57. Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (2010). Η γενέθλιος πράξη της κεντρικής πλατείας Αργοστολίου 1829. Στο Από το κάστρο Αγίου Γεωργίου στο Αργοστόλι (1757-2007), Πρακτικά επιστημονικού συνεδρίου ιστορίας, σσ.236. Αργοστόλι: Δήμος Αργοστολίου.





βόρειο χώρο⁵⁸. Οι Άγγλοι διατήρησαν μία πόλη ταξικά διαρθρωμένη. Η επεκταμένη πρωτεύουσα εκτεινόταν κατά μήκος του άξονα βορά-νότου με τα μισά οικοδομήματα να ανέρχονται σε λόφο που δημιουργείται στην ίδια κατεύθυνση. Την ίδια περίοδο άρχισαν να οριστικοποιούνται οι παραδοσιακές συνοικίες. Νέα εμπορικά καταστήματα, το πρώτο τραπεζικό κατάστημα της Ιονικής τράπεζας και το δημοτικό θέατρο ξεκίνησαν να λειτουργούν. Ο πληθυσμός στις αρχές του 19^{ου} αιώνα ανερχόταν σε 4.000 κατοίκους⁵⁹. Παρά την καταπιεστική πολιτική που ακολούθησαν, οι Άγγλοι επέτρεψαν στον πληθυσμό την διατήρηση της τοπικής γλώσσας και θρησκευτικής ζωής. Τα έργα υποδομής διήρκεσαν περίπου εβδομήντα χρόνια. Το 1864 τα Επτάνησα και μαζί τους η Κεφαλονιά ενσωματώθηκαν επίσημα στο Ελληνικό κράτος.

Από τη χρονιά της ένωσης, η πορεία των γεγονότων ακολούθησε το άρμα της ελληνικής πολιτικής. Στα πρώτα χρόνια του 20^{ου} αιώνα, η πόλη γνώρισε άνθηση. Τα αξιόλογα δείγματα υποδομών, οικονομικής ευμάρειας, πνευματικής και καλλιτεχνικής ανάπτυξης, οι βάσεις των οποίων είχαν τεθεί την περίοδο της Αγγλικής κυριαρχίας, ανακόπηκαν από τον πρώτο και δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Οι εκτεταμένες φθορές που προκλήθηκαν από τους βομβαρδισμούς του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, διαμόρφωσαν το αστικό τοπίο της πόλης και συντέλεσαν στην αδυναμία κάλυψης των βιοτικών αναγκών του πληθυσμού της πρωτεύουσας. Αποτέλεσμα ήταν η εμφάνιση ενός

πρώτου μεγάλου κύματος μετανάστευσης προς την ύπαιθρο και προς την ηπειρωτική Ελλάδα, το οποίο οδήγησε σε δημογραφική συρρίκνωση της πόλης. Προτού ολοκληρωθεί η ανασυγκρότηση του οικιστικού χώρου, τον Αύγουστο του 1953, ο τελευταίος μίας σειράς καταστροφικών σεισμών, ισοπέδωσε το Αργοστόλι. Σε λιγότερο από δέκα χρόνια ακολούθησε το δεύτερο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα. Η πρωτεύουσα οικοδομήθηκε εξολοκλήρου από τα θεμέλια της⁶⁰. Το τοπίο της σύγχρονης πόλης αποτελεί δημιούργημα των τελευταίων εξήντα χρόνων. Τα στοιχεία που τη συνδέουν με την πρότερη συνοψίζονται κυρίως σε προφορικές και γραπτές μαρτυρίες των ανθρώπων που έζησαν σε αυτήν.

εικ.11, πανοραμική φωτογραφία της προ-σεισμική πόλης.

εικ.12, οδός σιτεμπόρων

εικ.13, οδός κράνης (Λιθόστρωτο), γύρω από την καθολική εκκλησία

εικ.14, Περιοχή γύρω από την πλατεία βαλλιάνου. Φωτογραφία Ιταλού στρατιωτικού.

58. Καρπουζής, Νικόλαος Ξ. (2005). Αργοστόλι Κεφαλληνίας μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης, σσ.54. Αθήνα: Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών.

59. Δεμπόνος, Αγγελό-Διονύσης (2010). Η γενέθλιος πράξη της κεντρικής πλατείας Αργοστολίου 1829. Στο Από το κάστρο Αγίου Γεωργίου στο Αργοστόλι(1757-2007), Πρακτικά επιστημονικού συνεδρίου ιστορίας, σσ. 235. Αργοστόλι: Δήμος Αργοστολίου.

60. Καρπουζής, Νικόλαος Ξ. (2005). Αργοστόλι Κεφαλληνίας μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης, σσ.53. Αθήνα: Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών.



1.2. Διάταξη αστικού χώρου, αρχιτεκτονική, κοινωνική δομή εν έτη 1953.

Την περίοδο πριν από τους καταστρεπτικούς σεισμούς του Αυγούστου του 1953, το Αργοστόλι αποτελούσε μία μικρή, επαρχιακή, ελληνική πόλη. Οι σεισμοί της χρονιάς αυτής βρήκαν την πόλη ανεπαρκώς εφοδιασμένη με πολεοδομικά σχέδια. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την καταστροφή μεγάλου μέρους του υλικού της Κοργιαλένιου βιβλιοθήκης, καθώς και του συνόλου σχεδόν των προσωπικών αρχείων και συλλογών των κατοίκων της, δυσχεραίνουν την προσπάθεια ανεύρεσης στοιχείων σχετικά με την αστική συγκρότηση και την αρχιτεκτονική. Κατά συνέπεια, οι φωτογραφίες, οι ειδήσεις από τον τύπο της δεκαετίας του 1940 και των αρχών του 1950, το μετασεισμικά καταγεγραμμένο ιστορικό και λαογραφικό υλικό και κυρίως οι προφορικές και γραπτές μαρτυρίες κατοίκων που διατηρούν μνήμες της πρότερης πόλης, αποτέλεσαν το υλικό, η συγκέντρωση και ανάλυση του οποίου προσέφερε μία ολοκληρωμένη εικόνα της πολεοδομικής οργάνωσης και της κοινωνικής ζωής, της πόλης της περιόδου εκείνης.

Από το 1864 και την ένωση των Επτανήσων με την ηπειρωτική Ελλάδα, έως τη δεκαετία του 1910, παρά την εξάρτηση των ιονίων νήσων από το ελληνικό κράτος, το Αργοστόλι και κατ' επέκταση η Κεφαλονιά, παρουσίασε οικονομική σταθερότητα, πολιτιστική άνθιση και δημογραφική ανάπτυξη, δυσανάλογη των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών στην υπόλοιπη χώρα. Το γεγονός αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην άρτια πολεοδομική οργάνωση της πόλης από τους Άγγλους κατά τη διάρκεια της κυριαρχίας τους, στην εισροή χρημάτων από τους απόδημους Κεφαλονίτες, οι οποίοι απασχολούνταν στον τομέα της ναυτιλίας και του εμπορίου, καθώς και στην προσωπική ικανότητα των ατόμων που κατείχαν τα δημόσια αξιώματα την

61. Αντύπας, Παναγής (1986). Αναμνήσεις και προοπτικές τ' Αργοστολίου, σσ.45. Αργοστόλι: Ιστορικού Λαογραφικού Μουσείου Κεφαλληνίας.

62. Καρπουζής, Νικόλαος Ξ. (2005). Αργοστόλι Κεφαλληνίας μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης, σσ.45. Αθήνα: Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών.

63. Δοξιάδης, Κωνσταντίνος (1954). Κεφαλληνία: Τα προβλήματα της και οι προτάσεις αντιμετώπισης των κατόπιν της μεγάλης καταστροφής του 1953, σσ.48. Αθήνα: Σύνδεσμος Φίλων Κεφαλληνίας.

εικ.16, Σχέδιο πόλης πριν τους σεισμούς του 1953. Κλίμακα 1_5000

περίοδο εκείνη. Η οικονομική παρακμή επήλθε με την έναρξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου και συνεχίστηκε έως τα μέσα της δεκαετίας του 1940. Οι καταστροφές που προκλήθηκαν διαδοχικά από τους γερμανικούς βομβαρδισμούς, την ιταλογερμανική σύρραξη, τους βομβαρδισμούς των συμμάχων και αργότερα τον εμφύλιο πόλεμο μετέβαλλαν την αρχιτεκτονική της πόλης. Από τις 1800 κατοικίες που συγκροτούσαν την πόλη, οι 400 περίπου είχαν ερειπωθεί⁶¹. Τα δημόσια κτήρια και το οδικό δίκτυο παρουσίαζαν σημαντικές φθορές, ενώ τα δίκτυα ύδρευσης, αποχέτευσης και φωτισμού λειτουργούσαν υποτυπωδώς⁶². Από το 1945 και για μία σχεδόν δεκαετία έγινε μία προσπάθεια ανασυγκρότησης της πόλης. Καταρτίστηκε νέο πολεοδομικό σχέδιο, έγιναν βελτιώσεις και τροποποιήσεις στα δίκτυα και αποκαταστάθηκε μέρος του κατεστραμμένου αστικού ιστού. Γίνεται συνεπώς φανερό ότι η πολεοδομική, η αρχιτεκτονική και η κοινωνική συγκρότηση της πόλης ακριβώς πριν τους σεισμούς του 1953, προέκυπτε ως αποτέλεσμα των παραπάνω γεγονότων.

Η προσεισμική πόλη είχε σχήμα επίμηκες με άξονα βορά νότου και ήταν κτισμένη σε λόφο. Εκτεινόταν από τον ναό της Σισιώτισσας στα νότια, έως την πλατεία Ενώσεως, γνωστή ως πλατεία του Μέτελα στο βόρειο τμήμα και από το παραλιακό μέτωπο στα ανατολικά, έως μία σειρά κατοικιών, εφραπτόμενη της οδού Λάσσης στο δυτικό τμήμα. Περιμετρικά του αστικού ιστού λιοστάσια και αμπελώνες οριοθετούσαν την πόλη. Η γεωμορφολογία του οικισμού παρουσίαζε στο δυτικό τμήμα της πόλης και σε μεγάλο μέρος του βόρειου έντονες κλίσεις της τάξεως του 30%. Παρότι η έκταση του Αργοστολίου ήταν μικρότερη της αντίστοιχης της σύγχρονης πόλης και παρά το γεγονός ότι ήταν αραιοκατοικημένη, ο συνολικός πληθυσμός της ήταν αντίστοιχος του σημερινού καθώς ανερχόταν το έτος 1951 στους 8.724 κατοίκους⁶³.

Η πολεοδομική οργάνωση της πρωτεύουσας το 1953 αποτελούσε σύνθεση δύο αστικών συγκροτήσεων που εφάπτονταν. Η πρώτη, ιδιαίτερα πυκνοδομημένη, αφορούσε το παραδοσιακό κέντρο γύρω από την Πλατεία Ελευθερίας, γνωστή ανέκαθεν με την ονομασία «Πλατεία Καμπάνας», και την άναρχη επέκταση περιμετρικά αυτού, η οποία ξεκίνησε από την ίδρυση της πρωτεύουσας

Υπόμνημα

1. Κεντρική πλατεία
2. Κουτούπι του Νάτιερ
3. Αγορά
4. Πλατεία Καμπάνας
5. Πλατεία του Μέτελα



64. Πλατεία του Μέλαι.

65. πληροφορητές

το 1757 έως την κατάληψη του νησιού από τους Άγγλους το 1809. Η δεύτερη, περιελάμβανε το σύγχρονο κέντρο των αρχών του 19^{ου} αιώνα, στο βόρειο τμήμα της πόλης, ανατολικά της κεντρικής πλατείας. Η δημιουργία του βασίστηκε στις γεωμετρικές χαράξεις και συμμετρίες του ορθοκανονικού συστήματος.

Η λειτουργική ιεράρχηση του οδικού δικτύου, απόρροια της σε μεγάλο βαθμό, άνευ πολεοδομικού σχεδιασμού, ανάπτυξης της πόλης, περιελάμβανε δύο κύριες αρτηρίες παράλληλες μεταξύ τους, οι οποίες διέσχισαν κατά μήκος την πόλη με κατεύθυνση βορά νότου. Η πρώτη, η παραλιακή οδός αποτελούσε το ανατολικότερο όριο της πόλης, είχε μήκος τεσσάρων χιλιομέτρων, πλάτος τεσσάρων μέτρων και αποτελούσε ζωτικό κομμάτι του Αργοστολίου, καθώς συγκέντρωνε υπηρεσίες, χώρους αναψυχής, το λιμάνι, τα δημοτικά λουτρά και την αγορά της πόλης. Η δεύτερη, ονομαζόταν οδός κράνης, αποτελούσε τη πρώτη οδό του Αργοστολίου, είχε συνολικό μήκος δύο χιλιομέτρων, ήταν επιστρωμένη με κυβόλιθους και συνέδεε, μέσω της οδού Βαλλιάνου, το άλσος των Λυκιοαρδοπουλάτων, στο νότιο τμήμα της πόλης, με την κεντρική πλατεία. Η προέκτασή της, οδός Βασιλίσσης Σοφίας – σήμερα Ριζοσπαστών- κατέληγε στην Πλατεία Ενώσεως⁶⁴. Περιελάμβανε το σύνολο σχεδόν των εμπορικών καταστημάτων, βιοτεχνίες, υπηρεσίες, ναούς και την Πλατεία Ελευθερίας. Οι συλλεκτικές οδικές αρτηρίες κάθετες στις δύο παραπάνω, με κυριότερες εξ αυτών την οδό Βύρωνος και την οδό Θεάτρου ήταν μικρότερες σε έκταση και πλάτος, πολλές ήταν γουλόστρωτες, παρουσίαζαν έντονη κλίση, καθώς κάλυπταν την υψομετρική διαφορά της αμφιθεατρικά κτισμένης πόλης, και ονομάζονταν στη λαϊκή γλώσσα καντούνια. Οι οδοί αυτές συνέδεαν το κέντρο της πόλης με τις παραδοσιακές δυτικές συνοικίες⁶⁵. Τοπικές οδοί μικρότερου πλάτους εξυπηρετούσαν την κίνηση στο εσωτερικό των συνοικιών.

Το κέντρο του Αργοστολίου ήταν χωροθετημένο στα ανατολικά της πόλης και περιελάμβανε το τμήμα του δομημένου ιστού μεταξύ του ιστορικού κέντρου και του βορειότερου νεόδμητου, το οποίο ήταν αποτέλεσμα επέκτασης της περιόδου της Αγγλικής κατοχής. Πιο συγκεκριμένα, εκτεινόταν από την παραλιακή ζώνη μέχρι το κατεστραμ-



κύριες οδοί
συλλεκτικές οδοί

εικ.17, Σχέδιο βασικών οδών πόλης πριν τους σεισμούς του 1953. Κλίμακα 1_5000

66. βλέπε συνοικία πλάκας.

67. ΥΠΧΩ (1987). Αργοστόλι: Πολεοδομική Μελέτη Επέκτασης- Αναθεώρησης, σσ.9. Αργοστόλι.

68. ό.π. σσ.9.

69. Ζήβας, Διονύσης Α.(2002). Η αρχιτεκτονική της Ζακύνθου: Από τον 12^ο μέχρι τον 19^ο αιώνα, σσ.40 Αθήνα: ΤΕΕ.

70. ό.π. σσ.40.

71. Αντωνάτος, Σπύρος Γ. (2005), ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ η χαμένη πόλη δράση καθ' οδόν 1853-1953, σσ.53. Αργοστόλι.

72. πληροφορητές

73. Ζήβας, Διονύσης Α.(2002). ό.π. σσ.40.

74. πληροφορητές

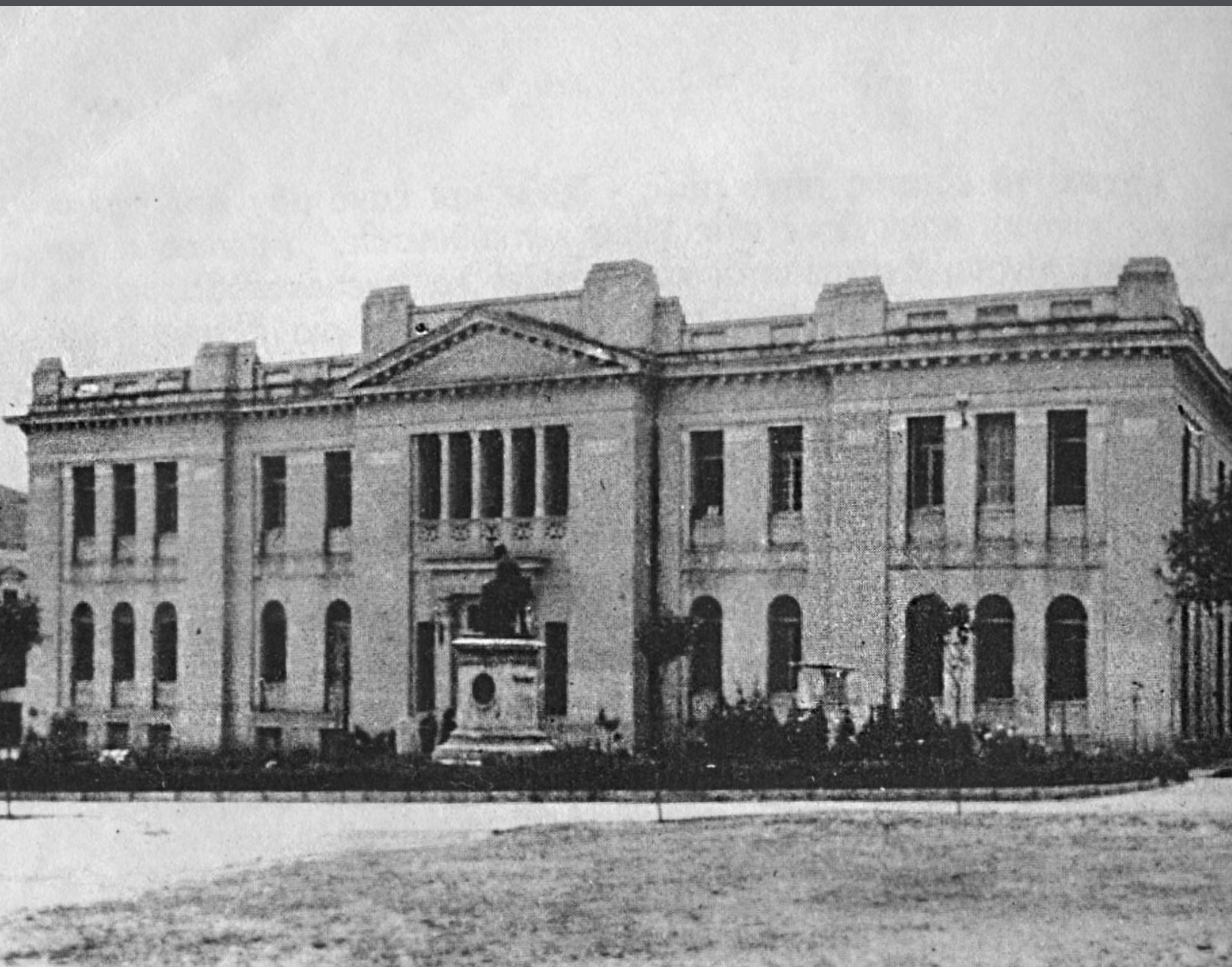
εικ.18, Σχέδιο συνοικιών πριν τους σεισμούς του 1953. Κλίμακα 1_5000

Υπόμνημα
Πλάκας
Νάπιερ
Αρχαγγέλου
Αγ. Γερασίμου
Αγ.Σπυρίδωνος
Απανώστρατες
Αναλήψεως
Φουσατό
Αγ. Γεωργίου
Πίσω Αγοράς
Αγ. Παρασκευής
Αγ.Νικολάου

μένο από τους βομβαρδισμούς θέατρο "Κέφαλος" κατά πλάτος και από τη οδό Δεβοσέτου μέχρι μετά τη βόρεια παρία της πλατείας Βαλιάνου κατά μήκος. Ανάμεσα στις οδούς του κέντρου παρεμβάλλονταν περιοχές κατοικιών⁶⁶. Στο κέντρο, όπου κυριαρχούσε το συνεχές σύστημα δόμησης, συγκεντρώνονταν οι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι. Η κεντρική πλατεία Αργοστολίου, το λιθόστρωτο με την πλατεία Καμπάνας, ο δημοτικός κήπος του Napier, η παραλιακή ζώνη, ο παιδικός κήπος αποτελούσαν τους σημαντικότερους αυτών.

Ως επί το πλείστον, στο δυτικό και βόρειο τμήμα της πόλης, και αμφιθεατρικά κτισμένες βρίσκονταν οι περιοχές κατοικιών ή συνοικίες. Η διαίρεση της πόλης σε συνοικίες επιτεύχθηκε βαθμιαία και θεμελιώθηκε στην ανάγκη των κατοίκων να διατηρήσουν τους παραδοσιακούς τους αγροτικούς δεσμούς. Παρά το γεγονός αυτό, τα κτίρια, οι οδοί και οι ακάλυπτοι χώροι που απάρτιζαν μία συνοικία ομαδοποιούνταν βάσει πολεοδομικών κριτηρίων⁶⁷. Κοινό στοιχείο κάθε μιας ήταν η μορφολογική της συνοχή, η ιδιαιτερότητα του χαρακτήρα της καθώς και κάποιο κεντρικό στοιχείο ή σημείο αναφοράς που διέθετε⁶⁸. Η αναφορά αυτή σχετιζόταν συνήθως με τους υπάρχοντες ναούς ή με τους κυριότερους αυτών⁶⁹, από τους οποίους δινόταν και η ονομασία της. Εκτός από τους ναούς, το όνομα μιας συνοικίας μπορεί να προερχόταν και από κάποιο ειδικό χαρακτηριστικό⁷⁰, με συνηθέστερο ένα δημόσιο χώρο ή μία ιδιοκτησία. Το έτος 1953 η πόλη αποτελούνταν από εννέα συνοικίες⁷¹, τα όρια των οποίων ήταν σε μεγάλο βαθμό ασαφή και περιελάμβαναν το σύνολο των κτισμάτων και των οδών που βρίσκονταν σε μία απόσταση στην περίμετρο του ναού, από τον οποίο προερχόταν η ονομασία τους⁷². Ο μεγάλος αριθμός ναών σε όλη την έκταση της πόλης και ο ρόλος τους στη ζωή των κατοίκων, κάθε περιοχής κατοικίας, τους καθιστούσε τοπόσημα, βάσει των οποίων γινόταν ο τοπογραφικός προσδιορισμός οποιουδήποτε σημείου⁷³. Οι συνοικίες στο σύνολό τους παρουσίαζαν ποικιλία σε κλίμακα κτιρίων και υπαίθριων χώρων. Εξάιρεση αποτελούσαν οι δυτικές περιοχές οι οποίες ήταν πυκνοδομημένες, με χαμηλότερης κλίμακας κτίρια, μικρούς κοινόχρηστους χώρους και θεωρούνταν "λαϊκές" συνοικίες⁷⁴. Όσες βρίσκονταν στο δυτικό και βορειοδυτικό τμήμα της πόλης, λόγω των έντονων κλίσεων πλεονεκτούσαν ως προς τη θέα.





Αναφορικά με την προσεισμική αρχιτεκτονική, τα γεγονότα του 20^{ου} αιώνα που προηγήθηκαν των σεισμών διέλυσαν την οικονομική βάση του νησιού⁷⁵, προκάλεσαν δημογραφική συρρίκνωση και κατά συνέπεια ανέκοψαν την οικοδομική δραστηριότητα. Γίνεται συνεπώς φανερό ότι το σύνολο του αστικού ιστού που είχε διασωθεί των βομβαρδισμών ήταν δημιούργημα των τελευταίων δεκαετιών του 18^{ου}, μέχρι και την πρώτη δεκαετία του 20^{ου}. Στο διάστημα αυτό παρατηρείται εξέλιξη των μορφολογικών λύσεων, άμεσα εξαρτημένη από την υπάρχουσα πολιτικοκοινωνική και οικονομική κατάσταση της Κεφαλονιάς. Στοιχείο, το οποίο παρέμεινε αμετάβλητο, κατά το εν λόγω διάστημα, είναι η διατήρηση μιας χαμηλής κλίμακας πόλης, αποτέλεσμα του αντισεισμικού νόμου της περιόδου της Αγγλικής κυριαρχίας ο οποίος περιόριζε τον αριθμό των ορόφων ιδιωτικών και δημόσιων κτισμάτων σε δύο.

Όσον αφορά στα δημόσια κτίρια, τα περισσότερα εξ αυτών ήταν χωροθετημένα στην περιοχή του κέντρου και παρουσίαζαν σημαντικές φθορές από τους βομβαρδισμούς του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι μεγάλος αριθμός κτισμάτων αποτελούσαν κληροδοτήματα εύπορων οικογενειών. Ορισμένα εμφάνιζαν ομοιότητες, στην οργάνωση του εσωτερικού χώρου και τη διαμόρφωση των όψεων, με πολυτελείς κατοικίες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούσαν η γεωργική σχολή και το νοσοκομείο. Το σημαντικότερο δημόσιο κτίριο από άποψη τοποθεσίας, ήταν το δικαστικό μέγαρο σε πτέρυγα του οποίου στεγαζόταν και το δημαρχείο. Ολοκληρώθηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ο φέρων οργανισμός του ήταν κατασκευασμένος από λιθοδομή, οι πλάκες από μπετόν⁷⁶

εικ.19, Το δικαστικό μέγαρο στις αρχές της δεκαετίας του 1950.

75. Φωκάς Κοσμετάτος, Κοσμάς Π. (1962). Κεφαλληνικά. Αρχιτεκτονικά, σσ.10. Αθήνα.

76. Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (1976). Το χρονικό του σεισμού του 1953, σσ.36. Αργοστόλι.



και είχε ύψος δύο ορόφων. Η ύπαρξη κιόνων αποδεικνύει την έντονη επίδραση από τον πρώιμο αθηναϊκό νεοκλασικισμό. Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον από άποψη αρχιτεκτονικής παρουσιάζαν το έτος 1953 τα κτίσματα που προερχόταν από ιδιωτική πρωτοβουλία.

Την περίοδο που μελετάμε διακρίνονταν βάσει αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών τρεις κατηγορίες κατοικιών. Το αρχοντικό, η αστική και η λαϊκή κατοικία⁷⁷. Αρχοντικά ονομάζονταν οι κατοικίες των οικογενειών, η καταγωγή των οποίων προερχόταν από το *libro d'oro*. Τα κτίρια αυτά, ήταν κατά κόρον κατασκευασμένα κατά τη διάρκεια της ενετικής κατοχής του νησιού, από επώνυμους αρχιτέκτονες και φιλοδοξούσαν να προσομοιάζουν με τα αντίστοιχα της Βενετίας⁷⁸. Εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων ήταν χωροθετημένα στο κέντρο της πόλης, είχαν ύψος δύο και σπανιότερα τριών ορόφων. Η κάτοψή τους ήταν σχήματος παραλληλόγραμμου, αρκετά κάλυπταν έκταση ενός οικοδομικού τετραγώνου και διέθεταν κεραμοσκεπή. Οι προσόψεις τους παρουσίαζαν στοιχεία του ενετικού, αναγεννησιακού ιδιώματος, σε μεγάλο βαθμό απλοποιημένου και συνδυασμένου με στοιχεία της αρχιτεκτονικής της ανατολικής μεσογείου και του βυζαντίου. Τα αυστηρά γεωμετρικά σχήματα⁷⁹, ο τονισμός της οριζοντιότητας, η τριμερής διαίρεση της όψης, η συμμετρία των ανοιγμάτων, η έμφαση στον πλαστικό και διακοσμητικό χαρακτήρα ορισμένων στοιχείων και η χρήση ρυθμού στη διαίρεση των επιφανιών⁸⁰, αποτελούσαν κυρίαρχα στοιχεία της αρχιτεκτονικής των κατοικιών αυτών. Χαρακτηριστικός ήταν ο πλούσιος πλαστικός διάκοσμος, οι

τοιχογραφίες και κυρίως οι ζωγραφικές παραστάσεις στις οροφές. Ο φέρων οργανισμός τους ήταν κατασκευασμένος από οπτοπλινθοδομή και το χρώμα των εξωτερικών τους επιφανειών συνήθως ώχρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το διάστημα κατασκευής ορισμένων κατοικιών συνέπεσε με την περίοδο επικράτησης στον Ευρωπαϊκό χώρο της αρχιτεκτονικής του Μπαρόκ. Η επιρροή από το συγκεκριμένο ρεύμα ήταν παρούσα σε λεπτομέρειες του πλαστικού διακόσμου στις όψεις, καθώς και στη χρήση μεταλλικών στοιχείων οριοθέτησης και διακόσμησης, με σημαντικότερα τα περιμετρικό κιγκλίδωμα, την εξώθυρα και το "πορτόνι", όπως ονομαζόταν στην Κεφαλονιά η θύρα της κεντρικής εισόδου⁸¹. Το πορτόνι αποτελούσε το κυριότερο στοιχείο μιας χαρακτηριστικής στην κεφαλλονίτικη αρχιτεκτονική έμφασης στην είσοδο της κατοικίας.

εικ.20, Αρχοντική οικία Φωκά -Κοσμετάτου

εικ.21, Αστική οικία Γ. Γερμενή -μεταπολεμικά Φιλαρμονική σχολή Αργοστολίου-.

77. Ζήβας, Διονύσης Α.(2002). Η αρχιτεκτονική της Ζακύνθου: Από τον ΙΣΤ' μέχρι τον ΙΘ' αιώνα, σσ.40. Αθήνα: ΤΕΕ.

78. Φωκάς Κοσμετάτος, Κοσμάς Π. (1962). ό.π. σ.σ.8

79. Λάββας, Γεώργιος Π. (2002). Επίτομη ιστορία της αρχιτεκτονικής: Με έμφαση στον 19ο και 20ό αιώνα,σ.171. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

80. Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη, Αφροδίτη (2003). Κερκυρα, αστική αρχιτεκτονική περιόδου Αγγλοκρατίας, σσ.72. Αθήνα.

81. Φωκάς Κοσμετάτος, Κοσμάς Π. (1962). Κεφαλληνιακά. Αρχιτεκτονικά, σσ.9. Αθήνα.

Αστικές θεωρούνταν οι κατοικίες της οικονομικά εύρωστης και ανώτερης τάξης καθώς και της μεσαίας τάξης, οι οποίες ανερίχθηκαν κοινωνικά κατά τον 19^ο και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα αντίστοιχα⁸², κυρίως μέσω της ενασχόλησής τους με το εμπόριο. Σε μικρό χρονικό διάστημα απέκτησαν οικονομική δύναμη τέτοια που θα τους επέτρεπε οι κατοικίες τους να αντικατοπτρίζουν και να επιδεικνύουν την κοινωνική τους υπεροχή. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα έπαψε σταδιακά να υφίσταται στα νεόδομητα κτίρια η άμεση υιοθέτηση μορφών από την ενετική αναγεννησιακή και μπαρόκ αρχιτεκτονική⁸³ καθώς αποκρυσταλλώθηκε σταδιακά, κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας, η παραδοσιακή Κεφαλληνιακή αρχιτεκτονική με σύνθεση εξωγενών επιδράσεων, βασισμένη όμως στις τοπικές κλιματικές και οικονομικές συνθήκες, στην αισθητική τοπικών μαστόρων⁸⁴ και προσαρμοσμένη στα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά και στα υπάρχοντα οικοδομικά υλικά του νησιού. Η οριζοντιότητα, ο ρυθμός καθώς και η εσωτερική οργάνωση διατηρούνται και παρουσίαζαν ομοιότητες με τις αντίστοιχες των προγενέστερων αρχοντικών κατοικιών, διατηρώντας ωστόσο μία χαμηλότερη κλίμακα ως προς το εμβαδόν και κατά συνέπεια τον όγκο. Η απλότητα στην επεξεργασία του πλαστικού διακόσμου καθιστούσε ιδιαίτερα πετυχημένη την αρχιτεκτονική έκφραση του ιδιώματος αυτού. Το αστικό σπίτι είχε τετράγωνου ή παραλληλόγραμμου σχήματος κάτοψη, και ήταν συνήθως διώροφο. Ήταν κατασκευασμένο από πλινθοδομή και στεγαζόταν με ξύλινη κεραμοσκεπή. Συχνά αποτελούσε διπλοκατοικία αφού στέγαζε από

μία οικογένεια σε κάθε όροφο. Το ισόγειο συνδεόταν με τον όροφο μέσω ξύλινου εσωτερικού κλιμακωστασίου εφραπτόμενου κατά μήκος του εσωτερικού τοίχου, ή πέτρινου εξωτερικού⁸⁵. Στη δεύτερη περίπτωση κατέληγε στο «μόντζο», δηλαδή σε στεγασμένη βεράντα με μονόρρικτη στέγη⁸⁶. Όταν η κατοικία, ήταν χωροθετημένη σε εμπορικό δρόμο, το ισόγειο στέγαζε εμπορικό κατάστημα και αποθηκευτικό χώρο. Ακριβώς πάνω από τον ισόγειο χώρο στην κύρια όψη και προεκτεταμένο στην πλευρά του δρόμου υπήρχε η «λότζια» ή «λότζα», μεταλλικό στέγαστρο με επικάλυψη φύλλων λαμαρίνας. Με

εικ.22, Σκίτσο τυπικής λαϊκής κατοικίας.

εικ.23, οδός Λάσσης, απανώστρατες: λαϊκές συνοικίες.

εικ.24, οδός Βύρωνος, απανώστρατες: λαϊκές συνοικίες.

82. Μαρκαντωνάτου, Υβόννη και Σιμάτος, Λάμπρος (2008). Αρχιτεκτονική κατοικιών στην Κεφαλονιά από τον 16ο μέχρι τον 21ο αιώνα, σσ.11. Αθήνα: ΕιΚών.

83. Φωκάς Κοσμετάτος, Κοσμάς Π. (1962). Κεφαλληνιακά. Αρχιτεκτονικά, σσ.9. Αθήνα.

84. ό.π. σσ.9.

85. Μοσχόπουλος, Θεοδόσης (1980). «Η παραδοσιακή λαϊκή κατοικία στην Κεφαλονιά». Κεφαλονιά και Ιθάκη αρ. 1, σσ.11.

86. Ραζή, Ρεγγίνα (2004). Στοιχεία αρχιτεκτονικής της προσεισμικής κατοικίας στην Κεφαλονιά. Στο Μοσχόπουλος, Γεώργιος Ν.(επιμ.) Η παλαιά Κεφαλονιά: Ένας ατέλειωτος Αύγουστος, σσ.100. Αργοστόλι: Κοργιαλένιο Ίδρυμα Κεφαλληνίας.



τη διοικητική ένωση των Επτανήσων με τον ηπειρωτικό κορμό της Ελλάδας και κυρίως κατά το τέλος του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα, παρατηρήθηκε στα νεόδμητα κτίρια, μία υποχώρηση του τοπικού μορφολογικού ιδιώματος της αστικής αρχιτεκτονικής όπως αυτή διαμορφώθηκε επί Αγγλικής κατοχής⁸⁷. Η αρχιτεκτονική με την ισχυρή παράδοση, η οποία βασίστηκε στα ιταλικά, αναγεννησιακά πρότυπα, ανοίχτηκε βαθμιαία στα ρεύματα της αστικής μορφολογικής αντίληψης που προερχόμενα από τη δύση φιλτράρονταν πρώτα στα μεγάλα αστικά κέντρα της Ελλάδας και κυρίως στην Αθήνα⁸⁸.

Η κοινωνική απελευθέρωση των αγροτών από το τέλος του 18^{ου} αιώνα οδήγησε στην άνθιση μιας λαϊκής ανώνυμης αρχιτεκτονικής παράλληλα με αυτήν των αρχοντικών⁸⁹. Το λαϊκό σπίτι βαθμιαία εξελίχτηκε και απέκτησε αστική υπόσταση στο βαθμό που οικονομικές συνθήκες το επέτρεπαν⁹⁰, στο πλαίσιο της ανάγκης των ενοίκων τους να μετέχουν στον αστικό τρόπο ζωής. Απαλλαγμένα από διακοσμήσεις διατηρούσαν μικρότερη κλίμακα, είχαν τετράγωνη κάτοψη, τυπική εσωτερική οργάνωση με τέσσερις χώρους, ξύλινη στέγη, αυλή και ήταν συνήθως μονώροφα. Οι βοηθητικοί χώροι στεγάζονταν σε ξεχωριστό οίκημα εντός του οικοπέδου.

Οι διαδοχικές χρεοκοπίες του ελληνικού κράτους και δύο παγκόσμιοι πόλεμοι, εκτός από οικονομικό μαρασμό προκάλεσαν και κοινωνική αποδιοργάνωση. Η εισροή πληθυσμού από τον αγροτικό χώρο στο Αργοστόλι σε συνδυασμό με το συνακόλουθο μεταναστευτικό κύμα των κατοίκων του προς την ηπειρωτική Ελλάδα και το εξωτερικό, μετέβαλλαν την

πληθυσμιακή σύνθεση και ισοπέδωσαν την κοινωνική διάρθρωση της πόλης. Δεδομένων των παραπάνω συνθηκών, μεγάλο μέρος του πληθυσμού είχε τη δυνατότητα να μετέχει στον αστικό τρόπο ζωής, όπως αυτός διαμορφωνόταν σε επίπεδο κοινωνικού κέντρου και συνοικιών.

Το 1953, κοινωνικό κέντρο της πόλης αποτελούσε η περιοχή της κεντρικής πλατείας Βαλλιάνου. Ο δημόσιος υπαίθριος χώρος της πλατείας σε συνδυασμό με τα ζαχαροπλαστεία, καφενεία περιμετρικά της και το θερινό θέατρο Απόλλων, το οποίο λειτουργούσε και ως σινεμά, ήταν συνυφασμένα με την αναψυχή των κατοίκων κυρίως κατά τη διάρκεια του σαββατοκύριακου. Παρότι τετράγωνης διατομής ο συγκεκριμένος δημόσιος χώρος λειτουργούσε ως πέρασμα για την χαρακτηριστική της περιόδου "περατζάδα"⁹¹. Κάθε Κυριακή πραγματοποιούνταν συναυλία της φιλαρμονικής του δήμου, σε εξαγωνική εξέδρα τοποθετημένη στο δεξί άκρο της πλατείας. Καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, κατά τις πρωινές ώρες, μεγάλο αριθμό κατοίκων συνέλεγαν και οι δύο σημαντικές εμπορικές αρτηρίες της

εικ.25,26, Η Κεντρική πλατεία Αργοστολίου, πριν τους σεισμούς.

87. Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη, Αφροδίτη (2003). Κερκυρα, αστική αρχιτεκτονική περιόδου Αγγλοκρατίας, σσ.72. Αθήνα.

88. ό.π. σσ.72.

89. Μοσχόπουλος, Θεοδόσης (1980). «Η παραδοσιακή λαϊκή κατοικία στην Κεφαλονιά». Κεφαλονιά και Ιθάκη αρ. 1, σσ.11.

90. Τσελέπης, Πάνος Ν.(1962). " Η αρχιτεκτονική της προσεισμικής Κεφαλονιάς, Το λαϊκό σπίτι στα χωριά και τις πόλεις". ΗΩΣ, αρ. 58-60, σσ.103.

91. Περίπατος





πόλης, η οδός Κράνης σε όλο το μήκος της και η παραλιακή ζώνη από τη γέφυρα Δεβόσέτου έως τη "ντουγανά"⁹² του τελωνείου. Η κλιματολογικές συνθήκες σε συνδυασμό με το γεγονός της περιορισμένης κίνησης οχημάτων, καθιστούσαν κάθε οδό, ένα διαμήκη, εν δυνάμει δημόσιο υπαίθριο χώρο, ένα σημείο προσωρινής στάσης και ταυτόχρονα ένα σημείο συνάντησης. Εκτός από τις οδούς της πόλης, η πλατεία του Μέτελα, με σημαντική δραστηριότητα σε επίπεδο πόλης και εκτόνωσης των περιοχών κατοικίας περιμετρικά της, θεωρούνταν ο κατεξοχήν χώρος αθλητικών εκδηλώσεων και ποδοσφαιρικών αγώνων. Όσον αφορά στη χρήση των υπαίθριων χώρων, η κυρίαρχη έκφραση της κοινωνικής ζωής των κατοίκων του Αργοστολίου ήταν προσαρμοσμένη στη δομή της συνοικίας τους. Ιδιωτικοί ακάλυπτοι και περίβολοι - πλατώματα εκκλησιών αποτελούσαν τους σημαντικούς χώρους εκτόνωσης κάθε συνοικίας. Η πλούσια πνευματική και πολιτιστική κληρονομιά στις τέχνες και τα γράμματα, χαρακτηριστικές των Επτανήσων, είχαν αρχίσει να εκλείπουν ήδη από την έναρξη του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου. Παράλληλα η ανοχή των κατόχων σε ζητήματα θρησκευτικής ζωής, γλώσσας, εθίμων και παραδόσεων, αποτέλεσε τη σημαντικότερη αιτία της διατήρησης της ταυτότητάς τους. Για το λόγο αυτό η σχέση τους με την θρησκευτική ζωή αποτέλεσε κυρίαρχο στοιχείο της κοινωνικής τους ζωής. Η επιρροή τους από τα πρότυπα της δυτικής μουσικής είναι έκδηλη στην παραδοσιακή μουσική όλων των Επτανήσων. Η καντάδα, αποτελεί το απαύγασμα της επίδρασης αυτής. Το σημαντικότερο στοιχείο ωστόσο σε επίπεδο πολιτισμού και πραγματικής οικειοποίησης και ενσωμάτωσης αποτελεί η ψαλτική, καθώς εκδηλώνει τη σχέση με τη θρησκεία και την αγάπη για την μουσική.

εικ.27, Η παραλιακή ζώνη Αργοστολίου, προσεισμικά.

εικ.28, Η αγορά της πόλης

92. Μεταλλικό στέγαστρο.



2.1. Το χρονικό των σεισμών – διοικητικές, δημογραφικές, αρχιτεκτονικές μεταβολές.

Τα νησιά του Ιονίου αποτελούσαν ανέκαθεν χώρο εμφάνισης έντονων γεωλογικών φαινομένων⁹³. Ανά βραχεία χρονικά διαστήματα, τεκτονικοί σεισμοί μεγάλου μεγέθους ανέκοπταν την εξελικτική πορεία των οικιστικών και κοινωνικών δομών τους. Οι σεισμοί του Αυγούστου του 1953 αποτελούν το σημαντικότερο γεγονός της σύγχρονης ιστορίας της Κεφαλονιάς, καθώς εκτός από τις καταστροφές, επέφεραν στη ζωή και τη φυσιογνωμία του νησιού πλήθος μεταβολών⁹⁴. Οι αλλαγές που προκάλεσαν σε επίπεδο οικονομικής οργάνωσης, οικιστικής συγκρότησης, πληθυσμιακού μεγέθους και σύνθεσης ήταν καθοριστικές για τη μετέπειτα ιστορική της πορεία και συνεπώς δικαιολογούν το χρονικό προσδιορισμό ιστορικών γεγονότων, χαρακτηριστικό στοιχείο του προφορικού λόγου και των γραπτών τεκμηρίων, ως προσεισμικών και μετασεισμικών αντίστοιχα.

Δεδομένων των παραπάνω, η βιβλιογραφία σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα είναι εκτενής και λεπτομερέστατη, και το αρχείο των φωτογραφιών ιδιαίτερα πλούσιο. Για το λόγο αυτό, στη συγκεκριμένη ενότητα γίνεται μια σύντομη περιγραφή των γεγονότων με πρόθεση τον προσδιορισμό του πρώτου μετασεισμικού χώρου της πόλης του Αργοστολίου και των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων του.

Πιο συγκεκριμένα την Κυριακή 9 Αυγούστου του 1953. Χωρίς να έχει προηγηθεί κάποια σεισμική δόνηση, σεισμός μεγέθους 6 ½ ρίχτερ, με επίκεντρο την Ιθάκη και εστιακό βάθος δεκατεσσάρων χιλιο-

εικ.29, Απανώστρατες, Καλοκαίρι 1953

93. Μοσχονά – Μαραγκάκη, Ευρώπη (2000). Σεισμοί φοβερότατοι. Οδύσσεια Κεφαλονιάς – Ιθάκης, σσ.35.

94. ό.π. σσ.35.

95. Καρπουζής, Νικόλαος Ξ. (2005). Αργοστόλι Κεφαλληνίας μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης, σ.σ.61. Αθήνα: Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών.

96. Αντύπας, Παναγής (1986). Αναμνήσεις και προοπτικές τ' Αργοστολίου, σσ.52. Αργοστόλι: Ιστορικού Λαογραφικού Μουσείου Κεφαλληνίας.

97. Πληροφορητές.

98. Καρπουζής, Νικόλαος Ξ. (2005). ό.π. σσ.61.

99. Αντύπας, Παναγής (1986). ό.π. σσ.52.

100. Πληροφορητές.

101. Καρπουζής, Νικόλαος Ξ. (2005). Αργοστόλι Κεφαλληνίας μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης, σσ.61. Αθήνα: Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών.

102. Δεμπόνος, Αγγελό-Διονύσης (1976). Το χρονικό του σεισμού του 1953, σσ.76. Αργοστόλι.

εικ.30, 12 Αυγούστου 1953. Παραλιακή ζώνη τη στιγμή του σεισμού.

εικ.31, Άποψη της πρωτεύουσας τον Αύγουστο του 1953.

μέτρων⁹⁵, προκάλεσε εκτεταμένες καταστροφές στους οικισμούς της Σάμης, Ιθάκης, Πυλάρου και Ερύσου⁹⁶. Στην περιοχή του Αργοστολίου οι λιγοστές φθορές που υπέστησαν κυρίως κτίσματα του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, περιορίστηκαν στην πτώση σοβάδων, προβόλων και διακοσμητικών στοιχείων των εξωτερικών όψεων⁹⁷, γεγονός που δικαιολογεί την απουσία τραυματισμών. Ο δεύτερος μεγάλος σεισμός της Τρίτης 11 Αυγούστου, ισχυρότερος από τον πρώτο, της τάξεως των 6 $\frac{3}{4}$ ρίχτερ, με επίκεντρο τη νοτιοανατολική ακτή της Κεφαλονιάς και εστιακό βάθος μικρότερο των δέκα χιλιομέτρων⁹⁸, κατέστρεψε ολοκληρωτικά τους οικισμούς της Σκάλας, των Πρώνων και του Εληού⁹⁹, όπου συμπληρωματικά οι κατολισθήσεις βράχων, οι οποίες προκλήθηκαν, είχαν ως αποτέλεσμα εκτός από την κατάρρευση κτισμάτων, το θάνατο μεγάλου αριθμού κατοίκων και την αποκοπή του οδικού δικτύου. Στο Αργοστόλι, οι μικροφθορές γενικεύθηκαν και, σε συνδυασμό με τις συνεχείς σεισμικές δονήσεις, αποτέλεσαν την αφορμή οι περισσότεροι κάτοικοι της πόλης να περάσουν τη νύχτα σε υπαίθριους χώρους¹⁰⁰.

Η Τετάρτη 12 Αυγούστου του 1953, αποτελεί ημέρα ορόσημο για την εξέλιξη της Κεφαλονιάς και κατά συνέπεια του αστικού κέντρου του Αργοστολίου. Σε διάστημα λίγων δευτερολέπτων, το σύνολο του οικοδομικού πλούτου της πόλης και υλικά ιστορικά τεκμήρια δύο αιώνων αφανίστηκαν. Στις 11.23' το πρωί, σεισμός μεγέθους 7 $\frac{1}{4}$ ρίχτερ, με επίκεντρο τη νοτιοανατολική ακτή της Ιθάκης και εστιακό βάθος έξι χιλιομέτρων¹⁰¹, οδήγησε στην κατάρρευση του συνόλου των κατοικιών και δημόσιων κτηρίων σε όλη την έκταση της πρωτεύουσας, στο θάνατο εξηντατριών κατοίκων της και στον τραυματισμό εκατοντάδων. Η εικόνα της πόλης μετά το τέλος του σεισμού ήταν η εξής: με εξαίρεση τις δύο παράλληλες, κεντρικές οδικές αρτηρίες, την παραλιακή και τη λεωφόρο βασιλίσσης Σοφίας, το οδικό δίκτυο είχε θαφτεί κάτω από σωρούς ερειπίων, προερχόμενων από τα κτίσματα εκατέρωθεν. Σε ορισμένες περιπτώσεις το επίπεδο των προσεισμικών οδών, βρισκόταν δύο με τρία μέτρα χαμηλότερα από τη διαμορφωθείσα νέα επιφάνεια¹⁰². Από το σύνολο των 2.000 κτισμάτων, που υπολογίζεται ότι συγκροτούσαν το Αργοστόλι των αρχών της δεκαετίας του 1950, διασώθηκαν δύο κατοικίες. Σε μεγάλο αριθμό διώροφων κτιρίων, παρότι ο όροφος είχε καταρρεύσει, το ισόγειο



είχε διατηρηθεί, παρουσιάζοντας ωστόσο εκτεταμένες καταστροφές¹⁰³. Οι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι της πόλης παρουσίαζαν έντονες ρηγματώσεις, ενώ και το δίκτυο ύδρευσης και ιδιωτικές δεξαμενές και στέρνες είχαν καταστραφεί ολοσχερώς¹⁰⁴.

Πιο αναλυτικά, όταν ολοκληρώθηκε η τρίτη και μεγαλύτερη σεισμική δόνηση,μανιτάρι νέφους υψώθηκε σταδιακά και κάλυψε την πόλη¹⁰⁵. Επικράτησε πανικός. Δεδομένου του συνωστισμού των κατοίκων στους κεντρικούς δημόσιους υπαίθριους χώρους από την προηγούμενη ημέρα, η κατάσταση φόβου που προκλήθηκε από το θόρυβο της κατάρρευσης και τις φωνές είχε ως αποτέλεσμα πολλούς τραυματισμούς. Πολύ σύντομα πλήθος κατοίκων κινήθηκε προς την παραλία με πρόθεση την επιβίβαση σε πλοίο και την απομάκρυνση από το νησί. Πολλοί κάτοικοι κατέφυγαν στα υψώματα, στο δυτικό όριο της πόλης και στον κήπο του Νάπιερ¹⁰⁶, προκειμένου να επιβιώσουν από επικείμενη γένεση θαλάσσιου σεισμικού κύματος ή από την πιθανότητα βύθισής του νησιού, φήμες που διαδόθηκαν τις πρώτες ώρες μετά την καταστροφή. Ταυτόχρονα, εστία φωτιάς που εκδηλώθηκε στη συνοικία του Αρχάγγελου, στο νοτιοανατολικό τμήμα, άρχισε να εξαπλώνεται προς την κεντρική πλατεία Βαλλιάνου¹⁰⁷. Δεδομένου ότι δεν υπήρχαν μέσα κατάσβεσης, η πυρκαγιά κράτησε για δύο εικοσιτετράωρα. Οι μικρότερου μεγέθους, διαδοχικές, σεισμικές δονήσεις, που ακολούθησαν προκάλεσαν την πτώση ήδη κατεστραμμένων μερών των κτιρίων με αποτέλεσμα να δημιουργούνται νέα σύννεφα σκόνης¹⁰⁸. Σταδιακά ο πανικός των

πρώτων ωρών περιορίστηκε και οι κάτοικοι πέρασαν το πρώτο βράδυ σε λιοστάσια στο δυτικό και νότιο τμήμα της πόλης.

Την επόμενη μέρα τις πρώτες πρωινές ώρες, πέντε επανδρωμένα πλοία προσάραξαν στο λιμάνι και αποβίβασαν σωστικά συνεργεία. Ανάμεσα σε αυτά και το "Αλφειός", το μοναδικό σταλμένο από την ελληνική κυβέρνηση. Εκπαιδευμένα μέλη του ναυτικού του Ισραήλ, της Βρετανίας, και των Η.Π.Α. ξεκίνησαν τις προσπάθειες απεγκλωβισμού των παγιδευμένων στα ερείπια και επισιτισμού του άστεγου πληθυσμού. Ταυτόχρονα ξεκίνησαν και τα δρομολόγια προς την Πάτρα για τη μεταφορά των τραυματιών¹⁰⁹, ενώ στην πλατεία Ενώσεως εγκαταστάθηκε χειρουργείο του ελλη-

εικ.32. Λιθόστρωτο Αύγουστος 1953.

103. ό.π., σσ.105.

104. ό.π., σσ.96.

105. Λάσκαρη Μπάλλα, Νίκη (2003). Εικόνες και αναμνήσεις από το μεγάλο σεισμό στην Κεφαλονιά: Κρανιά, Αύγουστος 1953. Επτανησιακά Φύλλα. Τόμος Κ.Γ, αρ. 3-4, σσ.414.

106. Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (1976). ό.π. σσ.51.

107. ό.π. σσ.86.

108. ό.π. σσ.72.

109. Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (1976). Το χρονικό του σεισμού του 1953, σσ.90. Αργοστόλι.



νικού Ερυθρού Σταυρού, για την κάλυψη των άμεσων αναγκών ιατρικής περίθαλψης. Το σημαντικότερο πρόβλημα που καλούνταν να αντιμετωπίσουν, αυτές τις πρώτες ώρες, ήταν η έλλειψη νερού και τροφής. Ωστόσο μέχρι το τέλος της ημέρας, ο πληθυσμός που επέλεξε να παραμείνει στο νησί, εγκαταστάθηκε προσωρινά σε υπαίθριους χώρους στα όρια της κατεστραμμένης πόλης. Σταδιακά, αγαθά πρώτης ανάγκης παρασχέθηκαν στους πληγέντες. Τις επόμενες δύο ημέρες πλοία του Ιταλικού και Γαλλικού ναυτικού προστέθηκαν στα ήδη υπάρχοντα¹¹⁰.

Στις 14 Αυγούστου κηρύχτηκε κατάσταση έκτακτης ανάγκης στο νησί¹¹¹ και με επίσημη κυβερνητική εντολή απαγορεύτηκε η μεταφορά ανθρώπων από και προς την Κεφαλονιά¹¹². Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την αδράνεια και την ελλιπή βοήθεια που προσέφερε στους σεισμόπληκτους, αποδεικνύουν από πλευράς του ελληνικού κράτους την αδυναμία διαχείρισης μίας, τέτοιου μεγέθους, πρωτόγνωρης φυσικής καταστροφής, γεγονός που προκάλεσε την κριτική των μέσων ενημέρωσης.

Δύο ημέρες αργότερα, έγιναν προσπάθειες να μετακινηθούν τα περιτρίμματα από κύριες οδούς¹¹³, προκειμένου να γίνουν προσπελάσιμες ορισμένες περιοχές της πόλης. Ταυτόχρονα μικτά συνεργεία συμμετείχαν μαζί με τους κατοίκους στην αναζήτηση μέσα στα χαλάσματα τροφίμων, ρουχισμού, αντικειμένων και κειμηλίων που δεν είχαν καταστραφεί. Στις 17 Αυγούστου άρχισε η αποστολή των σκηνών¹¹⁴, οι οποίες μοιράστηκαν με προτεραιότητα αρχικά στον αδύναμο πληθυσμό, έπειτα στις οικογένειες

με μικρά παιδιά και σταδιακά σε όλους. Μία πολυμελής οικογένεια, είχε δικαίωμα να παραλάβει μία μονόχωρη σκηνή, ενώ ολιγομελείς οικογένειες στεγάστηκαν, ανά δύο, σε μεγαλύτερες σκηνές δύο χώρων¹¹⁵.

Στις 19 Αυγούστου το υπουργικό συμβούλιο αποφάσισε να ιδρύσει το υφυπουργείο σεισμόπληκτων νήσων με έδρα το Αργοστόλι¹¹⁶, το οποίο υπαγόταν στο υπουργείο συντονισμού. Χωροθετήθηκε σε σκηνή στην περιοχή της πλατείας του Μέτελα, στην ίδια περιοχή όπου στεγάστηκε σε σκηνές το σύνολο των υπηρεσιών. Περιελάμβανε ένα μεγάλο αριθμό υπηρεσιών, η στελέχωση των οποίων με ανειδίκευτους, κατά κύριο λόγο, υπαλλήλους προκάλεσε την αντίδραση των πολιτών. Την ίδια ημέρα, με διαταγή του προσωρινού διοικητή, ξεκίνησε για λόγους ασφαλείας, η κατεδάφιση, με τη χρήση εκρηκτικών, των κτιρίων επί της λεωφόρου Βασιλίσσης Σοφίας. Η διαδικασία προκάλεσε την καταστροφή οικοδομημάτων που σύμφωνα με

εικ.33, Παραλία Αργοστολίου, Αύγουστος 1953.

εικ.34, Λιθόστρωτο, Αύγουστος 1953.

110. Πληροφορητές.

111. Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (1976). ό.π. σσ.109.

112. Καθημερινή 15 Αυγούστου 1953

113. Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (1976). ό.π. σσ.109.

114. Πληροφορητές.

115. Πληροφορητές.

116. Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (1976). ό.π. σσ.167.





τις προφορικές μαρτυρίες θα μπορούσαν να αποκατασταθούν και να αποτελέσουν δείγματα της παραδοσιακής κεφαλονίτικης αρχιτεκτονικής, στη μετασεισμική πόλη. Η αντίδραση του κόσμου είχε ως αποτέλεσμα την αναστολή της διαταγής.

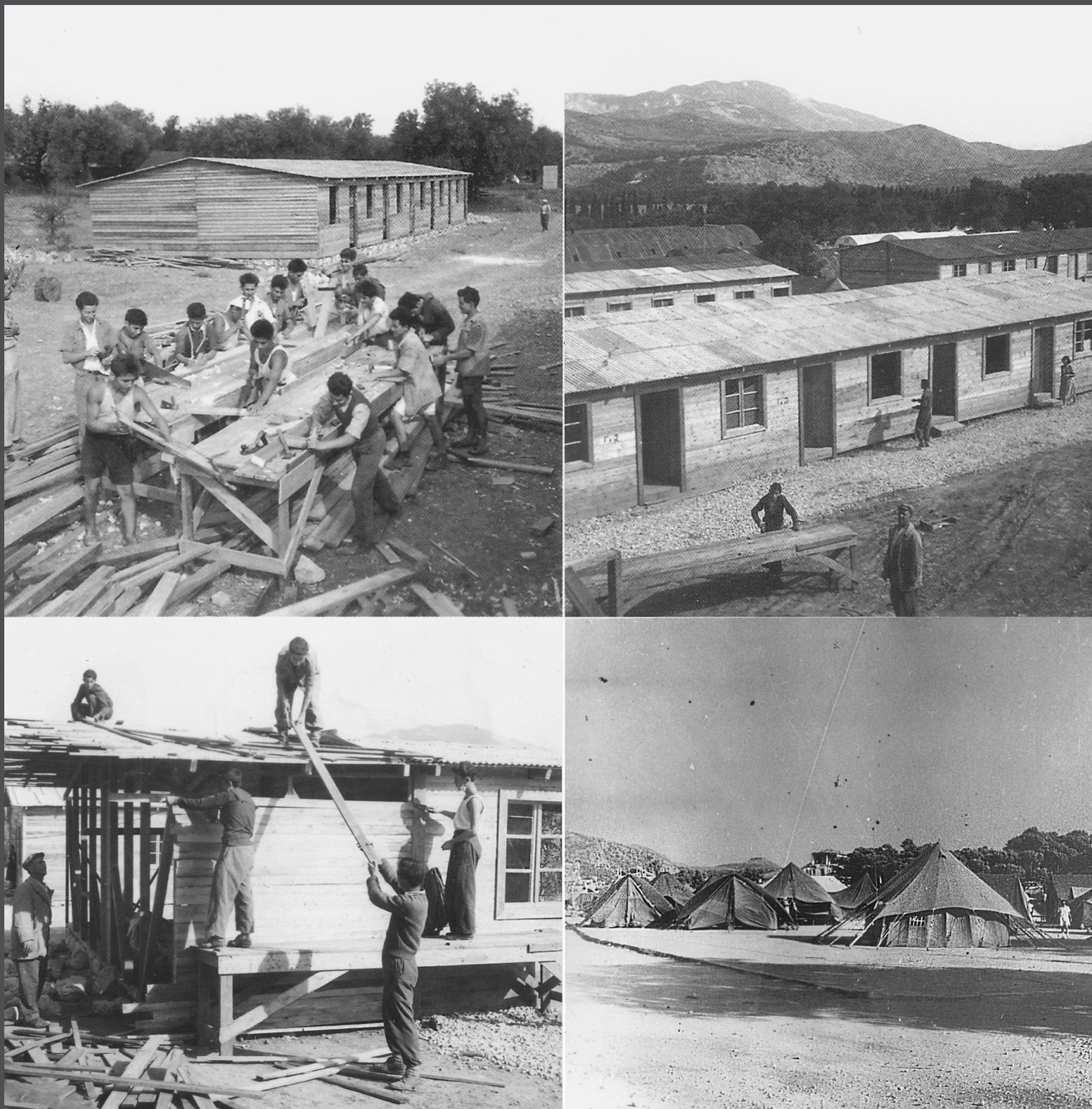
Σταδιακά τα μέτρα αποκλεισμού άρχισαν να χαλαρώνουν. Πλοία που μετέφεραν ξυλεία και είδη πρώτης ανάγκης έφτασαν στην Κεφαλονιά¹¹⁷. Στις 24 Αυγούστου επιτράπηκε η δρομολόγηση πλοίων για τη μετακίνηση συγγενών. Με την εισαγόμενη ξυλεία και με αυτήν που προήλθε από τα ερείπια των ιδιόκτητων κατοικιών, άρχισαν να δημιουργούνται τα πρώτα ιδιωτικά ξύλινα παραπήγματα. Παράλληλα, με τα εμπορεύματα που συλλέχτηκαν από τα συντρίμια, ξεκίνησε και η λειτουργία μίας υποτυπώδους, εμπορικής δραστηριότητας¹¹⁸, στην περιοχή των Λυκιαρδοπουλάτων. Η αγορά, αποτέλεσε τον κινητήριο μοχλό συγκρότησης, εκ νέου, της οικονομίας της πόλης και συντέλεσε στην οργάνωση της οικοδομικής δραστηριότητας.

Πλέον η πρώτη φάση παροχής βοήθειας και κάλυψης βασικών αναγκών είχε ολοκληρωθεί. Το σημαντικότερο ζήτημα, το οποίο ανέκυπτε τη δεδομένη στιγμή, ήταν η προσωρινή στέγαση μεγάλου αριθμού κατοίκων, οι οποίοι δεν διέθεταν την οικονομική δυνατότητα κατασκευής στεγάστρου και συνεπώς καλούταν να περάσουν το χειμώνα του 1953-1954 σε στρατιωτικές σκηνές. Το δεύτερο ζήτημα αφορούσε στην άμεση απόφαση σχετικά με το μόνιμο χώρο και τρόπο στέγασης του συνόλου του πληθυσμού, σε βάθος χρόνου. Η επόμενη τετραετία υπήρξε καθοριστική για την έναρξη ενός νέου κεφαλαίου της ιστορίας της πόλης.

εικ.35, άποψη κατεστραμμένης πόλης, κατοικίες, διαδικασία διαλογής υλικών που διασώθηκαν, Αύγουστος 1953.

117. Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (1976). Το χρονικό του σεισμού του 1953, σσ.146. Αργοστόλι.

118. Πληροφορητές.



2.2 Το χρονικό της ανοικοδόμησης. Η διάταξη της νέας πόλης.

Με την ολοκλήρωση της πρώτης φάσης ανασυγκρότησης της πόλης, που αφορούσε στην κάλυψη πρωταρχικών αναγκών και όταν πλέον ο πανικός υποχώρησε, οι φορείς δημιούργησαν τους υπευθύνους θεσμούς λήψης αποφάσεων και οι κάτοικοι πήραν την απόφαση να παραμείνουν ή να εγκαταλείψουν το νησί, τέθηκε πλέον επιτακτικό το ζήτημα ανοικοδόμησης της πόλης, ως απόρροια της ανάγκης στέγασης του γηγενούς πληθυσμού. Η ανυπαρξία οργάνωσης από πλευράς των κρατικών αρχών, σε συνδυασμό με τους συνεχείς μετασεισμούς, συνέβαλαν στο να ενταθεί το κλίμα ανασφάλειας. Έπρεπε συνεπώς να ληφθούν άμεσα ορθολογικές αποφάσεις που να εξασφαλίζουν ομαλές συνθήκες διαβίωσης.

Αρχική σκέψη του υπουργείου συντονισμού ήταν η αποφυγή κατασκευής ημιμόνιμων καταλυμάτων¹¹⁹, καθώς είχαν παραχωρηθεί σκηνές και κατασκευαστεί ιδιωτικά στέγαστρα και συνεπώς το σύνολο των κατοίκων είχε προσωρινά στεγαστεί. Η συγκεκριμένη πρόταση προέβλεπε την προσωρινή μεταφορά του αδύναμου πληθυσμού εκτός του νησιού. Στόχος της αποτελούσε η εξοικονόμηση οικονομικών πόρων και χρόνου, τα οποία θα αποδίδονταν στη δημιουργία μόνιμης στέγασης. Η πρόταση αυτή δεν τελεσφόρησε. Εν συνεχεία ανατέθηκε σε ιδιωτική εταιρία η κατασκευή συγκροτημάτων ξύλινων παραπηγμάτων¹²⁰, χωροθετημένων στις δυτικές παρυφές της πόλης και οργανωμένων σε ιδιότυπους συνοικισμούς¹²¹. Πρόκειται για, ορθογώνιας ή

εικ.36,37,38, κατασκευή παραπηγμάτων.

εικ39, σκηνές στην περιοχή του μέτελα.

119. Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (1976). Το χρονικό του σεισμού του 1953, σσ.169. Αργοστόλι.

120. ό.π. σσ.171.

121. Δοξιάδης, Κωνσταντίνος (1954). Κεφαλληνία: Τα προβλήματα της και οι προτάσεις αντιμετώπισης των κατόπιν της μεγάλης καταστροφής του 1953, σσ.18. Αθήνα: Σύνδεσμος Φίλων Κεφαλληνίας.

τετράγωνης κάτοψης κατασκευές, οι οποίες εφάπτονταν μεταξύ τους δημιουργώντας επιμήκη κτίσματα. Ένας χώρος αντιστοιχούσε σε μία οικογένεια. Το εμβαδόν τους ήταν ανάλογο των μελών της οικογένειας που στέγαζε, ωστόσο υπήρχαν μόνο τρία τυποποιημένα μεγέθη. Παράλληλα σε αυτές και σε μικρή απόσταση, σε όμοιες κατασκευές, μικρότερου εμβαδού, βρισκόνταν οι κοινόχρηστοι χώροι. Στα άκρα τους χωροθετούνταν οι κοινές τουαλέτες και στο μέσο οι κουζίνες. Η περιοχή τοποθέτησής τους, επιλέχθηκε με την προϋπόθεση ότι, κατά τον επικείμενο πολεοδομικό σχεδιασμό, θα βρίσκεται εκτός σχεδίου πόλης. Στον ίδιο ευρύτερο χώρο, ίδιας γεωμετρίας κτίσματα δημιουργήθηκαν για τη στέγαση των σχολείων. Η διαβίωση στα συγκεκριμένα οικήματα ήταν εξαιρετικά δύσκολη, καθώς οι εγκαταστάσεις ήταν ανεπαρκείς και τα δίκτυα στοιχειώδη¹²². Το γεγονός αυτό οδήγησε όσους είχαν δημιουργήσει ιδιωτικό στέγαστρο, με χρήση της ξυλείας της ιδιοκτητής κατοικίας τους, να αρνηθούν την μεταφορά τους σε αυτά. Επίσης, οι συγκεκριμένοι συνοικισμοί προωθούσαν έναν ιδιότυπο οικιστικό και ταξικό διαχωρισμό, καθώς οι υποπεριοχές κατοικιών διαμορφώνονταν ανάλογα με το επάγγελμα και κατ' επέκταση την οικονομική κατάσταση των κατοίκων. Όσοι ανήκαν στην μεγαλοαστική τάξη βρέθηκαν σε, ιδιωτικής κατασκευής, στέγαστρα εντός της έκτασης της Γεωργικής Σχολής. Η συγκεκριμένη τοποθεσία θεωρούνταν προνομιακή καθώς παρείχε όλη την ημέρα πόσιμο νερό.

Μέχρι το τέλος του Ιανου-

αρίου του 1954 η πρόχειρη στέγαση του συνόλου του πληθυσμού είχε ολοκληρωθεί¹²³. Ωστόσο, η απόφαση για την επιλογή του χώρου και του τρόπου μόνιμης ανοικοδόμησης, βρισκόταν ακόμα υπό διαπραγμάτευση. Αρχικά αναδύθηκε η σκέψη δημιουργίας της νέας πόλης στην περιοχή της Λάσσης, με προσανατολισμό στα δυτικά παράλια τις χερσονήσου όπου ήταν κτισμένο το προσεισμικό Αργοστόλι, με σκοπό την εξοικονόμηση των χρημάτων και του χρόνου που απαιτούνταν για τις εργασίες αποξήλωσης των ερειπίων της πρότερης πόλης. Επιπλέον, η πρόταση αυτή καθιστούσε την ερειπωμένη πλέον πρωτεύουσα ως μνημείο της ιστορίας της παραδοσιακής επτανησιακής αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής διάρθρωσης, επιφορτισμένη με το νόημα που της προσέδωσαν οι σεισμοί. Εξαιτίας διαφόρων παραγόντων, στους οποίους συμπεριλαμβάνεται και η αποφυγή ζημίωσης μεγαλοκτημάτων του Αργοστολίου, η πρόθεση αυτή, παρότι υποστηρίχτηκε από μεγάλο μέρος του ντόπιου πληθυσμού, εν τέλει απορρίφθηκε¹²⁴. Με την εγκατάλειψη της παραπάνω πρότασης, η μοναδική επιλογή

εικ.40,42, οικισμός παραπηγμάτων στην περιοχή Φαραό.

εικ.41, ξύλινα στέγαστρα ιδιωτικής κατασκευής.

122. Δοξιάδης, Κωνσταντίνος (1954). Κεφαλληνία: Τα προβλήματα της και οι προτάσεις αντιμετώπισης των κατόπιν της μεγάλης καταστροφής του 1953, σσ.19. Αθήνα: Σύνδεσμος Φίλων Κεφαλληνίας.

123. ό.π. σσ.18.

124. Δεμπόνος, Αγγελό-Διονύσης (1976). Το χρονικό του σεισμού του 1953, σσ.174. Αργοστόλι.



σε σχέση με την χωροθέτηση της πόλης, αποτελούσε η ανοικοδόμησή της πάνω στα ίχνη της προσεισμικής. Προκειμένου να επιτευχθεί, ανατέθηκε σε ιδιωτική εταιρία η αποκομιδή και διαχείριση των ερειπίων. Απρογραμμάτιστα και χωρίς κρατική επίβλεψη, η διαδικασία ξεκίνησε το καλοκαίρι του 1954 και ολοκληρώθηκε την άνοιξη του 1955. Αποτέλεσμά της ήταν η επιχωμάτωση μεγάλου μέρους της παραλιακής ζώνης σε όλο το μήκος της πόλης και η ριζική αλλαγή της γεωμορφολογίας της, καθώς κατά την καθαίρεση των μπαζών, μεγάλες ποσότητες υλικού που διαμόρφωναν τις υψομετρικές καμπύλες του εδάφους μεταφέρθηκαν, μεταβάλλοντας κατά αυτόν τον τρόπο την κλίση του¹²⁵.

Παράλληλα, από την πρώτη εβδομάδα μετά τους σεισμούς, άρχισε από τις αρμόδιες υπηρεσίες του υφυπουργείου σεισμόπληκτων νήσων και από ιδιωτικούς φορείς η εκπόνηση μελετών στο πλαίσιο της αστικής ανασυγκρότησης. Σημαντικό ρόλο σε αυτές διαδραμάτισε μία σειρά αεροφωτογραφιών του Αργοστολίου μεταξύ 1946 και 1950¹²⁶. Δεδομένου ότι στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1950 οι αντιλήψεις αλλά και τα μέσα για την άσκηση πολεοδομικού σχεδιασμού με αξιώσεις δεν υπήρχαν¹²⁷, προτάθηκε σε Γάλλο πολεοδόμο η σύνταξη των νέων ρυμοτομικών σχεδίων¹²⁸. Η κατάθεση των προσχεδίων από την πλευρά του συνέπεσε με τη δημιουργία νέου σχεδίου από τις κρατικές υπηρεσίες, οπότε και το εγχείρημα εγκαταλείφθηκε. Ταυτόχρονα ο διοικητής, μηχανικός του στρατού συνέταξε καινούρια μελέτη, σύμφωνα με

την οποία η μετατοπισμένη, στο χώρο του σημερινού αρχαιολογικού μουσείου, πλατεία Βαλλιάνου θα αποτελούσε το κέντρο, από το οποίο θα αρθρωνόταν ακτινικά το οδικό δίκτυο της πόλης¹²⁹. Προσωπικά συμφέροντα ακύρωσαν την όποια πιθανότητα επικράτησής της πρότασης αυτής.

Το σχέδιο που επιλέχθηκε εν τέλει, δημιουργημένο από τις υπηρεσίες του υφυπουργείου και θεμελιωμένο σε απλοποίηση του προσεισμικού, όπως αυτό προέκυψε από τις αεροφωτογραφίες, προχώρησε στην εφαρμογή αστικού αναδασμού. Είναι δεδομένο ότι κατά τη σύνταξη ενός τέτοιου ρυμοτομικού σχεδίου, η χάραξη των οικοδομικών τετραγώνων, των οικοπέδων και των δημόσιων χώρων γίνεται σε έδαφος που δεν υπόκειται στους συνηθισμένους περιορισμούς του ιδιοκτησιακού καθεστώτος¹³⁰. Παρά το γεγονός αυτό ο σχεδιασμός κρίθηκε ανεπιτυχής. Το σχέδιο της επεκταμένης

εικ.43, αποκομιδή ερειπίων στην περιοχή της κεντρικής πλατείας.

εικ.44, η εικόνα της πόλης μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας της αποκομιδής. 125. Πληροφορητές.

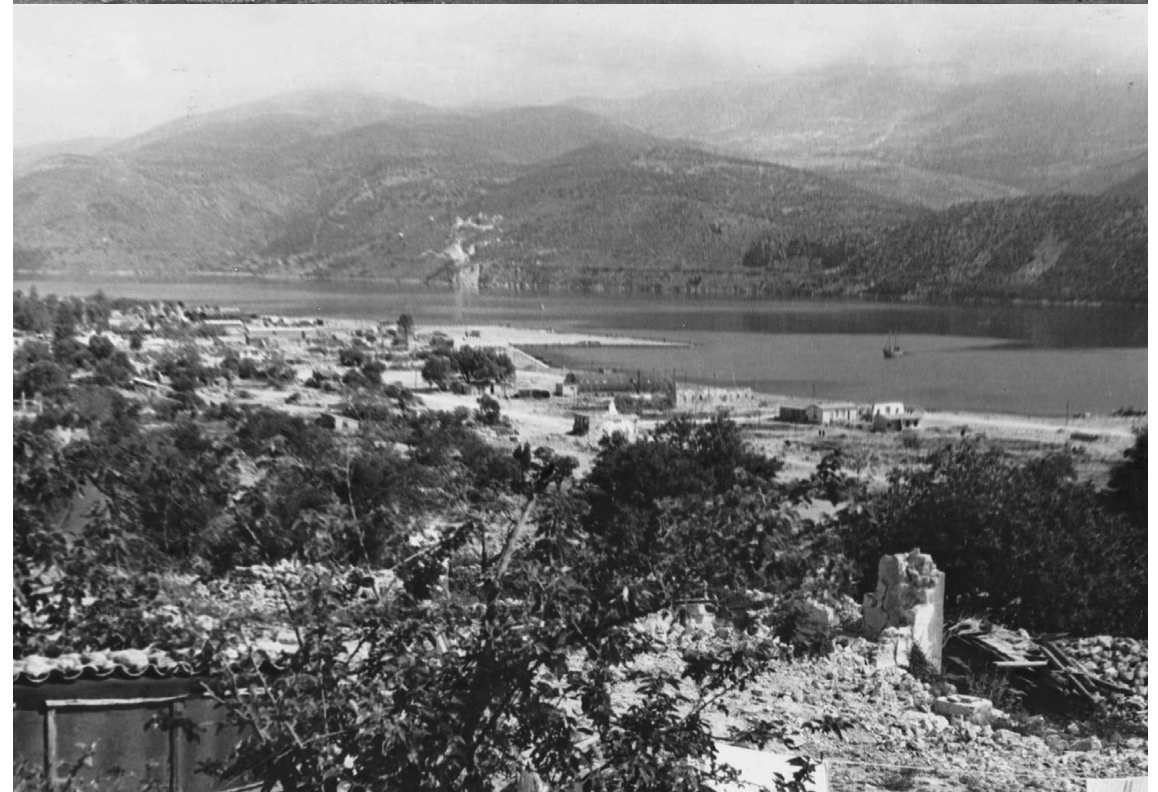
126. Αντύπας, Παναγής (1986). Αναμνήσεις και προοπτικές τ' Αργοστολίου. Αργοστόλι: Ιστορικού Λαογραφικού Μουσείου Κεφαλληνίας.

127. Μπεριάτος, Ηλίας (1997). Αρχιτεκτονική και πολεοδομία στο μετασεισμικό Αργοστόλι, σσ.131. Αργοστόλι: Ίδρυμα Κεφαλονιάς και Ιθάκης.

128. Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (1976). Το χρονικό του σεισμού του 1953, σσ.225. Αργοστόλι.

129. Πληροφορητής.

130. Μπεριάτος, Ηλίας (1997). ό.π. σσ.130.



131. Πληροφορητές.

132. Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (1976). Το χρονικό του σεισμού του 1953, σσ.. Αργοστόλι.

133. ό.π. σσ.242.

134. ό.π. σσ.269.

λόγω επιχωματώσεων πόλης, προσομοίαζε στο αντίστοιχο προσεισμικό, προτείνοντας ωστόσο τη διαπλάτυνση παλαιότερων, τη διάνοιξη νέων δρόμων και άλλες μικροβελτιώσεις. Δεν λάμβανε υπόψη τα απαραίτητα δίκτυα και τις αναγκαίες παροχές που απαιτούνταν, ούτε συμπεριλάμβανε με ακρίβεια τις νέες υψομετρικές καμπύλες του εδάφους. Σε καμία περίπτωση δεν προέβλεπε τις σύγχρονες ανάγκες μίας νέας επαρχιακής πόλης της δεκαετίας του 1960. Επίσης μεταβλήθηκε και τροποποιήθηκε αρκετές φορές αρχικά, για να εξυπηρετήσει συγκυριακά συμφέροντα των οικονομικά και κοινωνικά ισχυρότερων και αργότερα, στα μέσα του 1955, προκειμένου να εξασφαλίσει μέσα από μία διαδικασία απαλλοτριώσεων χώρους για δημόσιες υπηρεσίες που δεν είχαν προβλεφθεί εξ' αρχής. Κυρίαρχο ωστόσο πρόβλημα του εν λόγω σχεδίου αποτέλεσε το γεγονός ότι δεν υπήρξε μέριμνα για την παροχή στέγασης των οικονομικά αδυνάτων και των ακτημόνων¹³¹. Το σχέδιο εγκρίθηκε οριστικά με νομοθετικό διάταγμα στις 8 Ιανουαρίου του 1955¹³².

Όσον αφορά στα οικιστικά, με την ολοκλήρωση του σταδίου του αναδασμού το Νοέμβριου του 1954, ξεκίνησε η παράδοση των ιδιοκτησιών στους νόμιμους δικαιούχους. Να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το πρόγραμμα αναδασμού το κράτος παρείχε στους δικαιούχους γήπεδο, στο ίδιο σημείο με το προσεισμικό με διαστάσεις τουλάχιστον στο 75% του αρχικού. Μέχρι ποσοστό 25% παραχωρούνταν για τη διάνοιξη δρόμων και δημιουργία δημόσιων χώρων. Την ίδια περίοδο άρχισαν να εκδίδονται οι πράξεις των αγοραπωλησιών¹³³, στο πλαίσιο ενός νέου κύματος μετανάστευσης, το οποίο κλιμακώθηκε στη συνέχεια. Η νομότυπη διαδικασία αφορούσε αρχικά στην παροχή της άδειας. Έπειτα συνεργείο καθόριζε τα όρια του οικοπέδου, την οικοδομική γραμμή και το υψόμετρο¹³⁴. Αμέσως μετά ξεκινούσε σε στάδια η αποδέσμευση χρηματικής βοήθειας, με τη μορφή δανείου, που δικαιούνταν ο ιδιοκτήτης οικοπέδου από το κράτος, γνωστή ως "αρωγή". Στο υφυπουργείο σεισμόπληκτων, μία σειρά τυποποιημένων σχεδίων μονώροφων κατοικιών, τα οποία ελαχιστοποιούσαν το κόστος κατασκευής, ήταν διαθέσιμα σε καθέναν που επρόκειτο να οικοδομήσει. Τα λεγόμενα, "σπίτια της αρωγής", τα οποία οικοδομήθηκαν

εικ.45, πολεοδομικό σχέδιο Αργοστολίου έτους 1960.



βάσει των συγκεκριμένων σχεδίων, ήταν μονώροφα, είχαν τετράγωνο ή παραλληλόγραμμο σχήματος κάτοψη, διαστάσεων 8x8 και 8x10 αντίστοιχα, με τυπική τετραμερή κατανομή και τους βοηθητικούς χώρους συχνά χωροθετημένους σε μεμονωμένο οίκημα στην άκρη του οικοπέδου¹³⁵. Σχεδόν στο σύνολό τους στεγάζονταν με ξύλινη κεραμοσκεπή. Λίγες ήταν οι περιπτώσεις κατασκευής τέτοιων κατοικιών. Στις περισσότερες περιπτώσεις ιδιώτες μηχανικοί τροποποίησαν τα σχέδια και τα προσάρμοσαν στις ανάγκες της εκάστοτε οικογένειας διατηρώντας ωστόσο το ίδιο εμβαδόν κτισμάτων. Εξαιτίας μη εφαρμογής του συνεχούς συστήματος δόμησης, τα περισσότερα οικοδομήματα αποτελούσαν ανεξάρτητες μονοκατοικίες με κήπο¹³⁶. Δεδομένου του μεγέθους της καταστροφής, της ανασφάλειας των κατοίκων για επικείμενο σεισμό, της μη ύπαρξης αντισεισμικού κανονισμού και της συγκυρίας ισχύος του πρώτου ΓΟΚ, ο οποίος ισοπέδωνε τους όρους δόμησης σε όλες τις πόλεις, αφήνοντας λίγες δυνατότητες διαφοροποίησης¹³⁷, η χρήση του μπετόν ήταν εκτεταμένη σε όλη την έκταση των οικοδομών. Το γεγονός αυτό συντελούσε, αφενός στην αύξηση του κόστους, αφετέρου στην απομάκρυνση από τις μορφές της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Δεδομένων των παραπάνω, τον Απρίλιο του 1955 ξεκίνησε η ανοικοδόμηση, κυρίως βασισμένη στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Την ίδια περίοδο μπήκαν οι θεμέλιοι λίθοι των πρώτων δημόσιων κτηρίων. Το Δεκέμβριο του 1955 οι πρώτες οικογένειες εγκαταστάθηκαν στις

νέες κατοικίες¹³⁸ στο έρημο μέχρι τότε Αργοστόλι, η κατασκευή των οποίων δεν είχε ολοκληρωθεί. Το χειμώνα του 1956 – 1957 ολοκληρώθηκε η ασφαλτόστρωση των κεντρικών οδών της πόλης¹³⁹, ενώ στο τέλος του καλοκαιριού του ίδιου χρόνου, τα πρώτα εμπορικά καταστήματα μεταφέρθηκαν εκατέρωθεν του λιθόστρωτου. Η συγκεκριμένη χρονική στιγμή αποτέλεσε ουσιαστικά την έναρξη μιας εκτεταμένης οικοδομικής έξαρσης και συνακόλουθης οικονομικής αναδιάρθρωσης, η οποία ολοκληρώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960 με τη λήξη της επιχείρησης αποκατάστασης των σεισμόπληκτων με τη βοήθεια του κράτους¹⁴⁰.

Η δραστηριότητα αυτή οδήγησε στη δημιουργία ενός αραιοκατοικημένου αρχικά οικισμού, χαμηλής κλίμακας, με πλήθος ιδιωτικών και δημόσιων υπαίθριων χώρων, ο οποίος παρά τις αντιξοότητες που αντιμετώπισε, κατά τη διαμόρφωσή του και την εκ διαμέτρου αντίθεση σε πολεοδομική και αρχιτεκτονική δομή, συγκριτικά με την αντίστοιχη προσεισμική οργάνωση, διατηρούσε στοιχεία της κοινωνικής συγκρότησης της προσεισμικής πόλης.

εικ.46, αρχιτεκτονικά σχέδια πρότασης του Κ. Δοξιάδη από μελέτη του 1954. Η πρόταση απορρίφθηκε.

135. Μπεριάτος, Ηλίας (1997). Αρχιτεκτονική και πολεοδομία στο μετασεισμικό Αργοστόλι, σσ.269. Αργοστόλι: Ίδρυμα Κεφαλονιάς και Ιθάκης.

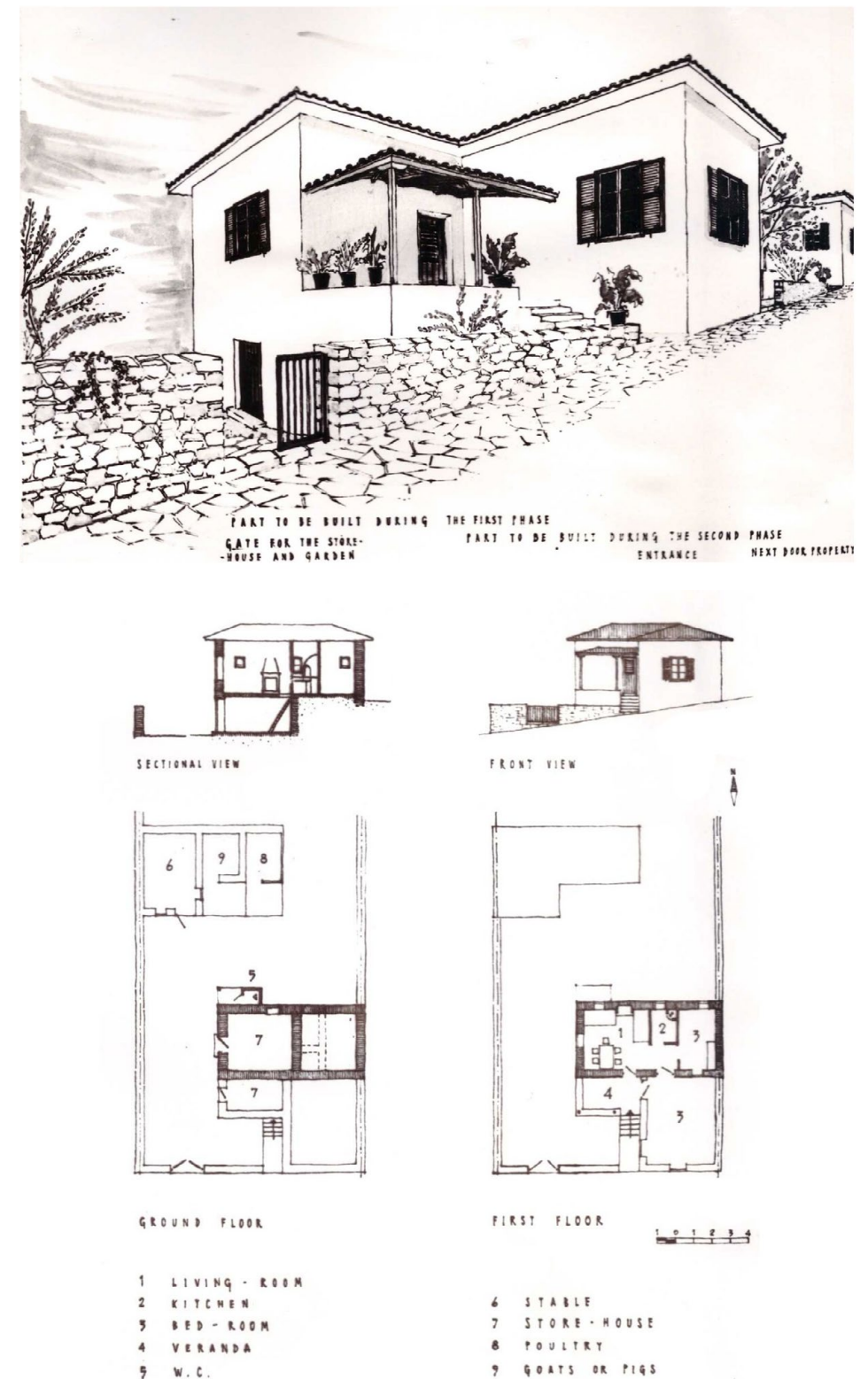
136. ό.π. σσ.131.

137. ό.π. σσ.130.

138. Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (1976). Το χρονικό του σεισμού του 1953, σσ.276. Αργοστόλι.

139. ό.π. σσ.278.

140. Μπεριάτος, Ηλίας (1997). ό.π. σσ.132.



Ερμηνεία



Η σχέση της προφορικής μαρτυρίας των κατοίκων με τις αποφάσεις των φορέων εξουσίας.

Η προώθηση ενός ολοκληρωμένου προγράμματος ρυμοτομικού σχεδιασμού, από κρατικούς φορείς, στους νεότερους χρόνους, συνεπάγεται ταυτόχρονη ισχυρή αντίσταση από πλευράς ανώνυμης και επώνυμης αρχιτεκτονικής, αποτέλεσμα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας των κατοίκων της πόλης. Παράλληλα η εφαρμογή του, εξαρτάται εξ' ολοκλήρου από συγκυριακές πολιτικές συμμαχίες και η ανάσχεση των προσπαθειών οφείλεται συνήθως σε δομικές συμμαχίες κοινωνικού χαρακτήρα¹⁴¹. Γίνεται συνεπώς φανερό ότι ο σχηματισμός της πόλης μακροπρόθεσμα, είναι το αποτέλεσμα της δυναμικής αλληλεπίδρασης του επίσημου σχεδιασμού και του "πραγματικού χώρου"¹⁴², όπως αυτός σχηματοποιείται, λαμβάνεται, περιγράφεται και βιώνεται από τους κατοίκους της. Η εμφάνιση της συγκρουσιακής αυτής σχέσης και ο βαθμός επικράτησης της μίας ή της άλλης πλευράς καθορίζουν την τελική της εικόνα.

Στη οριακή περίπτωση ολοσχερούς καταστροφής του αστικού χώρου, οι αρμόδιοι φορείς εξουσίας καλούνται, συνυπολογίζοντας παρελθοντικές σταθερές και μελλοντικές ανάγκες, να οργανώσουν ένα πρόγραμμα ανοικοδόμησης, από το οποίο θα προκύπτει ένα μοναδικό, ομοιογενές και συνεκτικό αστικό σύνολο. Το γεγονός αυτό τους παρέχει τη δικαιοδοσία να διαχειρίζονται τη μνήμη με υλικούς όρους, καθώς εφοδιάζουν το χώρο, μέσω του αστικού σχεδιασμού και της αρχιτεκτονικής με τα απαραίτητα ταυτοποιητικά σύμβολα¹⁴³. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, δημιουργείται η ευκαιρία χειραγώγησης

και ελέγχου των συνειδήσεων και των δράσεων των μελών της κοινωνίας¹⁴⁴.

Η πορεία ανοικοδόμησης εκ του μηδενός της πόλης του Αργοστολίου παρουσιάζει εύγλωττα τη σύγκρουση ανάμεσα στη βούληση της πλειοψηφίας των κατοίκων για διατήρηση και προσαρμογή, με τρόπο εφευρετικό, στο σύγχρονο περιβάλλον, στοιχείων καταγεγραμμένων στη μνήμη τους, εκφρασμένων ως προφορική μαρτυρία και στο περιεχόμενο των αποφάσεων από πλευράς αρμόδιων φορέων άσκησης εξουσίας. Πρόκειται για μία πληθυσμιακή ομάδα, η οποία ουσιαστικά εξωθήθηκε σε βίαιη μετακίνηση από τον τόπο εγκατάστασής της, εξαιτίας της ολικής καταστροφής του δομημένου περιβάλλοντός του. Οι αρχικά δύσκολες συνθήκες που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν οι κάτοικοι, κατά την προσωρινή εγκατάστασή τους, σε συνδυασμό με την τραυματική εμπειρία που βίωσαν, καθιστούσαν ιδιαίτερα επιτακτική από πλευράς τους την ανάγκη ανεύρεσης αναγνωριστικών στοιχείων του πρόσφατου παρελθόντος στο νέο χώρο κατοίκησης. Αν και προσωπικά, ατομικά συμφέροντα και προτιμήσεις

141. Μπεριάτος, Ηλίας (1997). Αρχιτεκτονική και πολεοδομία στο μετασεισμικό Αργοστόλι, σσ.128. Αργοστόλι: Ίδρυμα Κεφαλονιάς και Ιθάκης.

142. Πεχλιβανίδου – Λιακατά, Αναστασία (1993). Ανάγνωση Χωρικών δομών. Στο Νέες πόλεις πάνω στις παλιές, Πρακτικά επιστημονικού συνεδρίου υπό την αιγίδα του Δήμου Ρόδου, σσ.137. Αθήνα: Επτάλοφος.

143. Μαμουλάκη, Έλενα (2006). Η διαχείριση της μνήμης και η πόλη: το παράδειγμα της Βαρκελώνης. Στο Σταυρίδης Σταύρος (επιμ.), Μνήμη και εμπειρία του χώρου, σσ.170. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

144. ό.π. σσ.169.

αναδύθηκαν άμεσα, ένα κοινό πλαίσιο επιθυμιών, θεμελιωμένο στις αναμνήσεις τους και αρθρωμένο μέσω του προφορικού λόγου, εκφράστηκε μέσω εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης, ομάδων και ιδιωτών- και λειτούργησε, σε ένα βαθμό, ως μορφή πίεσης κατά τη λήψη αποφάσεων.

Πιο συγκεκριμένα, από την πρώτη εβδομάδα μετά το σεισμό η αντιμετώπιση των πρωταρχικών προβλημάτων αρχικά και των διαδικασιών της ανοικοδόμησης στη συνέχεια, πέρασε από την εμβέλεια των αποκεντρωμένων οργάνων στη δικαιοδοσία του στρατού και μία εβδομάδα αργότερα του νεοϊδρυθέντος υφυπουργείου σεισμόπληκτων νήσων. Από το χρονικό αυτό σημείο, η τοπική και περιφερειακή αυτοδιοίκηση δεν διέθετε ούτε τις οικονομικές, ούτε τις θεσμικές δυνατότητες προκειμένου να διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων¹⁴⁵. Το γεγονός αυτό συνδυάστηκε με την ανικανότητα της δημοτικής αρχής να εκπροσωπήσει επαρκώς τους κατοίκους¹⁴⁶ και με την κατηγορηματική άρνηση των κεντρικών οργάνων να αποδεχθούν την όποια συνεργασία.

Χαρακτηριστικότητας αδυναμίας αυτής αποτελεί η διαταγή για την κατεδάφιση, με χρήση εκρηκτικών, κτιρίων, τα οποία δεν είχαν καταρρεύσει ολοκληρωτικά και θεωρούνταν επικίνδυνα για την ασφάλεια των δημοτών¹⁴⁷. Η αντίδραση κατοίκων συντέλεσε στη διακοπή της διαδικασίας. Ο υπερβάλλον ζήλος και το αίσθημα ευθύνης των αρμόδιων, οδήγησε στην καταστροφή των περιορισμένων, μεγάλης ιστορικής αξίας υλικών τεκμηρίων, ενός πολιτισμού που χανόταν ανεπιστρεπτί.

Η αδυναμία της δημοτικής αρχής να επέμβει έγινε για πρώτη φορά ορατή. Είναι αξιοσημείωτο ότι καθ' όλη τη διάρκεια αποκομιδής των ερειπίων και ανοικοδόμησης, η τεχνοκρατική προσέγγιση των υπεύθυνων υπηρεσιών της πολεοδομίας ερχόταν σε έντονη αντίθεση με την αντιμετώπιση από πλευράς των κατοίκων, οι οποίοι αναγνώριζαν την αξία, χρήσεως, συναισθηματική αλλά και ιστορική, αντικειμένων, αρχιτεκτονικών και δομικών στοιχείων, τα οποία παρότι διέσωσαν, δεν διέθεταν τους οικονομικούς πόρους και τους κατάλληλους χώρους για να τα διαφυλάξουν. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις οι υπηρεσίες αρνήθηκαν να παραλάβουν δομικά υλικά τα οποία τους παραχωρήθηκαν από ιδιώτες. Πρόκειται αναμφίβολα για ένα εγχείρημα, σε όλα τα στάδια του οποίου εξέλειπε η κοινωνική ευαισθησία και η προνοητικότητα.

Εξαιτίας του γεγονότος αυτού, σταδιακά αντιδράσεις που άρχισαν να διαφαίνονται από μεμονωμένα άτομα, αλλά και συλλογικού χαρακτήρα, πήραν τη μορφή σημαντικής κινητοποίησης¹⁴⁸, η οποία οργανώθηκε τον Ιούνιο του 1954. Έπειτα από

εικ.47, Η κατεδάφιση, με χρήση εκρηκτικών, του μεγάρου Βέργια.

εικ.48, ανοικοδόμηση: διαπλάτυνση οδών, κτήσματα και δύο ορόφων, εκτεταμένη χρήση σκυροδέματος.

145. Μπεριάτος, Ηλίας (1997). Αρχιτεκτονική και πολεοδομία στο μετασεισμικό Αργοστόλι, σσ.133. Αργοστόλι: Ίδρυμα Κεφαλονιάς και Ιθάκης.

146. Αντύπας, Παναγής (1986). Αναμνήσεις και προοπτικές τ' Αργοστολίου, σσ.55. Αργοστόλι: Ιστορικού Λαογραφικού Μουσείου Κεφαλληνίας.

147. Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (1976). Το χρονικό του σεισμού του 1953, σσ.136. Αργοστόλι.

148. Μπεριάτος, Ηλίας (1997). ό.π. σσ.133.



άρνηση του υπουργείου συντονισμού να συστήσει επιτροπή από ντόπιους με συμβουλευτικό έστω δικαίωμα και κατόπιν απόφασης του εμποροβιομηχανικού επιμελητηρίου Κεφαλονιάς και Ιθάκης, συγκροτήθηκε επιτροπή με μέλη του επιμελητηρίου, του εμπορικού συλλόγου και δημότες με συμβουλευτικό ρόλο¹⁴⁹ και πρόθεση να διεκδικήσει μερίδιο στην λήψη αποφάσεων σχετικών με την πολεοδομική οργάνωση. Μέσα από τη διαδικασία αυτή, αποδείχθηκε έμπρακτα η ανάγκη των κατοίκων για έκφραση και εφαρμογή των συλλογικών επιθυμιών και αναγκών, βασισμένων στη διάδρασή τους με το χώρο της πόλης και στη γνώση του παραδοσιακού τρόπου ζωής. Η νοηματική σύνδεση του ανοικοδομημένου αστικού χώρου, με την πρότερη κοινωνική συγκρότηση και δράση, θεωρούνταν θεμελιώδης για την ομαλή μετάβαση στη νέα δομή κατοίκησης.

Όσον αφορά στις προθέσεις του υπουργείου, σε πολεοδομικό επίπεδο, η αρχική ιδέα που προτάθηκε σχετιζόταν με την κατασκευή της νέας πόλης σε περιοχή όμορη της πρότερης και συνεπαγόμενα ταυτόχρονη διατήρηση της. Η συγκεκριμένη πρόταση έγινε αποδεκτή από μεγάλο μέρος του πληθυσμού, το οποίο την υπερασπίστηκε σθεναρά¹⁵⁰. Μπορεί η νέα αρχή που πρότεινε, να προμήνυε την οριστική ρήξη με την κοινωνική δομή της προσεισμικής, ωστόσο το καινούριο περιβάλλον παρουσίαζε αντιστοιχίες με το παλιό και καθώς επρόκειτο για τη μετεγκατάσταση του ίδιου εν μέρει πληθυσμού, υπό προϋποθέσεις, έδινε τη δυνατότητα για διατήρηση του τρόπου ζωής του. Το πλεονέκτημα της συγκεκριμέ-

νης πρότασης έγκειται, στο γεγονός ότι έδινε παράταση ζωής στο προϋπάρχον αστικό κέντρο, έστω κι αν επρόκειτο πλέον για ένα ερειπωμένο χώρο. Ουσιαστικά, η προσπάθεια αυτή μεταφράζεται ως την αντίσταση στην απώλεια ενός τόπου επιφορτισμένου από το γεγονός της κατάρρευσης και εξιδανικευμένου, αλλά αποστειρωμένου από το νόημα και το περιεχόμενο που απέδιδαν οι ίδιοι οι κάτοικοι του με τις εμπειρίες και τις δράσεις τους σε αυτόν. Δεδομένου ότι, παρά την καταστροφή, διατηρούσε τα χαρακτηριστικά του, πολεοδομικά σε ένα βαθμό και αρχιτεκτονικά, είχε τη δυνατότητα να ενεργοποιήσει αναμνήσεις και προσωπικές περιγραφές, μαρτυρίες που θα τροφοδοτούσαν με δεδομένα και θα εμπλούτιζαν τη διαδικασία και το αποτέλεσμα της δημιουργίας της νέας πρωτεύουσας. Για λόγους που δεν μπορούν να προσδιοριστούν με ακρίβεια, οι πολεοδομικές υπηρεσίες απέρριψαν την πρόταση και κάλεσαν τους κατοίκους να συνειδητοποιήσουν οριστικά ότι η πόλη κατοίκησης τους αποτελεί παρελθόν.

Η επιλογή χωροθέτησης της πόλης πάνω στα θεμέλια της παλαιότερης ήταν η μοναδική "επιλογή" που τους δόθηκε. Ο ρυμοτομικός σχεδιασμός της και κατ' επέκταση ο καθορισμός της αρχιτεκτονικής μορφής της, ήταν ζητήματα, τα οποία ρυθμιζόνταν εκ των άνω, χωρίς τη συμμετοχή των πολιτών. Φαινομενικά για λόγους δίκαιης κατανομής, ουσιαστικά λόγω έλλειψης τεχνογνωσίας και άσκησης πίεσης από ιδιώτες, η απόφαση που πάρθηκε, αναφορικά με τη ρυμοτόμηση,¹⁴⁹ Δεμπόνος, Αγγελό-Διονύσης (1976). Το χρονικό του σεισμού του 1953, σσ.171. Αργυστόλι.
¹⁵⁰ Πληροφορητές.



εικ.49, άποψη της οδού κέρνης πριν τους σεισμούς.
εικ.50, στο ίδιο σημείο κατά την ανοικοδόμηση.

ήταν η τροποποίηση και βελτίωση του προσεισμικού σχεδίου πόλεως. Δεδομένου ότι οι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι διατήρησαν τα πρότερα όρια τους, η νέα μελέτη προέβλεπε παραχώρηση του ίδιου σχεδόν μεγέθους γηπέδου και στην ίδια τοποθεσία στον προκάτοχο. Στο πλαίσιο όσων προαναφέρθηκαν επιθυμία του συνόλου των κατοίκων ήταν να διατηρήσουν τις ιδιοκτησίες τους. Η περιορισμένη μετατόπιση και τροποποίηση των διαστάσεών τους, δεν απασχολούσαν σε μεγάλο βαθμό τους ντόπιους. Εκείνο που ζητούσαν επίμονα ήταν η επαναφορά της γενικής χωροθέτησης της συνοικίας, γειτονιάς τους, που παγίωνε τη διατήρηση της κοινωνικής τους συνοχής και διαφύλαξη των κοινών τους εμπειριών και αναμνήσεων. Η επιθυμία τους αυτή αποκαλύπτει αφενός την ανάγκη άμεσης προσαρμογής στο χώρο και την άρνηση αποδοχής μίας ανοίκειας χωρικής διαμόρφωσης, κατασκευασμένης από άλλους, προορισμένης για την εγκατάστασή τους, αφετέρου την αδυναμία συνειδητοποίησης και αποδοχής από πλευράς τους, της απώλειας της πρότερης κατάστασης.

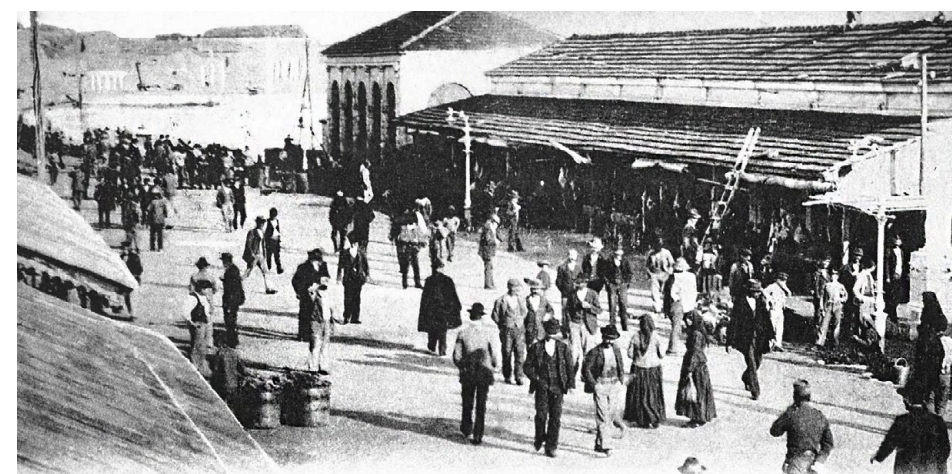
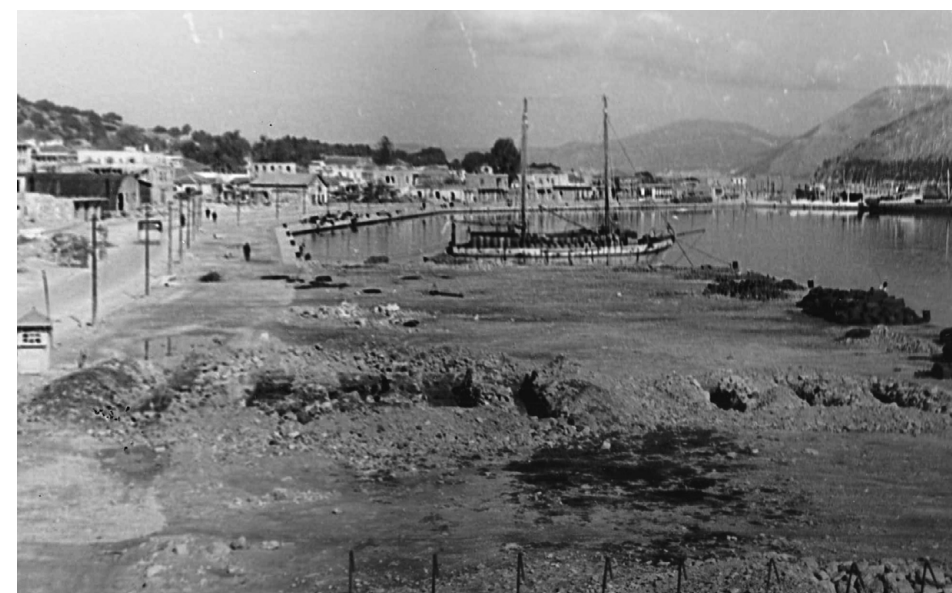
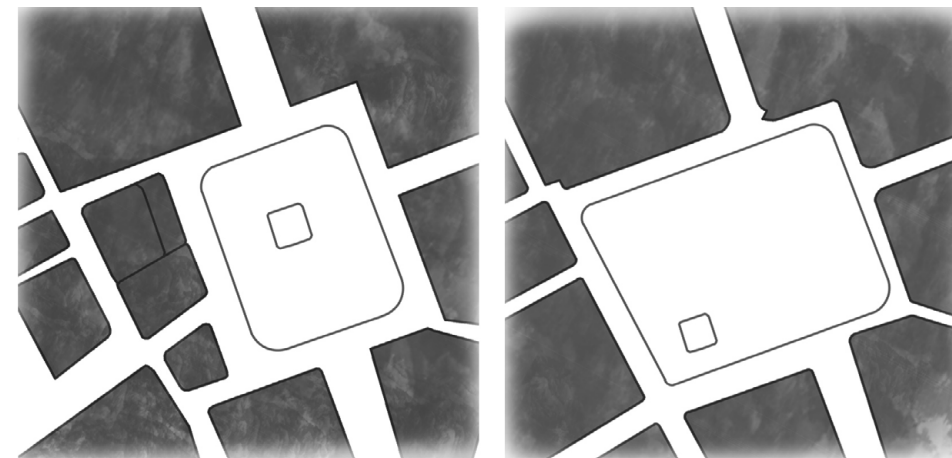
Το γεγονός ότι μέρος του πληθυσμού είχε ήδη εγκαταλείψει το Αργοστόλι και αντικατασταθεί από κατοίκους της υπαίθρου και εργατικό δυναμικό από την Ηπειρωτική Ελλάδα, σε συνδυασμό με τη "μεταφορά" ιδιοκτησιών με τρόπο αναξιοκρατικό από τις δυτικές συνοικίες στο κέντρο, ακύρωνε την όποια πιθανότητα διατήρησης της κοινωνικής συνοχής της ομάδας. Σε αυτό ήρθε να προστεθεί και η απονεύρωση κομβικών τμημάτων του κέντρου, εξαιτίας της διάνοιξης δρόμων καθώς και της μειωμένης πυκνότητας

και κλίμακας του νέου οικισμού. Επομένως οι κοινωνικές συνθήκες σε συνδυασμό με τις αποφάσεις των φορέων εξουσίας προκάλεσαν την οριστική ρήξη της συνεκτικότητας του κοινωνικού συνόλου και κατ' επέκταση της κοινής απόδοσης νοήματος σε γεγονότα και εμπειρίες του παρελθόντος από αυτό.

Όσα προαναφέρθηκαν συμπυκνώνουν τη συγκρουσιακή σχέση ανάμεσα στους κρατικούς φορείς άσκησης της εξουσίας και το σύνολο των κοινωνικών ομάδων, η οποία ήταν αποτέλεσμα της ανορθόδοξης τακτικής λήψης σημαντικών αποφάσεων και κυρίως της έλλειψης συνεργασίας μεταξύ τους. Από πλευράς αρμόδιων φορέων δεν αναγνωρίστηκε το γεγονός ότι η ανάμειξη, σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, των επιθυμιών και των εμπειρικών γνώσεων, εκφρασμένων ως μαρτυρίες, των κοινωνικών στρωμάτων, θα ενίσχυε την κοινωνική ισχύ και συνοχή και θα δρούσε θετικά για την επίλυση καίριων προβλημάτων. Η περίπτωση σχεδιασμού που εφαρμόστηκε, δεν απέκτησε τη μορφή μίας διαδικασίας ενιαίου συνόλου, αλλά αντίθετα προσέκρουσε σε έλλειψη κινήτρων, σε περιπλοκές διαδικασιών συναρμόδιων φορέων και σε οικονομικά συμφέροντα. Το σημαντικότερο ωστόσο πρόβλημα που προέκυψε, δεν ήταν η επιβολή εκ των άνω μίας νέας κατάστασης, αλλά ότι επρόκειτο για μια αυθεντική κατασκευή όπου ο καθένας συμμετείχε εφόσον θεωρούνταν αυτονόητο ότι δεν είχε άλλη επιλογή.

εικ.51,52, σχέδιο κεντρικής πλατείας πριν το έτος 1953 και το έτος 1960 αντίστοιχα. κλ. 1_5000.

εικ.53, Διαπλάτυνση παραλιακής ζώνης στο σημείο της προσεισμικής αγοράς.



Η σχέση της προφορικής μαρτυρίας με τα υλικά θραύσματα που διασώθηκαν.

Η προφορική μαρτυρία των κατοίκων της πόλης, ενεργοποιημένη από μία διαδικασία καταγραφής και ανάκλησης της μνήμης, διαμεσολαβεί την εμπειρία της, καθώς αποκτά μορφή και συνοχή βάσει χωρικών συσχετισμών. Η χρονική εκτύλιξη ενός γεγονότος, μπορεί εύκολα να διατηρηθεί στη μνήμη, εφόσον οι διάφορες διαδοχικές φάσεις του αποδοθούν χωρικά, εκφραστούν δηλαδή σε μία χωρική διάταξη¹⁵¹. Η μνήμη είναι εύπλαστη, επιλεκτική και ευπροσάρμοστη και άρα επιρρεπής σε εξωγενείς παράγοντες που μεταβάλλουν τις συνθήκες, το χαρακτήρα του ατόμου, τα όρια και το περιεχόμενο του χώρου με τον οποίο αλληλεπιδρά. Οι μεταβολές αυτές εκφράζονται και αποκτούν νόημα μέσω της προφορικής μαρτυρίας.

Τα χωρικά πλαίσια της μνήμης, σύμφωνα με τον Maurice Halbwachs, είναι δύο ειδών. Το πρώτο στοιχειοθετείται από υλικά αντικείμενα, είναι ευάλωτο στο έλεος αναπόφευκτων αλλαγών και οι αναμνήσεις που υποστηρίζουν με χρόνο δανεικό, υπό την απειλή μικρότερων ή μεγαλύτερων καταστροφών ή αλλαγών. Το δεύτερο είδος εκτελεί συμβολική λειτουργία. Αφορά τις ζώσες εικόνες της συλλογικής μνήμης, τις αναπαράστατες που ενεργούν για τη συγκρότηση των τόπων της μνήμης, περισσότερο απομακρυσμένων αλλά και πιο εύρωστων στο πέρασμα του χρόνου¹⁵². Αν και η αλληλεπίδραση των δύο ειδών είναι αναμφισβήτητη, σε περίπτωση κατάρρευσης του υλικού περιβάλλοντος, το άτομο καλείται,

μέσω της μνήμης να διαχειριστεί αυτή τη συμβολική σημείωση. Μία χαρακτηριστική περίπτωση αναζήτησης, αποκωδικοποίησης και έκφρασης του συμβολισμού του χώρου αποτέλεσε η δράση των κατοίκων της κατεστραμμένης πρωτεύουσας της Κεφαλονιάς.

Οι σεισμοί του 1953, θεωρούνται πρωτοφανές, για τα δεδομένα της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, γεγονός αφανισμού του συνόλου ενός οικιστικού χώρου, από φυσικά αίτια. Η κατάρρευση του Αργοστολίου αποτελεί μία από εκείνες τις οριακές περιπτώσεις, που έχει κανείς την ευκαιρία να παρατηρήσει, άμεσα, την ισχυρή σχέση και αλληλεξάρτηση των κοινωνικών σχηματισμών με το χωρικό και κοινωνικό τους πλαίσιο¹⁵³. Ταυτόχρονα, η συγκεκριμένη πόλη παρουσιάζει το εξής παράδοξο. Από τη στιγμή της ίδρυσής της μέχρι σήμερα, κάθε έναν περίπου αιώνα, ισοπεδώνεται, σχεδόν στο

151. Πεχλιβανίδου – Λιακατά, Αναστασία (1993). Ανάγνωση Χωρικών δομών: η ιστορία και ο σχεδιασμός της προστασίας. Στο Νέες πόλεις πάνω στις παλιές, Πρακτικά επιστημονικού συνεδρίου υπό την αιγίδα του Δήμου Ρόδου, σσ.131. Αθήνα: Επτάλοφος.

152. Κωνσταντίνος, Δημήτριος (1993). Η έννοια της ολοκληρωμένης συντήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και η ελληνική εμπειρία. Στο Νέες πόλεις πάνω στις παλιές, Πρακτικά επιστημονικού συνεδρίου υπό την αιγίδα του Δήμου Ρόδου, σσ.3. Αθήνα: Επτάλοφος.

153. Μπεριάτος, Ηλίας (1997). Αρχιτεκτονική και πολεοδομία στο μετασεισμικό Αργοστόλι, σσ.129. Αργοστόλι: Ίδρυμα Κεφαλονιάς και Ιθάκης.

σύνολό της, εξαιτίας τεκτονικών σεισμών. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα να χάνεται σημαντικό τμήμα της ιστορικής της στρωματογραφίας. Δεδομένου ότι καθέναν σε ένα νέο περιβάλλον κατοίκησης αναζητεί τα ταυτοποιητικά εκείνα στοιχεία που θα του δώσουν τη δυνατότητα οικειοποίησης του χώρου, ο γηγενής πληθυσμός αναζήτησε και διέσωσε τα ελάχιστα υλικά ίχνη του παρελθόντος, βάση των οποίων, λαμβάνοντας υπόψη τις επικρατούσες συνθήκες και έχοντας ως κύριο εργαλείο την προφορική μαρτυρία της προϋπάρχουσας κατάστασης, οργάνωσε το νέο τρόπο ζωής και πεδίο δράσης του.

Πιο συγκεκριμένα, μετά το τέλος της ισχυρότερης, από μία σειρά σεισμικών δονήσεων, του Αυγούστου του 1953 και της πυρκαγιάς που ακολούθησε, στο πλαίσιο ανασυγκρότησης της πόλης, η οποία περιελάμβανε διαδοχικά τη φάση διαλογής, αποκομιδής, αναδάσμου και ανοικοδόμησης, ξεκίνησε μία επιχείρηση ανεύρεσης όσων υλικών στοιχείων διασώθηκαν. Παρά το μέγεθος της επιβολής του σεισμού, στην ερειπωμένη πλέον πόλη διατηρούνταν περιορισμένα, αλλά αξιόλογα χαρακτηριστικά κυρίως αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος, τα οποία αποκάλυπταν την ιστορική εξελικτική πορεία της κατά τον 19^ο αιώνα. Η συλλογή και αποτύπωσή τους θεωρούνταν επιτακτική, προκειμένου να δημιουργηθεί αρχείο, ιστορικού χαρακτήρα, το οποίο θα διαμεσολαβούσε τη διαδικασία εκπόνησης του νέου ρυμοτομικού σχεδιασμού και τη μελέτη των νέων πιθανών αρχιτεκτονικών λύσεων. Από την

πλευρά των δημόσιων πολεοδομικών υπηρεσιών, η αποφυγή ενασχόλησης με μία τέτοια διαδικασία αποτέλεσε σοβαρή αμέλεια. Από πλευράς κατοίκων, η κάλυψη βιοτικών αναγκών, και κυρίως η εύρεση τροφής και στέγης, ήταν πρωταρχική και μία τέτοια σκέψη θεωρούνταν πολυτέλεια. Αποτέλεσμα ήταν ο αφανισμός του συνόλου των υλικών τεκμηρίων, τα οποία αποκάλυπταν στοιχεία της προσεισμικής οικιστικής συγκρότησης.

Κατά τη φάση της διαλογής, η ξυλεία που αφαιρέθηκε από τις κατεστραμμένες κατοικίες και τα καταστήματα, με σκοπό τη χρήση της, ως βασικό υλικό για την κατασκευή στεγάστρου πρόχειρης εγκατάστασης αποτέλεσε το σημαντικότερο στοιχείο αυτούσιας μεταφοράς υλικού από την προσεισμική στη μετασεισμική πόλη. Ταυτόχρονα ανασύρθηκαν από τα ερείπια είδη πρώτης ανάγκης και μικροαντικείμενα, κυρίως συναισθηματικής αξίας. Κατά τη διαδικασία αυτή υπήρξε πρόθεση από μεμονωμένα άτομα να μεταφερθούν κειμήλια μεγάλης ιστορικής αξίας, τα οποία παρουσίαζαν φθορές καθώς και αρχιτεκτονικά και δομικά στοιχεία πολλά από τα οποία είχαν διατηρηθεί ακέραια. Σε αρκετές περιπτώσεις, υλικά παραχωρήθηκαν στο υφυπουργείο, με σκοπό τη μελλοντική τους χρήση κατά την οικοδόμηση. Οι συνθήκες ωστόσο ήταν αποτρεπτικές. Η μετατόπιση των περιτρισμάτων απαιτούσε εργατικά χέρια, τα έξοδα των οποίων καλούταν να καλύψει ο ιδιοκτήτης, οι χώροι προσωρινής στέγασης δεν επαρκούσαν για την αποθήκευση και η

βοήθεια από τις κρατικές υπηρεσίες ήταν ανύπαρκτη. Η άρνηση τους να χρησιμοποιήσουν δομικά υλικά από τα προσεισμικά κτίσματα, κατά τη φάση της κατασκευής της νέας πόλης, συντέλεσε στην σπατάλη πόρων για τη μεταφορά τους και την αγορά νέων.

Με την ολοκλήρωση της φάσης της διαλογής, ξεκίνησε την άνοιξη του 1954 η αποκομιδή των ερειπίων. Η χρήση των μηχανημάτων εκσκαφής και μεταφοράς προκάλεσε μη αντιστρεπτές αλλοιώσεις σε πολλά επίπεδα. Καταστράφηκαν κτίρια, τα οποία θα μπορούσαν να αποκατασταθούν, ξεθεμελιώθηκαν στο σύνολό τους τα οικοδομήματα, αφαιρέθηκαν οι επιστρώσεις των δρόμων και μαζί τους τμήματα της επιφάνειας του εδάφους, μεταβάλλοντας, κατά αυτόν τον τρόπο, το ανάγλυφο, αυξάνοντας τις επιμέρους κλίσεις του και δυσχεραίνοντας την πρόσβαση στο δυτικό τμήμα της πόλης. Όταν το καλοκαίρι του 1955 ολοκληρώθηκε η διαδικασία, δύο κατοικίες, περιορισμένες δεντροστοιχίες και η εσωτερική οργάνωση των δημόσιων υπαίθριων χώρων, αποτελούσαν τα μοναδικά υλικά στοιχεία, που συνέδεαν το χώρο με την αστική συγκρότηση του παρελθόντος.

Ωστόσο δεδομένου ότι η συμβολική σημείωση του χώρου δρα ανεξάρτητα από τη φυσική υπόστασή του, οι κάτοικοι ξεκίνησαν ξανά τον καθιερωμένο κυριακάτικο περίπατο στον κενό, χωρίς οριοθέτηση, χώρο οπου βρισκόταν στο πρόσφατο παρελθόν η κεντρική πλατεία Βαλλιάνου. Η κίνηση αυτή ήταν αποτέλεσμα της ανάγκης τους για κοινωνική εκτό-

νωση και μεταφράζεται ως αντίσταση σε μία επικείμενη αλλαγή του τρόπου ζωής τους. Αντίστοιχη κίνηση μπορεί να θεωρηθεί η συγκρότηση, από τις πρώτες ήδη εβδομάδες, μιας υποτυπώδους αγοράς, η οποία αναπτύχθηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα και αποτέλεσε κινητήριο μοχλό στην οργάνωση της οικονομίας. Κυρίως όμως απέκτησε το ρόλο ενός ενδυνάμει κοινωνικού χώρου συναναστροφής, ουσιαστικά του μοναδικού αυτήν τη πρώτη περίοδο.

Παράλληλα με την αποκομιδή, ολοκληρώθηκε η διαδικασία του αναδάσμου και οι αρμόδιες υπηρεσίες κάλεσαν τους κατοίκους να παραλάβουν τις ιδιοκτησίες τους. Τα γήπεδα αυτά, χωροθετούνταν στο ίδιο περίπου σημείο και διέθεταν τις ίδιες σχεδόν διαστάσεις με τα αντίστοιχα προσεισμικά, όπου βρίσκονταν οι κατοικίες τους. Καθώς τα αποτυπώματα αυτών και όσων τις οριοθετούσαν είχαν χαθεί, οι άνθρωποι παρέλαβαν ουσιαστικά ένα κενό από περιεχόμενο και νόημα χώρο. Ακόμα και το υλικό υπόβαθρο που φιλοξενούσε τις δράσεις τους είχε αλλοιωθεί. Το σημείο θέασης και η οπτική τους είχε μεταβληθεί, αφού το τοπικό υψόμετρο και οι αποστάσεις μεταξύ επιμέρους στοιχείων, τα οποία συγκροτούσαν το περιβάλλοντα χώρο αποσυντέθηκαν. Η προφορική τους μαρτυρία, νοηματοδοτημένη από τη συμβολική διάσταση του συγκεκριμένου τόπου, αποτελούσε το μοναδικό τεκμήριο ύπαρξής του στο πρόσφατο παρελθόν. Καλούνταν πλέον με τη βοήθεια της αρωγής, βάσει των δυνατοτήτων και των επιθυμιών τους να κατα-



εικ.54,55 Τα μοναδικά δύο κτίσματα που διασώθηκαν από τους σεισμούς του 1953. Μεσοαστική Οικία Καρτσωνάκη και αρχοντική οικία Φωκά - Κοσμετάτου αντίστοιχα.
 εικ.56, Σχέδιο τμήματος παραλιακής ζώνης. Το ανατολικό όριο της πόλης πριν τους σεισμούς του 1953 και μετά την ανοικοδόμηση. Κλίμακα 1_5000

— όριο παραλιακής οδού, έτος 1960
 — όριο παραλιακής οδού, έτος 1953

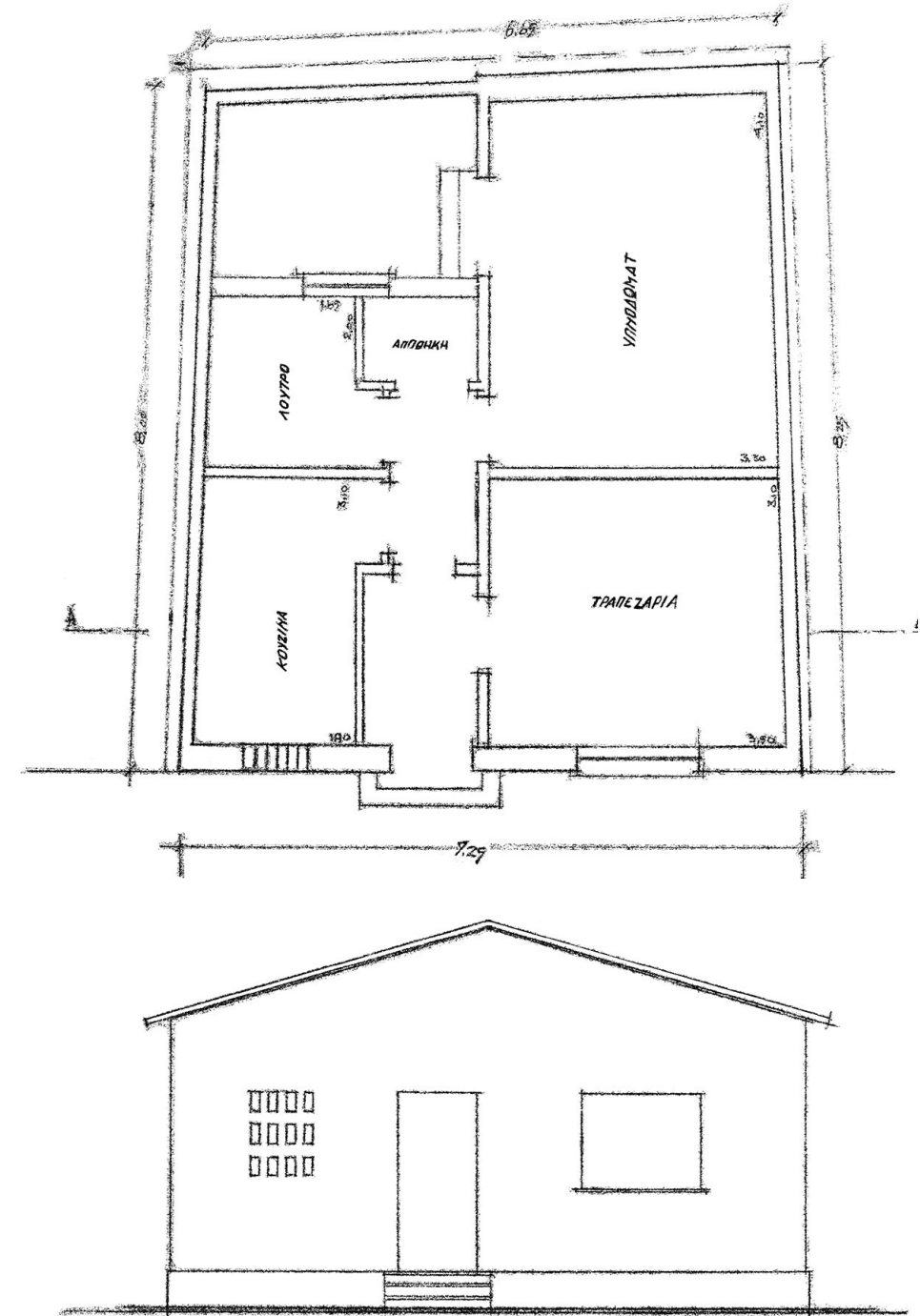
σκευάσουν τις νέες συνθήκες ζωής τους.

Τα σχέδια των κατοικιών που παρέχονταν από το υφυπουργείο ήταν φτωχά στη σύλληψη. Πρότειναν μικρά ανοίγματα, δεν έδιναν έμφαση σε σημαντικά ζητήματα λειτουργικότητας και δεν λάμβαναν υπόψη θέματα αισθητικής διαμόρφωσης. Όσο και αν η διατήρηση χαμηλού κόστους ήταν κυρίαρχη σκέψη των κατοίκων, η πρόθεση δημιουργίας ενός περιβάλλοντος, το οποίο εάν δεν προσομοιάζε στο προσεισμικό, τουλάχιστον θα χαρακτηριζόταν από τα ταυτοποιητικά εκείνα στοιχεία που θα το καθιστούσε οικειοποιήσιμο, αποτελούσε ανάγκη μείζονος σημασίας. Αυτός ήταν ο βασικός λόγος που στις περισσότερες περιπτώσεις, ζητήθηκε από ιδιώτη μηχανικό η προσαρμογή των σχεδίων προκειμένου αφενός να καλύπτουν στις λειτουργικές τους ανάγκες, αφετέρου να αποδίδουν νόημα στο χώρο.

Κατά την κατασκευή, η μοναδική αυτούσια μεταφορά στοιχείου από την προσεισμική στη μετασεισμική οικεία, και σε ορισμένες μόνο περιπτώσεις, ήταν η ξυλεία της στέγης. Ο κύριος λόγος χρησιμοποίησής της ήταν αναμφισβήτητη η εξοικονόμηση πόρων, ωστόσο επανέφερε στο εσωτερικό ένα σημαντικό στοιχείο ταυτοποίησης. Η ξύλινη στέγη, συνήθως τετράριχτη, των πρώτων κατοικιών αποτέλεσε εν τέλει, ίσως το μοναδικό ενοποιητικό στοιχείο σε επίπεδο πολεοδομικό και ταυτόχρονα ένα χαρακτηριστικό, το οποίο απέδιδε την ιδιαιτερότητα του πρώτου οικισμού. Η εκτεταμένη χρήση του μπετόν

και κυρίως τα μικρού μεγέθους ανοίγματα, επιβεβλημένα από την ανάγκη δημιουργίας μίας κατασκευής με αντοχή σε σεισμό, τα οποία συντέλεσαν στην εμφάνιση διαφορετικής αναλογίας όψεων από τις αντίστοιχες παλαιότερες, απομάκρυναν την πιθανότητα οποιουδήποτε μορφολογικού και λειτουργικού συσχετισμού με την επτανησιακή αρχιτεκτονική, χαρακτηριστική της πρότερης πόλης. Επιπλέον προς αυτή την κατεύθυνση οδήγησαν η εγκατάλειψη του συνεχούς συστήματος δόμησης, η ανάγκη γρήγορης κατασκευής με χαμηλό κόστος, καθώς επίσης και η άγνοια παραδοσιακών τεχνικών από το εργατικό δυναμικό που εργάστηκε για την οικοδόμηση και είχε εγκατασταθεί μετά τον Αύγουστο του 1953 στο νησί.

Όσον αφορά στην εσωτερική διαρρύθμιση, η πρώτη μετασεισμική κατοικία παρουσίαζε κοινά χαρακτηριστικά με τη λαϊκή προσεισμική, διαθέτοντας ωστόσο περισσότερες παροχές. Η τετραμερής κατανομή της κάτοψης αποτελούσε σύνηθες στοιχείο, μεγάλου αριθμού οικιών. Ακόμα και στις περιπτώσεις όπου τα σχέδια ήταν παραλλαγμένα, παρατηρούταν βαθμός τυποποίησης σε επίπεδο εσωτερικής οργάνωσης, αλλά και τρόπου κατασκευής. Το γεγονός αυτό εμπόδιζε τους ενοίκους τους, να δημιουργήσουν εσωτερικούς χώρους όμοιους με τους προσεισμικούς. Παράλληλα, από αυτές εξέλειπαν τα υλικά εκείνα στοιχεία διαμόρφωσης του χώρου, τα οποία θα απέδιδαν ενιαία πληροφορία αναφορικά με το τι διαδραματιζόταν στον τόπο αυτόν παλαιότερα. Πλέον, η προφορι-



εικ.57, Οικία Στέλλας Βανδώρου. Σχέδιο τυπικής κάτοψης και όψης κατοικίας της "αρωγής" με μετατροπές στην διάταξη των εσωτερικών χώρων. Έτος ανέγερσης 1955. Κλ. 1_100

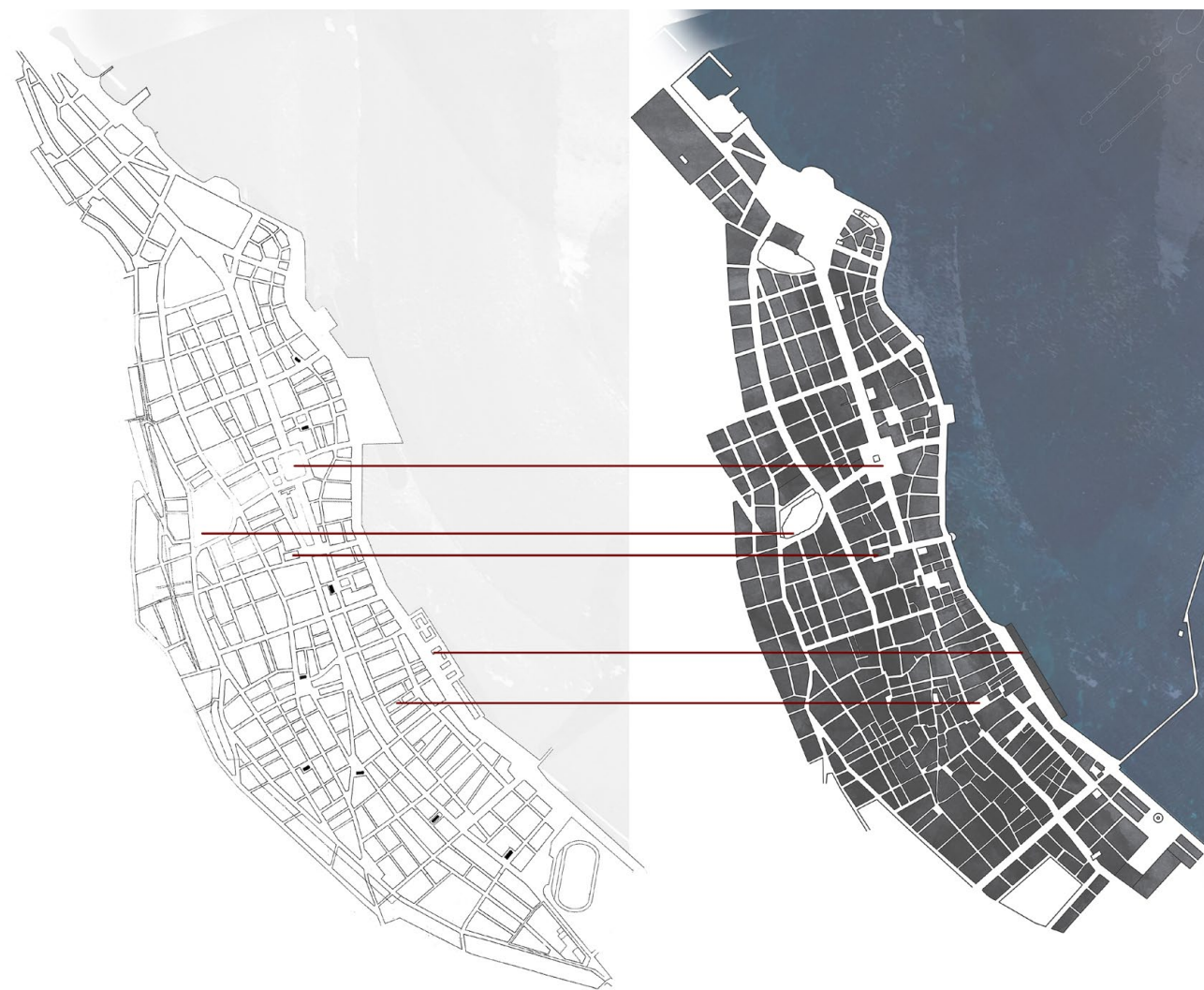
κή μαρτυρία τους, καλούταν να καλύψει τα κενά που δημιουργούνταν. Δεδομένου ότι επρόκειτο για τους ίδιους ανθρώπους, οι οποίοι διατήρησαν τις συνήθειές τους και την καθημερινή ζωή τους, η σωματική τους γεωγραφία, οι ήχοι, οι μυρωδιές και κατ' επέκταση η αυθόρμητη δράση τους, νοηματοδοτούσε εκ νέου το χώρο με προϋπάρχοντες συμβολισμούς, οι οποίοι προσλαμβάνονταν αισθητηριακά στο παρόν.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1950, όταν πλέον το σύνολο του πληθυσμού είχε αποκτήσει μόνιμη στέγασή¹⁵⁴, το Αργοστόλι αποτελούσε έναν αραιοκατοικημένο οικισμό, ο οποίος συγκροτούταν από ομοιόμορφα μικρής κλίμακας κτίσματα και εκτεταμένους υπαίθριους χώρους. Μπορεί η δομή, η οργάνωση και τα όρια κοινόχρηστων και δημόσιων υπαίθριων χώρων να είχαν μεταβληθεί, ωστόσο η χωροθέτησή τους παρέμενε σχεδόν ίδια. Η πορεία που ακολουθούσε κανείς για να διασχίσει εσωτερικά, κατά μήκος το κέντρο της πόλης περιελάμβανε την ίδια διαδοχή οδών, πλατειών, περιοχών κατοικίας και εμπορικών ζωνών. Το νέο σχέδιο της πόλης δημιουργούσε μεν χωρικές ενότητες χωρίς συνοχή, ωστόσο αποτελούσε για τους κατοίκους ένα διάγραμμα, το οποίο μπορούσε εύκολα να αποκωδικοποιηθεί. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο οργανώθηκε σταδιακά και η κοινωνική ζωή της πόλης. Σε επίπεδο κοινωνικής συγκρότησης, παρότι από την εφαρμογή του αναδασμού ευνοήθηκαν οι κάτοχοι πολλαπλών ιδιοκτησιών και αγνοήθηκαν οι ακτήμονες, οι συνθήκες κατοίκησης και

συνεπώς ζωής στην πρώτη αυτή οικιστική συγκρότηση ήταν κοινές για το σύνολο του πληθυσμού. Ουσιαστικά επιτεύχθηκε εξίσωση των κοινωνικών στρωμάτων, καθώς όλοι μπορούσαν πλέον να μετέχουν στο νέο τρόπο ζωής.

Συνοψίζοντας όσα προαναφέρθηκαν, για τον πληθυσμό του προσεισμικού Αργοστολίου, τα σύμβολα, οι τελετουργίες, η συμπεριφορά και οι καθημερινές κοινωνικές πρακτικές κατέληγαν σε ένα κοινό σύστημα νοημάτων, το οποίο ταυτοποιούταν στον χώρο του. Η ανάγκη ανεύρεσης νοήματος στον τόπο, από τους κατοίκους, και η αντίσταση σε οποιαδήποτε μεταβολή των στοιχείων που τον συγκροτούσαν, αποτελούσαν θεμελιώδεις συνθήκες για τη διαβίωση τους στον αστικό χώρο. Η απώλεια του χώρου αυτού, μετά τους σεισμούς του 1953, ιδίως μέσα από τη βίωση μίας τραυματικής εμπειρίας, τροφοδότησε την άρνηση αποδοχής οποιαδήποτε άλλης χωρικής οργάνωσης και την ανάγκη αναζήτησης στοιχείων της παρελθούσας κατάστασης μέσα στην νέα, με στόχο την οικειοποίησή της. Η προφορική τους μαρτυρία, ως μέσο έκφρασης της ζώσας μνήμης του πρόσφατου παρελθόντος, αποτέλεσε το εργαλείο εκείνο το οποίο εντόπισε και αναδημιούργησε επιμέρους τοπικότητες, χαρακτηριστικές της συγκρότησης της πρότερης πόλης, εξέφρασε κοινές επιθυμίες και διαμεσολάβησε το νέο τρόπο ζωής.

εικ.58, Προσεισμικό σχέδιο πόλης των αρχών της δεκαετίας του 1940. Κλ.1_10.000
εικ.59, Το πρώτο μετασεισμικό ρυμοτομικό σχέδιο Αργοστολίου, του έτους 1955. Κλ.1_10.000



Βιβλιογραφία

The background of the slide is a dark, monochromatic abstract composition. It features large, irregular, watercolor-like stains in shades of dark grey and black, set against a slightly lighter, textured grey background. The overall effect is moody and artistic, with the stains appearing to bleed or spread across the surface.

